

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI

**İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İNKÂRI, SOSYAL BASKINLIK
YÖNELİMİ VE ÇEVRE YANLISI DAVRANIŞLAR
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

RÜMEYSA GÜNER

Danışman

Prof. Dr. Bozkurt KOÇ

SAMSUN
2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Rümeysa GÜNER tarafından, Prof. Dr. Bozkurt KOÇ danışmanlığında hazırlanan “İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İNKÂRI, SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ VE ÇEVRE YANLISI DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 19.9.2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Bozkurt KOÇ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Psikoloji Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Hilal Peker DURAL Ondokuz Mayıs Üniversitesi Psikoloji Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Osman HATUN Sinop Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet ☒

Hayır ☐

28 /07/ 2023
Rümeysa GÜNER

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İNKÂRI, SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ VE ÇEVRE YANLISI DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 06/07/2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 18

Tek kaynak oranı : % 5 çıkmıştır.

06 /07/ 2023
Prof. Dr. Bozkurt KOÇ

ÖZET

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İNKÂRI, SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ VE ÇEVRE YANLISI DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Rümeysa GÜNER
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Psikoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans, Haziran/2023
Danışman: Prof. Dr. Bozkurt KOÇ

Araştırmada iklim değişikliği inkârının çevre yanlısı davranışlar ve sosyal baskınlık yönelimi ile ilişkisi incelenmektedir. Araştırmada veri toplama araçları olarak “İklim Değişikliği İnkârı Ölçeği”, “Çevre Pratikleri Ölçeği” ve “Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada 18-65 yaş arası olan 641 gönüllü kişi ile çalışılmıştır. Veriler IBM SPSS Statistics 26 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma bulgularına göre sosyal baskınlık yönelimi arttıkça iklim değişikliği inkârının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. İklim değişikliği inkârı arttıkça çevre yanlısı davranış düzeyinin azaldığı görülmüştür. Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça ise çevre yanlısı davranış düzeyinin azaldığı görülmüştür. Demografik değişkenler açısından incelendiğinde iklim değişikliği inkârının cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey ve yaşamın büyük bir kısmının geçirildiği yer açısından anlamlı farklılıkların bulunduğu görülmüştür. Erkeklerde iklim değişikliği inkârının kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim düzeyi açısından bakıldığında lise mezunu olan kişiler üniversite ve lisansüstü mezunu olan kişilere göre iklim değişikliğini daha fazla inkâr etmektedir. Orta yaş grubunun iklim değişikliğini genç ve yaşlılara göre daha az inkâr ettiği görülmektedir. Sosyoekonomik düzeyi düşük olan kişilerin, sosyoekonomik düzeyi orta olan kişilere göre iklim değişikliğini inkâr etme düzeyi daha yüksektir. Yaşamın büyük bir kısmını ilde geçiren kişilerin iklim değişikliğini daha az inkâr ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulguların iklim değişikliği inkârını önlemeye ve çevre yanlısı davranışları arttırmaya yönelik yapılacak çalışmalar için yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Baskınlık Yönelimi, İklim Değişikliği İnkârı, İklim Değişikliği, Çevre Yanlısı Davranışlar

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE RELATIONS BETWEEN CLIMATE CHANGE DENIAL, SOCIAL DOMINANCE ORDER, VE PRO- ENVIRONMENTAL BEHAVIORS

Rümeysa Güner
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Psychology
Master, June/2023
Supervisor: Prof. Dr. Bozkurt KOÇ

The research examines the relationship between climate change denial ve pro-environmental behaviors ve social dominance orientation. “Climate Change Denial Scale”, “Environmental Practices Scale” ve “New Social Dominance Orientation Scale” were used as data collection tools in the research. In the study, 641 volunteers between the ages of 18-65 were studied. Data were analyzed using the IBM SPSS Statistics 26 program.

According to the research findings, it was concluded that as social dominance orientation increases, denial of climate change increases. It was observed that the level of pro-environmental behavior decreased as the denial of climate change increased. It was observed that as the social dominance orientation increased, the level of pro-environmental behavior decreased. When examined in terms of demographic variables, it was seen that there were significant differences in climate change denial in terms of gender, age, education level, socioeconomic status ve the place where most of the life was spent. It was concluded that climate change denial is higher in men than in women. In terms of educational status, high school graduates deny climate change more than those with university ve graduate degrees. It is seen that the middle-aged group is less in denial of climate change than the young ve old. People with low socioeconomic status are more likely to deny climate change than people with medium socioeconomic status. It has been concluded that people who spend most of their life in the province are less in denial of climate change.

It is thought that the findings obtained in the study may be useful for studies to prevent climate change denial ve to increase pro-environmental behaviors.

Keywords: Social Dominance Orientation, Climate Change Denial, Climate Change, Pro-environmental Behaviors

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

İklim değışikliğı inkârı artarak devam etmekte ve iklim değışikliğı ile mücadelede önemli problemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal baskınlık yönelimi ve çevre yanlısı davranışlar iklim değışikliğı inkârında etkili değışkenlerdir. Bu bağlamda iklim değışikliğı inkârı, sosyal baskınlık yönelimi ve çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Hem lisans hem de yüksek lisans eğitimim boyunca bana her zaman yol gösterip, engin bilgilerini benimle paylaşan bütün sorularımı içtenlikle ve güler yüzle yanıtlayıp tezimi bitirmemde büyük emekleri olan Sayın Hocam Prof. Dr. Bozkurt KOÇ'a çok teşekkür ederim.

Her zaman desteklerini hissettiğim kıymetli annem Muteber RAMAZAN ve babam Ahmet RAMAZAN'a teşekkürü borç bilirim. Hayatıma neşe katan sevgili kardeşlerim Reyhan, Zülal ve Mehmet'e teşekkür ederim. Uzakta olmasına rağmen beni her zaman motive edip tezimi bitirmemde bana büyük desteğı olan canım arkadaşım Neslihan GÖKSU'ya teşekkür ederim. Yardımlarıyla tez yazma sürecimi kolaylaştıran iş arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bu süreçte daima yanımda olan kıymetli eşim Tolga GÜNER'e sevgilerimi sunarak teşekkür ederim. Aynı zamanda bu süreçte yanımda olan tüm arkadaşlarıma ve bana eğitim hayatım boyunca yol gösterici olan tüm hocalarıma çok teşekkür ederim.

Rümeysa GÜNER

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İNKÂRI, SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ VE ÇEVRE YANLISI DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ	i
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
1.3. Araştırmanın Problemi	4
1.4. Araştırma Hipotezleri	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.6. Sayıtlar	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. İklim Değişikliği	6
2.1.1. İklim Değişikliğinin Sonuçları	7
2.2. İklim Değişikliği İnkârı	8
2.2.1. Farklı Değişkenler Açısından İklim Değişikliği İnkârı	9
2.3. Çevre Yanlısı Davranışlar	12
2.3.1. Çevre Yanlısı Davranışlar ile İlgili Temel Yaklaşımlar	15
2.3.1.1. Planlı Davranış Teorisi	15
2.3.1.2. Değerler İnançlar Normlar Teorisi	16
2.3.1.3. Sosyal Bilişsel Teori	16
2.3.1.4. Norm Aktivasyon Teorisi	17
2.3.1.5. Koruma Motivasyonu Teorisi	17
2.3.1.6. Gerekçeli Eylem Teorisi	18
2.3.2. Çevre Kirliliği ve Etkileri	18
2.3.3. İklim Değişikliği İnkârı Bağlamında Çevre Yanlısı Davranışlar	19
2.4. Sosyal Baskınlık Yönelimi	20
2.4.1. Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında Çevre Yanlısı Davranışlar	22
2.4.2. Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında İklim Değişikliği İnkârı	23
3. YÖNTEM	26
3.1. Katılımcılar	26
3.2. Veri Toplama Araçları	27
3.2.1. Kişisel Bilgi Formu	28
3.2.2. İklim Değişikliği İnkârı Ölçeği	28

3.2.3. Çevre Pratikleri Ölçeği.....	29
3.2.4. Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği	29
3.3. İşlem	30
3.4. Verilerin Analizi.....	31
4.BULGULAR.....	32
4.1. İklim Değişikliği İnkârı, Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Çevre Yanlısı Davranışlar Arasındaki İlişkiler	32
4.2. Cinsiyet Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeyleri	32
4.3. Yaş Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeyleri	33
4.4. Eğitim Durumu Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeyleri	34
4.5. Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yer Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeyleri	35
4.6. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeyler	36
4.7. Cinsiyet Açısından Çevre Pratikleri Düzeyi	38
4.8. Yaş Açısından Çevre Pratikleri Düzeyleri	38
4.9. Eğitim Durumu Açısından Çevre Pratikleri Düzeyleri	39
4.10. Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yer Açısından Çevre Pratikleri Düzeyleri	40
4.11. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından Çevre Pratikleri Düzeyleri	40
4.12. Cinsiyet Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeyleri.....	41
4.13. Yaş Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeyleri	42
4.14. Eğitim Durumu Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeyleri	43
4.15. Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yer Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeyleri	44
4.16. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeyleri	45
5. TARTIŞMA.....	47
5.1. İklim Değişikliği İnkârı, Çevre Yanlısı Davranışlar ve Sosyal Baskınlık Yönelimi Arasındaki İlişkiler.....	47
5.2. Farklı Değişkenler Açısından İklim Değişikliği İnkârı.....	49
5.2.1. Cinsiyet Açısından İklim Değişikliği İnkârı.....	49
5.2.2. Yaş Açısından İklim Değişikliği İnkârı.....	50
5.2.3. Eğitim Düzeyi Açısından İklim Değişikliği İnkârı	52
5.2.4. Yaşamın Büyük Bir Kısımının Geçirildiği Yer Açısından İklim Değişikliği İnkârı.....	52
5.2.5. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından İklim Değişikliği İnkârı	53
5.3. Farklı Değişkenler Açısından Çevre Yanlısı Davranışlar	55
5.3.1. Cinsiyet Açısından Çevre Yanlısı Davranışlar	55
5.3.2. Yaş Açısından Çevre Yanlısı Davranışlar	57

5.3.3. Eğitim Düzeyi Açısından Çevre Yanlısı Davranışlar.....	59
5.3.4. Yaşamın Büyük Bir Kısımının Geçirildiği Yer Açısından Çevre Yanlısı Davranışlar	60
5.3.5. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından Çevre Yanlısı Davranışlar ..	61
5.4. Farklı Değişkenler Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi	62
5.4.1. Cinsiyet Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi	62
5.4.2. Yaş Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi.....	63
5.4.3. Eğitim Düzeyi Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi	64
5.4.4. Yaşamın Büyük Bir Kısımının Geçirildiği Yer Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi	65
5.4.5. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi ..	65
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	67
KAYNAKÇA.....	72
EKLER.....	87
ÖZ GEÇMİŞ	93

SİMGELER VE KISALTMALAR

ÇP	: Çevre Pratikleri
IPCC	: Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli
İDİ	: İklim Değişikliği İnkarı
PMM	: mg/lt
YSBY	: Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi
UNFCC	: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Demografik Özelliklerin Dağılımları.....	27
Tablo 4.1. Betimsel İstatistikler, Güvenirlik ve Korelasyon Katsayıları	32
Tablo 4.2. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Kadınlar ile Erkekler Arasındaki Farklılığın Mann Whitney U Testi ile İncelenmesi.....	32
Tablo 4.3. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Yaş Grupları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi İle İncelenmesi.....	33
Tablo 4.4. Yaş düzeyleri Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları.....	34
Tablo 4.5. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Eğitim Durumları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi	34
Tablo 4.6. Eğitim Durumu Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları.....	35
Tablo 4.7. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yerler Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi	35
Tablo 4.8. Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yer Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları.....	36
Tablo 4.9. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Gelir Durumları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi.....	37
Tablo 4.10. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları	37
Tablo 4.11. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Kadınlar ile Erkekler Arasındaki Farklılığın Mann Whitney U Testi ile İncelenmesi.....	38
Tablo 4.12. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Yaş Grupları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi İle İncelenmesi.....	38
Tablo 4.13. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Eğitim Durumları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi	39
Tablo 4.14. Eğitim Durumu Açısından Çevre Pratikleri Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları.....	39
Tablo 4.15. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yerler Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi	40
Tablo 4.16. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Algılanan Sosyoekonomik Durum Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi	40
Tablo 4.17. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından Çevre Pratikleri Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları	41
Tablo 4.18. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Kadınlar ile Erkekler Arasındaki Farklılığın Mann Whitney U Testi ile İncelenmesi.....	41
Tablo 4.19. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Yaş Grupları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi.....	42

Tablo 4.20. Yaş düzeyleri Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları	43
Tablo 4.21. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Eğitim Durumları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi	43
Tablo 4.22. Eğitim Durumu Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları	44
Tablo 4.23. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yerler Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi	44
Tablo 4.24. Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları	45
Tablo 4.25. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Gelir Durumları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi	46

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

İklim değışikliğı, “karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değışikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan bir değışiklik” olarak tanımlanmaktadır (United Nations Framework Convention on Climate Change [UNFCCC], 1992) İnsan faaliyetleri sera gazlarındaki artışa ve çevre ile ekosistem üzerinde önemli etkilere neden olmaktadır (Mahmoud ve Gan, 2018). İklim bilimi uzmanları iklimin değışmesinde insan faaliyetlerinin etkisi olduğunu bildirmektedir (Intergovernmental Panel on Climate Change [IPCC], 2007).

İklim değışikliğı ile birlikte insan sağlığı, gıda, biyolojik çeşitlilik, enerji erişimi, geçim kaynakları, adil sürdürülebilir kalkınma ve çevre kalitesi alanlarında sorunların yaşanabileceğı bildirilmektedir (IPCC, 2007). Aynı zamanda iklim değışikliğinin, artan sıcaklıklara, azalan yağışlara, atmosferdeki karbondioksit konsantrasyonunun artmasına, kuraklığa, ani sellere neden olabileceğı açıklanmaktadır (Rosenblatt ve Schmitz, 2014). Bu faktörlere uzun süre maruz kalma seçim baskısına ve belirli türlerde genetik çeşitliliğın azalmasına neden olabilecektir. Uzun vadede popölasyonun genetik yapısı değışebilecek ve böylece çevreye uyum sağlayabilecek genetik yapıya sahip bireyler hayatta kalıp neslini devam ettirebilecektir. Birkaç neslin popölasyon içinde benzer genetik yapıya sahip olması, popölasyondaki çeşitliliğın azalmasına neden olabilecektir (Wanjala vd., 2022). Fakat tüm bunlara rağmen birçok insan iklim değışikliğı konusunda endişelenmemekte (Leiserowitz vd., 2021) ve iklim değışikliğini inkâr etmektedir (Häkkinen ve Akrami, 2014).

Alanyazın incelendiğinde iklim değışikliğı inkârının nedenleri incelendiğinde sosyal psikolojik değışkenlerin öne çıktığı görölmektedir (Hornsey vd., 2016). Bu değışkenlerden biri olan sosyal baskınlık yönelimi, grup temelli hiyerarşinin ortaya çıkmasını ve bu hiyerarşinin sürdürölmesini sağlayan, dış gruplar üzerinde baskı kurma isteğini barındıran temel bir insani arzudur (Sidanius vd., 1994). Sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma, statükoyu kabul etme ve koruma motivasyonu ile ilişkilendirilmektedir (Feygina ve Tyler, 2009). Böyle bir motivasyon, örneğın doğal kaynakları kullanma şeklimiz gibi, geçerli sosyal uygulamaların ve düzenlemelerin değışmesi gerektiğı mesajıyla çelişebilmektedir.

Sonuç olarak, doğal kaynakları kullanmanın güncel yollarına yönelik eleştiriler, sistemi meşrulaştırma arzusuyla bireyler tarafından reddedilebilmektedir. Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler bağlama uygun olarak belirli hiyerarşiyi arttırıcı mitleri benimsemektedirler (Quist ve Resendez, 2010). Bu mitlerden biri de insanın diğer canlılardan üstün olduğu ve diğer türlerin yalnızca insanın yararı için var olduğu düşüncesidir (Dhont vd., 2014; Milfont vd., 2013). Konuyla ilgili yapılan araştırmalarda, bu düşünceye sahip olan bireylerin çevre yanlısı davranış olarak adlandırılan doğal çevrenin sürdürülebilirliğine katkıda bulunma davranışları gösterme olasılıklarının düşük olduğunu görülmektedir (Feygina vd., 2010; Jylhä vd., 2016; Milfont vd., 2013).

İklim değişikliği inkârıyla ilgili sosyal psikolojik değişkenlerden bir diğeri de çevre yanlısı davranışlardır. Stern (2000, s. 408) çevre yanlısı davranışları “çevreden malzeme veya enerjinin kullanılabilirliğini değiştiren veya ekosistemlerin veya biyosferin yapısını ve dinamiklerini olumlu yönde değiştiren davranışlar” olarak tanımlamaktadırlar. Çevre yanlısı davranışlar diğer insanlara ve çevreye fayda sağlayan davranışlardır. Fakat bu davranışların insanlara veya çevreye faydası kısa vadede değil uzun vadede görülmektedir (Bagozzi, 1994).

Tüm bu verileri göz önüne aldığımızda, iklim değişikliğinin kabul edilmesinin, belirli değişkenlere bağlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, iklim değişikliği ile ilişkili olarak sosyal baskınlık yönelimi ve çevre yanlısı davranışlar incelenmektedir. Bu değişkenlerin seçiminde, çevre yanlısı davranışların iklim değişikliğinin oluşumunda önemli bir etkisi olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca, sosyal baskınlık yönelimi değişkeninin seçilme nedeni, bu yönetime sahip bireylerin çevre yanlısı davranışlarını ve iklim değişikliğini inkâr etmelerini büyük ölçüde etkilediğinin, daha önceki araştırmalarda gösterilmiş olmasıdır (Hornsey vd, 2016; Jackson vd, 2013). Bu nedenle, bu değişkenlerin bir arada incelenmesi, iklim değişikliği inkârı, sosyal baskınlık yönelimi ve çevre yanlısı davranışlar arasında anlamlı ilişkilerin olup olmadığının araştırılmasına olanak tanımaktadır. Bu çalışma, son zamanlarda ülkemizde belirgin bir şekilde etkisini gösteren iklim değişikliğiyle mücadeleye katkı sağlayarak alanyazına önemli bir katkı sunabilir. Bu bağlamda, araştırmanın konusu iklim değişikliği inkârı, sosyal baskınlık yönelimi ve çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkiler olarak belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (Intergovernmental Panel on Climate Change) [IPCC], 2017 yılı raporuna göre 2030 yılına gelindiğinde Türkiye'nin sıcak bir iklim etkisine girebileceği ifade edilmektedir. Aynı rapor, orta ve uzun vadede iklim değişikliklerinin görülebileceğini; yaz yağışlarında azalma, kuraklık, ulusal ve uluslararası su problemleri, orman yangınlarında artış gibi olumsuz etkilerin yaşanabileceğini ve bu durumun çevre ve canlıların zarar görmesine yol açabileceğini belirtmektedir (Fındık, 2007). Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization) [WHO], hava kirliliği nedeniyle çocuklar arasında zatüre ve diğer akut alt solunum yolu hastalıklarının yanı sıra, yetişkinler arasında kronik akciğer hastalığı, akciğer kanseri ve diğer hastalıklarda ölüm oranının artmasının hava kirliliği ile ilişkili olduğunu belirtmiştir (WHO, 2012). Aynı şekilde, su kirliliğiyle birlikte hepatit, kolera, diyare ve tifo gibi akut su kaynaklı hastalıkların meydana geldiği ileri sürülmektedir (Cutler ve Miller, 2005). Radyoaktif atıklar, nükleer enerji üretim atıkları, ilaç ve araştırmalardan salınan yan atıkların toprak kirliliğine neden olduğu ve insan sağlığını olumsuz etkilediği bilinmektedir (Koul ve Taak, 2018). Bu olumsuz sonuçların önüne geçilebilmesi ve çevre kirliliği ile mücadele edilmesi, aynı zamanda çevre yanlısı davranışların teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, literatürde çevre yanlısı davranışları artırabilecek faktörleri araştırmak bu davranışların geliştirilmesine katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda, sosyal baskınlık yöneliminin ve iklim değişikliği inkârının çevre yanlısı davranışlarla ilişkili olduğu bulunmuştur (Dhont vd., 2014; Milfont vd., 2013). Bu bağlamda, iklim değişikliği inkârı, sosyal baskınlık yönelimi ve çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkileri incelemek bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Ayrıca, bu araştırma sadece üniversite öğrencilerini değil 18-65 yaş arası katılımcıları içerdiği için daha geniş bir yaş aralığından veriler elde edilmesine olanak sağlamaktadır. Eğitim düzeyi, yaş grubu, algılanan sosyoekonomik durum ve yaşamın büyük bir kısmının geçirildiği yer gibi faktörler de dikkate alınarak daha kapsamlı sonuçlar elde edilmektedir. Ayrıca, uluslararası alanda yapılan çalışmalara dayanarak, iklim değişikliği inkârı ve sosyal baskınlık yönelimi arasındaki ilişkilerin psiko-sosyal ve çok boyutlu bir perspektifle ele alınmasının alanyazına önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir (Dhont vd., 2014; Jylhä vd., 2016).

Sonuç olarak, dünya genelinde artan bir endişe kaynağı olarak kabul edilen iklim değişikliği, tüm dünyada giderek daha fazla ilgi gören bir konu haline gelmiştir. Bu çalışma, iklim değişikliği ile mücadelede kritik bir öneme sahip olduğu kabul edilen iklim değişikliği inkârının, çevre yanlısı davranışlar ve sosyal baskınlık yönelimi ile olan ilişkisini incelemektedir. Bu araştırma bulgularının, çevre sorunlarına dikkat çekme ve çevre yanlısı davranışları teşvik etme konularında önemli bir rol oynaması beklenmektedir. Ayrıca, bu çalışmanın iklim değişikliği inkârı, çevre yanlısı davranışlar ve sosyal baskınlık yönelimi konularında neden-sonuç ilişkilerinin anlaşılmasına, risk faktörlerinin tanımlanmasına ve konuyla ilgili çeşitli stratejilerin geliştirilerek çözüm önerilerinin sunulmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, iklim değişikliği konusunda farkındalık yaratma ve gelecek nesillere daha sürdürülebilir bir dünya bırakma konusunda tüm dünya vatandaşlarına önemli sorumluluklar düşmektedir.

1.3. Araştırmanın Problemi

18-65 yaş arası bireylerin iklim değişikliği inkârı düzeyi, sosyal baskınlık yönelimi düzeyi ve çevre yanlısı davranış düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.4. Araştırma Hipotezleri

1. İklim değişikliği inkârı düzeyi, sosyal baskınlık yönelimi düzeyi ve çevre yanlısı davranış düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır.
2. Erkekler kadınlara göre iklim değişikliğini daha fazla inkâr etmektedir.
3. İklim değişikliği farklı yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
4. Lise ve altı eğitim düzeyine sahip olan kişiler üniversite ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanlara göre iklim değişikliği daha fazla inkâr etmektedir.
5. Köy/kasaba ve ilçede yaşayanlar il ve büyükşehirde yaşayanlara göre iklim değişikliğini daha fazla inkâr etmektedir.
6. Algıladıkları sosyoekonomik düzeyi yüksek olan kişilerin iklim değişikliği inkârı düzeyleri algıladıkları sosyoekonomik düzeyi düşük olan kişilerin iklim değişikliği inkârı düzeylerine göre daha yüksektir.
7. Kadınlar erkeklere göre daha fazla çevre yanlısı davranış göstermektedir.
8. Çevre yanlısı davranışlar farklı yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

9. Üniversite ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanlar lise ve altı eğitim düzeyine sahip olanlara göre daha fazla çevre yanlısı davranış göstermektedir.
10. Büyükşehir ve ilde yaşayanların çevre yanlısı davranışları ilçe ve köy/kasabada yaşayanlara göre daha fazladır.
11. Algıladıkları sosyoekonomik düzeyi yüksek olan kişilerin çevre yanlısı davranış düzeyleri algıladıkları sosyoekonomik düzeyi düşük olan kişilerin çevre yanlısı davranış düzeylerine göre daha yüksektir.
12. Erkekler kadınlara göre daha fazla sosyal baskınlık yönelimi göstermektedir.
13. Sosyal baskınlık yönelimleri farklı yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
14. Üniversite ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanların sosyal baskınlık yönelimleri lise ve altı eğitim düzeyine sahip olanlara göre daha azdır.
15. Büyükşehir ve ilde yaşayanların sosyal baskınlık yönelimleri ilçe ve köy/kasabada yaşayanlara göre daha azdır.
16. Algıladıkları sosyoekonomik düzeyi yüksek olan kişilerin sosyal baskınlık yönelimi düzeyleri algıladıkları sosyoekonomik düzeyi düşük olan kişilerin sosyal baskınlık yönelimi düzeylerine göre daha yüksektir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2022-2023 yılları arasında köy/kasaba, ilçe, il ve büyükşehirde yaşayan, okuma yazma bilen, internete erişimi olan, 18-65 yaş arası kişilerin oluşturduğu örnekleme sınırlıdır. Araştırma bulguları İklim Değişikliği İnkârı Ölçeği, Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği ve Ekolojik Pratikler Ölçeği'nin ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır. Çalışmanın kesitsel bir çalışma olması ve özbildirim ölçümlerin kullanılması araştırmanın sınırlılıkları arasında yer almaktadır.

1.6. Sayıtlar

Araştırmaya katılan katılımcıların soruları içtenlikle yanıtladıkları varsayılmıştır. Araştırmada iklim değişikliği inkâr düzeyini ölçmeyi amaçlayan “İklim Değişikliği İnkârı Ölçeği”, sosyal baskınlık yönelimi düzeyini ölçmeyi amaçlayan “Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği”, çevre yanlısı davranış düzeyini ölçmeyi amaçlayan “Ekolojik Pratikler Ölçeği” güvenilir ve geçerli ölçüm araçlarıdır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İklim Değişikliği

Dünya Sağlık Örgütü iklim değişikliğini 21. yüzyılda küresel sağlığa yönelik en büyük tehdit olarak nitelendirmektedir. İklim değişikliği üzerine yapılan araştırmalarda dünyanın giderek ısındığı görülmektedir. IPCC'nin 6. Değerlendirme Raporu'nda; 1850-1900'lü yıllara kıyasla 2010-2019'lu yıllar arasında küresel ısınmanın yaklaşık 1,1 °C arttığı belirtilmektedir (IPCC, 2022). İklimi konu alan araştırmalarda sera gazı etkisinin iklim kaynaklı olduğu ve karbondioksit (CO₂) gibi gaz salınımlarının artmasının iklim değişikliğine neden olduğu açıklanmaktadır (Myhre vd., 2013).

Birleşmiş Milletler 1988 yılında insan faaliyetlerinin neden olduğu iklim değişikliğinin risklerini değerlendirmek için dünyanın pek çok ülkesinden bilim insanlarının bir araya gelmesiyle oluşan IPCC kurulmuştur. Bu panelde yer alan bilim insanlarına göre 2100 yılına gelindiğinde küresel sıcaklıkların 4,5 °C artacağı düşünülmektedir (Kegley ve Blanton, 2014).

Uluslararası boyutta iklim değişikliği ile mücadele 1992 yılında Rio Yeryüzü Zirvesi'nde başlamış daha sonra Kyoto Protokolü ve Paris Anlaşmasıyla önemli adımlar atılmıştır. 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Yeryüzü Zirvesi'nde Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşmenin temel amacı, insan kaynaklı çevresel kirliliklerin iklim üzerinde tehlikeli etkileri olduğunu kabul ederek atmosferdeki sera gazı oranlarını düşürmek ve bu gazların olumsuz etkilerini en aza indirerek belli bir seviyede tutmaktır (Eckersley, 2016). İklim değişikliği ile mücadele günümüzde Paris Anlaşması ile devam etmekte ve anlaşmanın temel hedefine göre atmosferin ısısının 2 °C ile sınırlandırılması hedeflenmektedir (Başkaya, 2021).

Küresel ısınma özellikle 20. yüzyılın ortalarından bu yana her zamankinden daha hızlı artmakta ve bu artış sadece doğal nedenlerle açıklanamamaktadır (Stern ve Koufmann, 2014). Küresel ısınmanın en büyük etkilerinden biri iklim değişikliğine neden olmasıdır (Aksay vd., 2005). Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1980'li ve 1990'lı yıllarda gerçekleştirilen araştırmalara göre bahar mevsimi 1970'li yıllara göre bir hafta daha erken başlamaktadır. Bu büyüklükte bir iklim değişikliğinin esas kaynağının ise insan aktivitelerinden kaynaklanan karbondioksit salınımı olduğu söylenmektedir (Sümer, 2014). 2004 yılına kadar olan süre içerisinde Mauna Loa

(Hawai) Gözleminde aylık karbondioksit miktarı ölçülmüş ve karbondioksit miktarının hızlı bir şekilde arttığı gözlenmiştir (Keeling ve Whorf, 2005). Karbondioksitin atmosferdeki birikmesi Sanayi Devrimi'nden önce ortalama 280 ppm'den günümüzde ortalama 420 ppm'ye yükselmiştir (Reichstein vd., 2013) ve bu artış küresel ısınmayı etkileyen en büyük faktörlerden sayılmaktadır (Shindell vd., 2013). Küresel ısınma ile beraber iklimde değişiklikler meydana gelmektedir. Sera gazlarının atmosferik konsantrasyonlarındaki artışın, dünya iklimi üzerinde ölçülebilir etkilere sahip olacağı beklenmektedir. Klimatologlar insan kaynaklı iklim değişikliğinin sinyalini ve doğal iklim değişikliğini birbirinden ayırmak için çabalamaktadır (Hughes, 2003).

İklim değişikliği, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nde ele alınmış ve "karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan bir değişiklik" olarak tanımlanmaktadır (UNFCCC, 1992). İklim bilimi uzmanları iklimin değişmesinde insan faaliyetlerinin etkisi olduğunu bildirmektedir (IPCC, 2007). İklim değişikliği üzerine yapılan çalışmalarda sıcaklık artışlarının doğal sıcaklık değişkenliğinin çok üzerinde olduğu açıklanmaktadır (Crowley, 2000).

2.1.1. İklim Değişikliğinin Sonuçları

IPCC 6. Değerlendirme Raporuna göre iklim değişikliği hızla artarak devam etmektedir. Küresel sıcaklıklardaki 1 dereceye yaklaşan artış, buzulların erimesi ve deniz seviyesindeki 17 santimetrelilik yükselmeler küresel ısınmanın en önemli göstergelerindendir (Şen vd., 2013).

IPCC (2018), iklim değişikliği ile birlikte karada ve okyanusta aşırı sıcakların, şiddetli yağış olaylarının, kuraklık ve yangınlarda artışın meydana geldiği, deniz ekosistemlerinde önemli hasarlar olduğu, okyanus ısınması ve okyanus asitlenmesi ile bazı okyanus bölgelerinde deniz ürünleri yetiştiriciliğinden ve balıkçılıktan elde edilen gıda üretimlerinin olumsuz etkilendiği açıklanmaktadır. Özellikle iklime duyarlı geçim kaynaklarından olan küçük çiftçiler, çobanlar, balıkçı toplulukları gibi yerlerde yoksulluğun sosyal eşitsizliklerin arttığı, bununla beraber ekosistemin yapısı ve işlevinde, doğal uyum sağlama kapasitesinde yaygın bir bozulma olduğu ve mevsimsel zamanlamada kaymalar meydana geldiğini belirtilmektedir. Türlerin yaklaşık yarısının kutuplara doğru veya karada daha yüksek rakımlara kaydığı aynı

zamanda yüzlerce tür kaybı yaşandığını açıklamakta ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma çabalarını engellediği ifade edilmektedir. Dünyada tarımsal üretim artmasına rağmen, son 50 yılda bu büyümenin yavaşladığı, artan aşırı hava ve iklim olaylarının milyonlarca insanı gıda güvensizliğine sürüklediği ve gıda üretimindeki ani kayıpların ve azalan beslenme çeşitliliğinin insanların fiziksel ve ruh sağlığını olumsuz etkilediği açıklamaktadır. Aşırı sıcak hava olaylarının insan ölümlerine ve hastalıklarına yol açtığı açıklanmaktadır. İklimle ilgili gıda kaynaklı ve su kaynaklı hastalıkların artmasıyla yer değiştirme ve istemsiz göçlerin başladığı belirtilmektedir.

Türkiye’de ise iklim değişikliği tarımsal faaliyetlerde, hayvan ve bitkilerin doğal yaşam alanlarında değişikliklere neden olmakta, su kaynakları açısından önemli sorunlar oluşturmaktadır (Bayraç ve Doğan, 2016). Kuraklığın artması ile sınırları aşan nehirlerin kullanımı gibi ulusal ve uluslararası su kaynaklarının paylaşımı konusunda sorunların yaşanabileceği açıklanmaktadır (Turan, 2018). Turizm açısından ise kış yağışlarının azalması yazların daha uzun olması fakat daha sıcak geçmesi ve su stresinin oluşması gibi nedenlerle olumsuz bir etki oluşabileceği belirtilmektedir (Sevim ve Zeydan, 2007). Tüm bunlarla beraber orman yangınlarında artma ve biyoçeşitlilikte azalma meydana gelmesi beklenmektedir (Partigöç ve Soğancı, 2019).

2.2. İklim Değişikliği İnkârı

Bilim inkârı, bilimsel kanıtları reddetme eylemini ifade eder ve çoğu zaman bilimsel gerçekleri veya sonuçları görmezden gelme amacını taşır (Liu vd., 2012). Bilim inkârını tanımlamak için farklı terimler kullanılmaktadır, bu terimler reddetme, şüphecilik, bilim karşıtlığı gibi kelimeleri içerir. Ancak, "şüphecilik" teriminin bilim inkârı yerine kullanılması, bilimselliğin doğal bir parçası olan makul düzeyde şüpheyi ifade ettiği için yanlış bir tercihtir (Björnberg vd., 2017).

Bilim inkârının önemli unsurları arasında komplo teorilerine başvurmak, sahte uzmanları kullanmak, seçici olarak makaleleri kabul etmek, araştırma sonuçlarından gerçekçi olmayan beklentilerde bulunmak, yanlış beyanlar yapmak ve mantıksal hataları kullanmak yer almaktadır (Diethelm ve Mckee, 2009).

Bugünün önemli sorunlarından biri iklim değişikliği inkârıdır. İklim değişikliği inkârı, genellikle insanların iklim değişikliği gerçeğine tamamen veya kısmen inanmamalarını ifade etmek için kullanılır (Rahmstorf, 2004). Bu inkârın çeşitleri

arasında trend inkârcıları (ısınma olmadığını iddia edenler), atıf inkârcıları (değişimi güneş aktivitesine atfedenler) ve etki inkârcıları (antropojenik etkileri reddedenler) bulunur (Rahmstorf, 2004). Son çalışmalar, Avrupa'da iklim değişikliği inkârını tamamen reddedenlerin sayısının düşük olduğunu, ancak antropojenik nedenleri sorgulayanların sayısının arttığını göstermektedir (Poortinga vd., 2018).

İklim değişikliği inkârı, bilim insanları, hükümetler, siyasi ve dini kuruluşlar, şirketler, medya kuruluşları ve bazı topluluklar arasında görülmektedir (Uçar, 2020). Paris Anlaşması gibi uluslararası çabalara rağmen, iklim değişikliğini hafifletmeye yönelik çabalar yetersiz kalmaktadır (Veerson ve Peters, 2016). Bu durum, IPCC'nin bilimsel kanıtlarını sunmasına rağmen, halk arasında iklim değişikliği ve nedenlerine dair bazı şüphelerin hala varlığını koruduğunu göstermektedir (Sibley ve Kurz, 2013).

İklim değişikliği inkârının nedenleri üzerine yapılan birçok çalışma, güvenilir olmayan bilgi kaynaklarının, duygusal tepkilerin, suçluluk hissinin, karmaşıklığın ve kafa karışıklığının inkârı teşvik edebileceğini göstermektedir (Whitmarsh, 2005). İklim değişikliği sorununun kabul edilmesi, çözüm için bir adım atılabilmesi için hayati öneme sahiptir (Washington, 2013).

2.2.1. Farklı Değişkenler Açısından İklim Değişikliği İnkârı

İklim değişikliği araştırmaları, birçok insanın iklim değişikliğini inkâr ettiğini göstermektedir. Bu inkârın nedenlerini anlamak amacıyla yapılan araştırmalarda, sosyal baskınlık yöneliminin iklim değişikliği inkârını öngörmeye önemli bir faktör olduğu ortaya konmuştur (Hakkinen ve Akrami, 2014).

İklim değişikliğinin, özellikle sanayileşmiş zengin ülkelerde oldukça kutuplaşmış bir ideolojik sorun haline geldiği belirtilmektedir. Nüfusun geneli siyasi ideoloji yelpazesinde bölünmüş durumdadır. Demokratik ve liberal kimliklerle aynı çizgide olanlar iklim değişikliğini kabul etmeyi desteklerken, Cumhuriyetçi ve muhafazakâr kimliklerle uyumlu olanların iklim değişikliğini reddetme eğiliminde olduğu görülmektedir (McCright ve Dunlap, 2011). Liberaller ve muhafazakârlar arasındaki bu farklılık, ahlaki değerler ve kültürel anlamlardaki farklılıklardan da kaynaklanmaktadır. Liberallerin, bakım ve adalet gibi ahlaki değerlere daha fazla önem verme eğilimindeyken; muhafazakârların sadakat ve otorite değerlerine daha fazla önem verdikleri görülmektedir (Graham vd., 2009). Muhafazakârlar otorite değerlerine daha fazla önem verdikleri için kendi konumlarını güçlendirmek

isteyebilecekler ve kendi gruplarına avantaj sağlayabilecek şekilde iklim değişikliğini inkâr edebileceklerdir. İklim değişikliğini kabul etmek mevcut ekonomik sistemlerin çevrenin yararına revize edilmesini gerektirebilmektedir. Böyle bir durumda da muhafazakârlar kendi grup çıkarlarına uygun olmayan politikaları tercih etmek zorunda kalabilmektedirler (McCrigh ve Dunlap, 2016). Muhafazakârlar sosyo-politik kimliklerini ve ideal toplum görüşlerini tehdit ettiğini düşündükleri için iklim değişikliğini kabul etmeye direnmektedirler (Hoffarth ve Hodson 2016). Merkezin sağında siyasi görüşlere sahip olanlar iklim değişikliğini inkâr etme olasılıkları en yüksek olan kişilerdir (Whitmarsh, 2011). Sonuç olarak, insanlar gerçeklere veya bilgilere dayalı olarak değil, kendilerini özdeşleştirdikleri gruplara üye olma ve onlar tarafından kabul edilme ihtiyacına dayalı olarak fikirler oluşturabilmektedirler (Fielding ve Hornsey, 2016).

İklim değişikliği inkârının nedenlerinden biri de sistemi meşrulaştırma olarak anılan mevcut sosyoekonomik sistemleri ve kurumları koruma ve destekleme ihtiyacıdır (Jost vd., 2004). Sağ ideolojik yönelim ile sosyal baskınlık yönelimi sistemi meşrulaştırma ve statükoyu koruma isteği ile ilişkilidir (Jost vd., 2003). Bu istek, doğal kaynakları kullanma şeklimiz gibi, geçerli sosyal uygulamaların değişmemesi gerektiğini savunmaktadır. Böyle bir durumda doğal kaynakları kullanmanın güncel yollarına yönelik eleştiriler, sistemi meşrulaştırma isteğiyle bireyler tarafından reddedilebilmektedir. Yapılan çalışmalarda sistemi meşrulaştırma eğilimi yüksek olan bireylerin iklim değişikliğini inkâr etme olasılıklarının da yüksek olduğunu görülmektedir (McCrigh ve Dunlap, 2011; Milfont vd., 2021). Sistemi meşrulaştırma eğilimi, statükonun çevreye zarar veren yönlerinin değerlendirilmesini engelleyebilmekte ve bireylerin çevresel sorunları düzeltmek için harekete geçmesini kısıtlayabilmektedir (Wakslak vd., 2007). Sistemi haklı çıkarmakla kazanılan kısa vadeli olumlu etkiler çevresel sorunları görmezden gelme ve iklim değişikliğini inkâr etmeyle sonuçlanabilmektedir (Feygina ve Tyler, 2009).

Alanyazın incelendiğinde iklim değişikliği inkârında bazı ortak sosyodemografik değişkenlerin olduğu görülmektedir. Borick ve Rabe (2010) küresel ısınmaya inanmaya yönelik bireysel görüşleri etkileyen faktörleri incelemişler ve cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi gibi faktörlerin, bir bireyin gezegenin ısındığını kabul etmesi üzerinde orta düzeyde etkisi olduğunu bulmuşlardır. Genel olarak, daha genç, üniversite eğitilmiş ve kadın olmanın gezegenin ısındığını kabul etmek üzerinde etkili

olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. McCright ve Dunlap (2011) Amerika’da iklim değişikliğine yönelik yaptıkları araştırmada beyaz muhafazakâr erkeklerin iklim değişikliğini inkâr etme eğilimlerinin diğer Amerikalılara göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kvaløy vd. (2012) araştırmalarında eğitim düzeyi arttıkça iklim değişikliği konusundaki endişenin arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte orta yaşlıların iklim değişikliği konusunda gençlerden daha endişeli görüldüğüne işaret etmişlerdir. McCright vd. (2016) Avrupa’da iklim değişikliğine yönelik görüşleri araştırmışlar ve kadınlar ile genç yetişkinlerin iklim değişikliğinin ciddiyetini algılama ve iklim değişikliğiyle başa çıkmak için eyleme geçme konusunda erkek ve yaşlı kişilere göre daha istekli olduğunu saptamışlardır. Bununla birlikte eğitim düzeyi ve algılanan iklim değişikliği ciddiyetinin pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Hao vd. (2020) iklim değişikliği inkârını sosyodemografik değişkenler açısından incelemişler ve gençlerin yaşlı bireylere göre iklim değişikliğine daha fazla duyarlı olduklarını, eğitilmiş kişilerin ve kadınların iklim değişikliği konusunda diğer bireylere göre daha fazla duyarlılığa sahip olduklarını saptamışlardır. Nicol vd. (2022) yaptıkları araştırmada erkeklerin kadınlara göre iklim değişikliğini daha fazla inkâr ettikleri sonucuna ulaşmışlardır.

İklim değişikliği inkârını etkileyen bir diğer önemli değişken sosyoekonomik durumdur. Refah hipotezine göre ekonomik olarak daha gelişmiş ülkelerde yaşayan bireylerin ‘başka endişeleri olmadığı’ için iklim değişikliği konusunda daha fazla endişe duydukları varsayılmaktadır (Franzen ve Meyer, 2010).

İklim değişikliği inkârı ekonomik kişisel çıkarlar tarafından da şekillendirilmektedir. İklim değişikliği mevcut ekonomik sistemlerin önemli ölçüde yeniden inşa edilmesini gerektirmekte ve bu nedenle mevcut sosyoekonomik durum güvenlik için bir tehdit olarak algılanabilmektedir. Örneğin, fosil yakıtlara bağımlı sektörlerde istihdam edilen kişiler, mevcut işlerinin istikrarından endişe duyabilmektedirler. Bu, özellikle fosil yakıt üretimi ve tüketimine büyük ölçüde bağımlı olan ülkelerde geçerli olmaktadır (Knight, 2018; Tranter ve Booth, 2015).

Bireylerin iklim değişikliğinin hafifletilmesini ekonomik bir tehdit olarak algılayabilecekleri ileri sürülmektedir. Dolayısıyla, iklim değişikliğini reddetmek, kişinin ekonomik çıkarlarını koruma ve statükoyu koruma arzusuyla motive edilebilmektedir. Ekonomik gelecekleri hakkında kaygılı olan bireylerin,

antropojenik iklim değişikliğinin varlığını reddetme olasılığı önemli ölçüde daha yüksektir. Ayrıca, iklim değişikliği inkârının daha kırsal ve daha yoksul bölgelerde ve ekonomik olarak fosil yakıtlara daha bağımlı olan ölkelerde daha yaygın olduğu görölmektedir (Lübke, 2022).

2.3. Çevre Yanlısı Davranışlar

Çevre yanlısı davranışlar, çevreye zararı mümkün olduğunca az olan, çevreye yarar sağlayan ve işletmenin çevresel performansını artırabilecek bilinçli, bireysel ve gönüllü sosyal davranışlardır (Stern ve Kaufmann, 2000). Kollmuss ve Agyeman (2002) çevre yanlısı davranışların kişinin eylemlerinin dünya üzerindeki olumsuz etkisini bilinçli olarak en aza indirmeye çalışan davranış şekli olduğunu ifade etmektedirler. Frick vd. (2004) ise bu tür davranışların çevreyi korumakla ilişkili davranışlar olduğunu belirtmektedirler. Stern (2000, s. 408) çevre yanlısı davranışları “çevreden malzeme veya enerjinin kullanılabilirliğini değiştiren veya ekosistemlerin veya biyosferin yapısını ve dinamiklerini olumlu yönde değiştiren davranışlar” olarak tanımlamaktadırlar. Lange ve Dewitte (2019) çevre yanlısı davranışları doğal çevreye fayda sağlayan eylemleri artıran ve çevreye zarar veren eylemlerin ihmal edilmesini sağlayan davranışlar olarak açıklamışlardır. Çevre yanlısı davranışlar çevreyi koruyucu davranış, çevreye karşı sorumlu davranış (Kaiser, 1999), ekolojik davranış (Axelrod ve Lehman 1993) ve sürdürülebilir davranış (Clayton ve Myers, 2009) isimleriyle de araştırmalarda kullanılmaktadır.

Çevre yanlısı olarak kabul edilen davranış türlerini tanımlamak zor olabilmektedir. Neyin çevre yanlısı davranış olduğuna dair değişen standartlar bulunmaktadır. Bir davranışın doğal çevre üzerindeki etkisi, diğer eylemlerle ilişkili olarak düşünölmelidir. İnsan davranışlarının doğal çevre üzerinde belirli etkileri vardır, ancak bazı eylemlerin diğerlerinden daha büyük bir etkisi bulunmaktadır. Otobüs ile seyahat ettiğimiz veya araba kullandığımız her iki durumda da karbondioksit salınımı olmaktadır. Ancak otobüse ile seyahat etmek arabaya kullanmaya göre daha az karbon salınmasına neden olmaktadır. Fakat özel bir jetle karşılaştırıldığında, araba kullanmak bile çevre yanlısı olarak kabul edilebilmektedir. Burada üzerinde durulan konu, çevre yanlısı olarak kabul edilen şeyin diğer olası eylemlerle ilişkili olarak değerlendirilmesi gerektiğidir (Schultz ve Kaiser, 2012). Hangi faaliyetlerin çevre yanlısı olduğunu bilmek çevre yanlısı olmayan davranışların değiştirilmesine yardımcı olmaktadır (Stern vd., 1993). Çevre yanlısı

davranışlar, çevresel farkındalık, değerler ve tutumlar gibi iç faktörlerden ve sosyal normlar, diğer bireylerle etkileşim ve mali kısıtlamalar gibi dış faktörlerden etkilenebilmektedir (Silvi ve Padilla, 2021).

Alanyazında eğitim ve çevre bilgisi çevre yanlısı davranışlarla ilişkili olarak görülse de çevre yanlısı davranışta bulunmayı ne derece etkiledikleri açık değildir (Marjainé Szerenyi vd., 2012). Schultz (2010), bireylerin yeterli çevre bilgisine sahip olduklarında daha fazla çevre dostu eylem gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceğini araştırmış ve ortaya çıkan değişikliklerin konuyu zaten önemseyen insanlarla sınırlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çevre psikologları bilginin davranışı değiştirmek için yeterli olacağı konusunda şüpheli olmuşlardır. Araştırmalardan elde edilen kanıtlar, bilginin tek başına genellikle çevre yanlısı davranışlarda değişiklik sağlamada yetersiz olduğunu göstermektedir (Abrahamse vd., 2005). Çevre bilgisinin davranışlar için önemli olmasına rağmen, çevre dostu eylemleri teşvik etmek için yetersiz olduğu görülmektedir (Sheppaer vd., 2011).

Alanyazın incelendiğinde değerler, çevresel kimlik ve çevre yanlısı davranışlar arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Örneğin, çevre dostu olmak kişinin kim olduğunun önemli bir parçasıysa, geri dönüşüm, yeşil partiye oy vermek ve ekolojik ürünler satın almak, bu kimliği ifade etmek, sürdürmek ve korumak için yapılması gereken önemli şeyler olabilmektedir. Kendilerini çevre dostu olarak tanımlayan kişiler güçlü çevresel değerlere sahip olmakta ve çevre yanlısı davranmaktadırlar (Gatersleben vd., 2012). De Groot ve Steg (2008) çevre yanlısı davranışı açıklarken üç tür değer yöneliminin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Güçlü bir egoist değer yönelimine sahip kişiler, özellikle çevre yanlısı davranışın kendileri için maliyet ve faydalarını dikkate almaktadır. Güçlü özgecil değerlere sahip insanlar, kararlarını çevre yanlısı davranıp davranmamaya diğer insanlar için algılanan maliyet ve faydalara dayandırmaktadırlar. Son olarak, güçlü bir biyosferik değer yönelimine sahip insanlar çevre yanlısı hareket etme ya da etmeme kararlarını, bir bütün olarak ekosistem ve biyosfer için algılanan maliyet ve faydalara dayandırmaktadır. Uçar (2020) değer yönelimleri ve çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, altruistik (özgecil) ve biyosferik değer yönelimleri ile çevre yanlısı davranışlar arasında pozitif yönde; egoistik değer yönelimi ve çevre yanlısı davranışlar arasında ise negatif yönde bir ilişki saptamıştır.

Çevre yanlısı davranışı etkileyen bir diğer faktör ise çevreye yönelik tutumlardır (Bamberg ve Möser, 2007; Evans vd., 2007; Ritter vd., 2015). Çalışmalar, daha olumlu bir çevre yanlısı tutuma sahip olan insanların çevreyi korumaya yönelik eylemlere katılma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Bamberg ve Möser, 2007; Hinds ve Sparks, 2008). Hamarat vd. (2014) sivil toplum kuruluşlarında faaliyet gösteren kişilerin çevresel tehdit algılamaları ve çevresel bilinçlerinin çevreye yönelik davranışlarını etkileyip etkilemediğinin belirlenmesi üzerine yaptıkları çalışmada kişilerin çevresel tutumlarının çevreci davranışlarını daha duyarlı hale getirdiği ve çevreci davranışlarını arttırdığını açıklamışlardır.

Çoğu çalışma, çevresel tutumlar ile çevre yanlısı davranışların olumlu yönde ilişkili olduğunu iddia etse de bazı çalışmalar bu ilişkiyi sorgulamaktadır (Heimlich ve Ardoin, 2008). Yılmaz vd. (2009) çevresel duyarlılık, çevresel tutum ve davranış üzerine yaptıkları çalışmada öğrencilerin çevreye yönelik olumlu tutumlar geliştirdikleri fakat bu tutumlarını çevresel davranışa dönüştüremediklerini saptamışlardır. Brough vd. (2016) iklim değişikliğine yönelik değerlerin çevre yanlısı davranışları yordadığını belirtmektedir. Maartensson ve Loi (2022) iklim değişikliğinin, dünyadaki bireyleri, endüstrileri ve ekonomileri etkileyen küresel bir sorun olduğunu söylemektedir. Pek çok kişi iklim değişikliğinin risklerini bilmekte ve davranışlarını değiştirmeye istekli olmaktadır, ancak yine de yüksek düzeyde sera gazı emisyonlarına katkıda bulunmaktadır. Bu durum kişilerin tutumlarının yeteri kadar güçlü olmadığı ve/veya tutumlarının davranışa dönüşmediğini göstermektedir. Planlı Davranış Teorisine göre bir davranışın meydana gelmesi niyet ve sosyal normlara ait tutumlara bağlıdır. Teoriye göre tutumlar güçlü olduğunda davranışa dönüşme olasılığı daha yüksek olmaktadır (Ajzen, 1985). Bu sebepten çevre yanlısı davranışları incelerken kişilerin çevreye yönelik tutumlarının ele alınmasının önemli olabileceği düşünülmektedir.

Sosyodemografik değişkenler açısından incelendiğinde ise araştırmalarda, kadınların çevreye verilen zararı azaltan davranışlarda bulunma olasılığının daha yüksek olduğu, erkeklerin ise daha büyük bir karbon ayak izine sahip olduğu görülmektedir. Aynı zamanda araştırmalar özellikle daha genç yaştaki bireylerin daha fazla çevre yanlısı davranış sergilediklerini belirtmektedir (Çabuk ve Keleş, 2008; Hines vd., 2010). Chen (2011) tarafından yapılan araştırmada ise yaşlı

insanların gençlerden daha fazla çevre yanlısı davranış sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında yaş grubuna göre çevre yanlısı davranış düzeylerinin değişmesi çeşitli yönlerle ele alınabilmektedir. Yaşlı bireylerin yaşamlarında ciddi çevresel bozulmalar yaşamaları (Evans, 2010) gelecek nesiller için daha iyi bir dünya bırakma istekler (Kruse ve Schmitt, 2012), eğitim seviyeleri gibi durumlar onların daha fazla çevre yanlısı davranış sergilemelerini desteklemiş olabilmektedir. Gençler açısından bakıldığında ise kendi gelecekleri hakkında daha fazla endişe duymaları, sürdürülebilir teknolojilere ulaşım imkânları (Benn, 2004) çevre yanlısı davranışlarının daha fazla olmasına katkı sağlayabilmektedir. Araştırmalarda daha eğitilmiş olan bireylerin daha fazla çevre yanlısı davranış sergileme eğiliminde olduğu görülmektedir (Callan ve Thomas, 2006; Kılıç, 2022). Eom vd. (2018) yaptıkları araştırmada sosyoekonomik durum arttıkça çevre yanlısı davranışların artacağı sonucuna ulaşmışlardır. Kapeller ve Jager (2020) iklim değişikliği ile ilgili çok fazla bilgiye sahip olmanın çevre yanlısı davranışları sergilemekle her zaman ilişkili olmadığını belirtmişlerdir. İklim değişikliği ile ilgili bilgilere maruz kalmanın, çevre yanlısı niyetleri artırmadığını bulmuşlardır.

2.3.1. Çevre Yanlısı Davranışlar ile İlgili Temel Yaklaşımlar

2.3.1.1. Planlı Davranış Teorisi

Planlı Davranış Teorisi, Fishbein ve Ajzen'in davranışları tutumlardan hareketle tahmin etmeyi ve ikisinin ilişkili olduğu süreci açıklamayı amaçlayan gerekçeli eylem teorisinin bir uzantısı olarak geliştirilmiştir (Gifford, 2014). Planlı Davranış Teorisi belirli bir davranışı gerçekleştirme niyetinin önemine odaklanmaktadır. Davranışlar üzerindeki kontrol algısı olarak adlandırılan “algılanan davranışsal kontrol değişkeni” Gerekçeli Eylem Teorisine eklenmiş ve teori Planlı Davranış Teorisine dönüşmüştür (Ajzen, 1991).

Planlı Davranış Teorisi (PDT), araştırmacıların çevre yanlısı davranışın nedenlerini belirlemesine ve ardından uygulamalarda bu faktörleri hedeflemesine olanak tanımaktadır. Teori, davranışların kişisel niyet ve algılanan davranışsal kontrolden kaynaklandığını savunmaktadır. “İnsanların davranışı gerçekleştirmek için ne kadar çabalamaya istekli olduğunun göstergeleri” (Ajzen, 1991) olarak tanımlanan niyet, üç doğrudan yordayıcıya bağlıdır: Tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol. Tutum, bireyin davranışı olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmesidir; öznel norm davranışa yönelik algılanan sosyal baskıyı ifade

etmektedir. Algılanan davranışsal kontrol ise davranış üzerindeki kontrol algısı olarak açıklanmaktadır (Ajzen, 1991). Bir davranış ne kadar olumlu değerlendirilirse ve kişinin uyması gereken sosyal baskı ne kadar fazlaysa, algılanan davranışsal kontrol duygusuyla birleştiğinde, davranışsal niyetler o kadar güçlü olmaktadır (Chan ve Piskopos, 2013).

2.3.1.2. Değerler İnançlar Normlar Teorisi

Değerler-İnançlar-Normlar teorisi, toplum yanlısı davranışın yardım etme normlarını harekete geçirerek teşvik edildiğini savunmaktadır. Bu normlar üç faktörden kaynaklanmaktadır: Kişisel değerler, bu değerlerin tehdit altında olduğuna dair inançlar ve bireyin tehdidi azaltmak ve bu değerleri geri getirmek için harekete geçebileceğine dair inançlar (Stern vd. 1999). Değerler-İnançlar-Normlar Teorisi ile Norm Aktivasyon Teorisi arasındaki birincil farklar, Norm Aktivasyon Teorisinin yalnızca özgecil değerlere veya güdülere odaklanması, değerler-inançlar-normlar teorisinin ise diğer değerleri ve değerler-inançlar-normları içermesidir (Van der Werff ve Steg, 2015).

Teori, çevre hakkındaki genel inançları, endişeleri ve çevresel sorunları ele almak için eylemlere olan ihtiyacı kapsamaktadır. Çevre yanlısı davranışın hem Norm Aktivasyon Modeli hem de Değer-İnanç-Modelleri, çevre yanlısı davranışın değer temelini ve değerlerin bireyleri çevre yanlısı davranmaya zorlayan içselleştirilmiş normlara nasıl dönüştüğünü vurgulamaktadır (Ünal, 2018). Teori, değerlerin, inançları etkilediğini ve bunun da sorumluluğu etkilediğini ve davranışı tahmin ettiğini öne sürmektedir (Liobikienė vd., 2019). Teoriye göre, çevre yanlısı davranışlar, belirli kişisel değerlerin kabulünden, bu değerler için önemli olan şeylerin tehdit altında olduğuna dair inançlardan ve birey tarafından başlatılan eylemlerin tehdidi hafifletmeye ve değerleri geri kazanmaya yardımcı olabileceğine dair inançlardan kaynaklanmaktadır (Stern, 1999).

2.3.1.3. Sosyal Bilişsel Teori

Sosyal Bilişsel Teori, insanların, çevresel ve davranışsal değişkenlerin çevre yanlısı davranış sürecini etkilediğini öne sürmektedir. Kişinin eylemlerini başarılı bir şekilde düzenleme ve gerçekleştirme becerisine ilişkin inançları olan öz yeterlilik olumlu sonuç beklentilerini yani belirli eylemlerin sonuçları hakkındaki inançları teşvik etmektedir. Bu durum belirli bir faaliyette bulunma niyeti olarak açıklanan

bağımsız ve ortaklaşa hedeflere yol açmaktadır (Bveura, 1989). Hedefler, sırayla, çevre yanlısı eylemleri motive etmektedir. Ayrıca, bağlamsal değişkenler, bireylerin öz yeterliliklerini ve hedeflerini eyleme dönüştürme isteklerini etkileyebilmektedir. Destekleyici olmayan koşullar, hedeflerin eylemlere dönüştürülmesine yönelik bu süreçleri engelleyebilmektedir. Bu, hedefler ve eylemler arasındaki ilişkinin, destekleyici ve kısıtlayıcı bağlamsal koşulların varlığında daha güçlü olmasının beklendiği anlamına gelmektedir (Thøgersen, 2005). Çevre yanlısı davranışı teşvik etmek için sosyal bilişsel teoriyi kullanan çalışmalar sorumlu çevresel davranışlar oluşturmak için çevre politikalarının odaklanması gereken belirli alanların altını çizmektedir (Meinhold ve Malkus, 2015).

2.3.1.4. Norm Aktivasyon Teorisi

Schwartz tarafından oluşturulan Norm Aktivasyon Modeli geri dönüşüm, enerji tasarrufu gibi çevre yanlısı davranışları araştırmak için uygun bir teoridir. Schwartz'ın Norm Aktivasyon Modeline göre, toplum yanlısı davranışın üç öncülü bulunmaktadır. Bu öncüller sonuçların farkındalığı, sorumluluk yükleme ve kişisel normlardır. Norm Aktivasyon Teorisi, potansiyel olarak zararlı sonuçların farkındalığının ve kişisel sorumluluk atfedilmesinin, bir kişinin zararlı sonuçları önlemek için hareket edip etmeyeceğini kontrol eden kişisel normları harekete geçirdiğini savunmaktadır. Norm Aktivasyon Teorisi, sonuçların farkındalığı ve sorumluluk kabulünün belirginliği arttıkça, kişisel normların artma olasılığının fazla olacağını savunmaktadır. Bir kişinin normlarının içeriği eylemi öngörüyorsa, kişinin beklenen zararlı sonuçları önlemek için hareket etmesi beklenmektedir (Schwartz, 1977). Araştırmalar, geri dönüşüm gibi çevre yanlısı davranışlarda norm aktivasyon modelinin faydası olduğunu açıklamaktadırlar (Esfandior vd., 2019).

2.3.1.5. Koruma Motivasyonu Teorisi

Koruma Motivasyonu Teorisi Rogers tarafından 1975 yılında risk önleme davranışlarının yordayıcılarını açıklamak için oluşturulmuştur (Bockarjova ve Steg, 2014). Koruma Motivasyonu Teorisi, koruyucu davranışlara katılımı belirleyen iki süreç olduğunu varsaymaktadır. Bunlar, başa çıkma değerlendirmesi ve tehdit değerlendirmesidir. Teoriye göre bireyler, tehdit edici bir olayla karşı karşıya kaldıklarında, eylemde bulunmamanın kendileri için bir tehdit oluşturacağına (yüksek tehdit değerlendirmesi) ve koruyucu davranışı gerçekleştirmenin bu durumu

iyileştireceğine inandıklarında, koruyucu davranışta bulunma (uyarlanabilir tepki) niyetinde olmaktadır. Teoriye ve onu uygulayan geçmiş araştırmalara göre, daha yüksek algılanan tehdit şiddeti ve duyarlılığı, koruyucu davranışta bulunmaya yönelik daha yüksek niyete karşılık gelmektedir (Rogers ve Prentice-Dunn, 1997). Örneğin bir çiftçi, kuraklık tehdidinin yüksek olduğuna (tehdit şiddeti), arazisinin kuraklığa karşı oldukça savunmasız olduğuna (duyarlılık) inanıyorsa, kuraklığı hafifletme davranışlarının aşırı maliyetli olmadığına inandıkları durumlarda (tepki maliyetleri) kuraklığın oluşturduğu tehdidi azaltmak için sürdürülebilir tarım uygulamalarını benimseyebilmektedir.

2.3.1.6. Gerekçeli Eylem Teorisi

Gerekçeli Eylem Teorisi bir bireyin normatif inancına ve tutumuna dayalı bir davranış gerçekleştirme niyetini öngörmektedir (Coleman vd., 2011). Nadlifatin vd. (2016) teorinin amacının istemli davranışı açıklamak olduğundan bahsetmektedir. Gerekçeli Eylem Teorisinde dört gizli değişken bulunmaktadır: Tutum, öznel normlar, niyet ve davranış. Bazı araştırmalarda teori çevre yanlısı davranış ile ilgili çalışmalara uyarlanmıştır (Mishra vd., 2014). Çevre yanlısı gerekçeli eylem teorisi, çevresel düşüncüyü içeren gerekçeli eylem teorisinin bir uzantısıdır. Çevre yanlısı gerekçeli eylem teorisi, gerekçeli eylem teorisini iki ek faktörle birleştirmektedir: Algılanan otorite desteği ve algılanan çevresel kaygı. Tüketicilerin ekolojik ürün satın alma davranışı gibi çevre yanlısı davranışları etkilemektedir (Chin vd., 2018).

2.3.2. Çevre Kirliliği ve Etkileri

Çevre kirliliği insanlığın karşı karşıya olduğu dünyanın en büyük sorunlarından biridir. Hastalık ve ölümlerin önde gelen çevresel nedenleri olmaya devam etmektedir. Çevre kirliliği yalnızca meydana geldikleri yerle sınırlı kalmayıp çok daha geniş bir yayılma sergileyerek daha büyük etkiler oluşturabilmektedir. Kentleşme, sanayileşme, madencilik ve insan faaliyetleri, küresel çevre kirliliği nedenlerinin ön sıralarında yer almaktadır. Kirliliğe yönelik küresel ilgiye rağmen, uzun vadeli ciddi sonuçları nedeniyle olumsuz etkiler hala hissedilmektedir (Ukaogo vd., 2020). Kirliliğin hava, su ve toprağa ciddi düzeyde olumsuz etkileri olmaktadır. İnsan sağlığı ve çevre üzerinde ciddi toksikolojik etkileri olan hava kirliliği, sigara ve volkanik faaliyetler gibi doğal kaynaklardan, otomobillerin motorları ve endüstriyel faaliyetler gibi farklı durumlardan kaynaklanabilmektedir (Robinson, 2005). Hava

kirliliğinin insan sağlığı üzerinde birçok farklı sistem ve organı etkileyen hem akut hem de kronik etkileri bulunmaktadır. Hafif üst solunum yolu tahrişinden kronik solunum ve kalp hastalığına, akciğer kanserine, çocuklarda akut solunum yolu enfeksiyonlarına ve yetişkinlerde kronik bronşite kadar birçok hastalığa neden olabilmektedir (Kampa ve Cantanas, 2008). Bu nedenle, hava kirliliği her yıl dünya çapında milyonlarca ölümle bağlantılı olarak görülmektedir (Varne, 2015). Kısa ve uzun süreli olarak hava kirliliğine maruz kalmalar erken ölüm ve azalan yaşam beklentisi ile ilişkilendirilmektedir (Kampa ve Cantanas, 2008). Ekolojik olarak ise, hava kirliliği yer altı sularına, toprağa ve havaya ciddi çevresel zararlar verebilmektedir (Lovett vd., 2009). Aynı zamanda tür çeşitliliği için ciddi bir tehdittir. Hava kirliliği ve azalan tür çeşitliliği arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalarda, çevresel kirleticilerin hayvan ve bitki türlerinin neslinin tükenmesi üzerinde zararlı etkileri olduğu görülmektedir (Camargo ve Alanso, 2006).

Son yıllarda artan toprak kirliliği ise, insan ve çevre sağlığı için risk oluşturabilmektedir. Toprak kirliliğinin ana nedenleri, insan faaliyetleriyle ilişkilidir ve insan faaliyetleri toprakta endişe verici seviyelere ulaşabilen kirletici maddelerin birikmesine neden olabilmektedir (Cachada vd., 2018). Çöplerin açık araziye boşaltılması, atıkların yakılması ve çöplerin yetersiz depolama alanları toprak kirliliğine en fazla etki eden unsurlar arasında yer almaktadır. Petrokimya tesisleri, petrol rafinerileri ve elektrik üretim tesislerinden elde edilen fosil yakıtlar da toprak kirliliğini arttırmaktadır (Ukaogo vd., 2020). Antropojenik faaliyetlerden kaynaklanan ağır metal kontaminasyonu hem sanayi hem de tarım bölgelerinde insan sağlığını tehdit etmektedir (Cheng, 2003). Kimyasal kirleticilerin salınması habitatların bozulmasına ve biyolojik çeşitlilik kaybına neden olmakta küresel ve tatlı su ekosistemlerini etkilemektedir (Vörösmarty vd., 2010). Bununla beraber su kirliliği ile birlikte bakteriyel, viral ve paraziter hastalıklar yayılmakta ve insan sağlığını olumsuz etkilemektedir (Haseena vd., 2017).

2.3.3. İklim Değişikliği İnkârı Bağlamında Çevre Yanlısı Davranışlar

Birçok kişi iklim değişikliğinin varlığını veya ciddiyetini inkâr etmeye devam ederken, bazı kişiler ise iklim değişikliğine direnmektedirler (Hornsey vd., 2016). Araştırmalar iklim değişikliği ile ilgili bilimsel kanıtlar kullanılsa dahi insanların iklim değişikliği reddine yönelik fikir değiştirmelerinin zor olduğuna işaret etmektedir. Bu durumun sebebi ise iklim değişikliği inkârının ideolojik değişkenler

ile güçlü ilişkisinden kaynaklanmaktadır (Hoffman, 2011). İklim değişikliğini önleyebilmek için ilk olarak iklim değişikliğinin kabul edilmesi gerekmektedir. Çünkü iklim değişikliğinde insan faaliyetlerinin etkisi mevcuttur, ancak bu durumun inkâr edilmesi, çevre yanlısı davranışlara yönelmenin önünde engel teşkil etmektedir (Feygina vd., 2010).

Alanyazında iklim değişikliği inkârı ve çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkiyi içeren araştırmalar mevcuttur. Wullenkord ve Reese (2021) iklim değişikliği inkârı ve çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkiyi araştırmışlar ve iklim değişikliği inkârı ve çevre yanlısı davranışlar arasında negatif yönde ilişki bulmuşlardır. İklim değişikliği inkârının erkeklerde ve siyasi sağ yönelimde daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Feinberg ve Willer (2011) yaptıkları araştırmada iklim değişikliğini inkâr eden insanların, iklim değişikliğine yönelik tehdit edici haberlerle karşılaştıklarında çevresel ayak izlerini azaltma konusunda çok az çaba harcadıkları sonucuna ulaşmışlardır.

2.4. Sosyal Baskınlık Yönelimi

Sidanius vd. (1991), etnosentrizm ve ayrımcılık temelinde, farklı gruplardan olan insanların birbirlerine uyguladıkları baskının ve birbirlerine yönelik önyargıların kaynağındaki mekanizmanın ne olduğunu araştırmak için yaptıkları çalışmaların sonucunda Sosyal Baskınlık Kuramını geliştirmişlerdir. Kuram, grup içindeki bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini hiyerarşik sosyal sistemler bağlamında ele almaktadır. Sosyal baskınlık yönelimi bireysel olarak diğer insanlar üzerinde baskı kurmaktan çok kişinin içinde bulunduğu grubun diğer gruba baskı kurması şeklinde değerlendirilmektedir (Sidanius vd., 1994). Kurama göre en üstte en az bir grup ve en altta en az bir grup olacak şekilde grup temelli hiyerarşik sınıflar bulunmaktadır. Kuramın temel amacı hiyerarşik sistemlerin oluşup sürdürülmesini sağlayan etmenleri belirlemektir. Kurama göre bireyler içinde bulundukları grubun, dış gruplar üzerinde baskı kurmasını istemektedirler (Sidanius vd., 1994). Bu hiyerarşik düzen isteğinin temelinde insanlar tarafından belirlenen hayatta kalma stratejilerinin olduğu belirtilmiştir (Sidanius, 1994). Kurama göre grup çatışmalarını azaltmanın yolu hiyerarşik yapıyı meşrulaştıran ideolojileri benimsemektir. Bu ideolojiler gruplar arasındaki eşitsizlikleri destekler ve hiyerarşiyi meşrulaştıran mitler olarak isimlendirilirler. Meşrulaştırıcı mitler kendi kendini doğrulayan ideolojilerden oluşmaktadır. Bu mitler hiyerarşiyi arttırıcı ya da azaltıcı olabilmektedirler.

Hiyerarşiyi artıran meşrulaştırıcı mitler toplumsal eşitsizliği savunmaktadır. Cinsiyetçilik, ırkçılık ve sınıfçılık hiyerarşiyi artıran meşrulaştırıcı mitlerlerdir (Pratto vd., 1994; Sidanius ve Pratto, 1999). Hiyerarşiyi azaltan meşrulaştırıcı mitler ise toplumda eşitliğin olması gerektiğini savunmaktadırlar (Pratto vd., 1994). Meşrulaştırıcı mitler bireylerin davranışlarını, tutumlarını, ideolojilerini şekillendirerek hangi grubun baskın ya da üstün olacağı, hangi grubun hiyerarşinin alt basamaklarında yer alacağını belirlemektedir. Meşrulaştırıcı mitlere göre hiyerarşi, toplumdaki karışıklığı en aza indirmek için gereklidir. Hiyerarşik yapının işlevsel olabilmesi için gruplar arası eşitsizliği destekleyen ideolojilerin toplum tarafından tamamen benimsenmesi gerekmektedir (Pratto vd., 1994). Bu ideolojilerin benimsenmesindeki ya da reddedilmesindeki nedenlerden birisi sosyal baskınlık yönelimidir.

Sosyal baskınlık yönelimi, Sosyal Baskınlık Kuramının en önemli ögelerinden biridir. Bu yönelim bir bireyin grup temelli hiyerarşi ve eşitsizlik tercihi olarak tanımlanmakta ve sürekli olarak, grup temelli hiyerarşiyi güçlendirmeye veya zayıflatmaya hizmet eden unsurları desteklemektedir (Pratto vd., 1994). Sosyal baskınlık yönelimi grup temelli eşitsizliğe yönelik temel bir güdü veya itici güç tarafından yönlendirilmektedir (Sidanius, 1991). Yüksek sosyal baskınlık yönelimli bireyler, dünyayı “rekabetçi bir orman” olarak algılama eğilimleri nedeniyle hiyerarşileri kaçınılmaz ve meşru bulma eğilimindedirler (Duckitt, 2001).

Sosyal baskınlık yönelimi, gruplar arası tutum ve davranışların en güçlü yordayıcılarından birisidir. Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler hiyerarşiyi artıran ideolojileri, sosyal baskınlık yönelimi düşük olan bireyler ise hiyerarşiyi azaltan ideolojileri benimserler (Pratto vd., 2000). Kurama göre, toplumlar grup temelli hiyerarşik yapılar oluşturma eğilimindedir. Grup temelli hiyerarşide birey içinde bulunduğu grubun özellikleri doğrultusunda belli bir güce sahip olmaktadır. Sosyal hiyerarşiler sosyal baskınlık yönelimi ve meşrulaştırıcı mitler tarafından pekiştirilmektedir (Pratto vd., 2006; Sidanius ve Pratto, 1999). Sosyal baskınlık yöneliminin daha yüksek olduğu toplumlarda, özellikle de baskın gruplar arasında, hiyerarşiyi arttırıcı mitler ve sosyal politikalar hiyerarşiyi azaltıcı mitlerden daha fazla destek bulmaktadır (Pratto vd., 2006). Kişinin diğer gruba yönelik baskısı sosyal baskınlık yönelimi düzeyi ile ilişkilidir. Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan kişiler sosyal eşitsizliğe yönelik çaba gösteren kurumlara dahil

olma eğilimindedirler. Sosyal bağlam içinde hangi farklılıklar göze çarpıyorsa o farklılıklara ilişkin bir sosyal baskınlık yöneliminden söz edilmektedir (Pratto vd., 2006). Araştırmalarda sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan kişilerin bazı ortak demografik özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu araştırma bulguları genel olarak erkek olmanın (Pratto vd., 1994), daha genç olmanın (Duriez ve Hiel, 2002), daha az eğitim seviyesine sahip olmanın (Sidanius vd., 1994) ve daha az sosyoekonomik düzeye sahip olmanın (Sidanius, 2020) daha fazla sosyal baskınlık yönelimi ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

2.4.1. Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında Çevre Yanlısı Davranışlar

Sosyal baskınlık yönelimi sosyal psikolojide yaygın kullanılan değişkenler arasında yer almaktadır. Gruplar arası tutum ve davranışları tahmin etmektedir (Kteily vd., 2012; Lee vd., 2011). Araştırmalar, hiyerarşi ve eşitsizliğe yönelik tercihin yalnızca grupla ilgili değişkenleri tahmin etmekle kalmayıp aynı zamanda çevrecilikle de ilgili olduğunu göstermektedir. Örneğin, alanyazında sosyal baskınlık yönelimi ile çevrecilik arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk makalelerden birinde Pratto vd. (1994), sosyal baskınlık yönelimi daha yüksek alan bireylerin, sosyal baskınlık yöneliminde daha düşük puan alan bireylere göre çevre politikalarını daha az desteklediğini saptamışlardır. Sosyal baskınlık yöneliminin çevre ile ilgili değişkenlerin güvenilir bir negatif belirleyicisi olduğunu belirlemişlerdir. Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan kişilerin özellikle çevreye zararlı insan eylemlerini daha fazla desteklediği bulunmuştur (Jackson vd., 2013; Milfont ve Sibley, 2014). Jackson vd. (2013) kişilere seçme şansı verildiğinde çevreye yönelik nasıl davrandıkları incelenmiştir. Yüksek sosyal baskınlık yönelimli bireylerin fabrika kaynaklarını kendi yararlarına kullanmayı tercih ederek, tehlikeli çevresel atıkları ekonomik durumu kötü olan ülkelere yönlendirmeyi tercih ettiklerine ulaşılmıştır. Çevrecilikteki cinsiyet farklılıklarının sosyal baskınlık yönelimleriyle açıklanıp açıklanamayacağını incelendiği ve bir yıllık boylamsal yetişkin örneğinden elde edilen veriler kadınların sosyal baskınlık yönelimlerinin daha düşük olduğunu ve kadınların erkeklere oranla daha yüksek düzeyde çevrecilik gösterdiğini açıklamaktadır (Milfont ve Sibley, 2016).

Sosyal baskınlık yönelimi çevrecilik ilişkisinin 25 ülkeden bireyler arasında ne ölçüde güçlü olduğunu inceleyen ilk büyük ölçekli ülkeler arası araştırmayı sunmak için çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada daha yüksek sosyal baskınlık yönelimi

seviyelerine sahip bireylerin, çevrenin korunmasını destekleyen bir dilekçe imzalamak, çevre dostu olmayan şirketleri boykot etmek veya başkalarına çevre yanlısı mesajlar iletmek gibi çevreci vatandaşlık eylemlerine katılma olasılıklarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda aynı zamanda yüksek sosyal baskınlık yönelimli bireylerin, enerjiyi azaltmayı amaçlayan özel alan davranışlarına girme, tüketim ve olumsuz çevresel etkiler ve bir çevre kuruluşuna bağış yapma olasılıklarının daha düşük olduğu saptanmıştır (Milfont vd., 2017). Çevresel sömürü ile sosyal baskınlık yönelimi arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada, çevrecilik ile sosyal baskınlık yönelimi arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Stanley vd., 2017). Bir diğer araştırmada ise, sosyal baskınlık yönelimi ve sağcı otoritenin insanların çevreye fayda sağlamak için davranışlarını değiştirme istekleri üzerindeki etkisi ulusal bir örneklemde beş yıl boyunca incelemiştir. Her iki ideolojik tavrın da zaman içinde daha düşük çevrecilikle ilişkili olduğu ve sosyal baskınlık yönelimi etkisinin sağcı otorite etkisinden daha güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular çevrecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin dolayısıyla ideolojik ve çevresel tutumların zaman içinde birbirini etkilediği şeklinde yorumlanmaktadır (Stanley vd., 2019).

Alanyazın incelendiğinde tespit edilebildiği kadarıyla Türkiye’de bu konuda yeterli sayıda araştırma yapılmamış olmakla birlikte, bazı araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Karayeğen (2015) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, çevreci tutum ve davranışlar ile sosyal baskınlık yönelimi, yetkecilik ve siyasal görüş değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çevreci tutum ve çevreci davranışların sosyal baskınlık yönelimi ile negatif yönde ilişkili oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

2.4.2. Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında İklim Değişikliği İnkârı

İklim değişikliği inkârında önemli değişkenlerden biri de sosyal baskınlık yönelimidir (Hornsey vd., 2016). Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler gruplar arası hiyerarşileri benimserken aynı zamanda statükoyu kabul etme ve devam ettirme eğilimindedirler (Feygina ve Tyler, 2009). Statükoyu koruma eğilimi yüksek olan bireyler mevcut konumlarının sağladığı avantajları devam ettirebilmek amacıyla iklim değişikliğini reddetmeyi tercih edebilmektedirler. İklim değişikliğinin kabul edilmesi doğal kaynakların, çevrenin ve çeşitli uygulamaların yeniden revize edilebilmesini gerektirebilmekte bu durum kişinin ekonomik çıkarlarına uygun

olmadığında mevcut konumlarına zarar verici olabilmektedir. Bu sebepten dolayı sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler kendi konumlarının getirdiği avantajlara zarar verici olduğunda iklim değişikliğini inkâr etmeyi tercih edebilmektedirler (Hakkinen ve Akrami, 2014).

Aynı zamanda sosyal baskınlık yönelimi sadece insan grupları arasındaki hiyerarşileri değil, insan ve doğa ilişkilerindeki hiyerarşilerde de geçerlidir. İnsanın doğa üzerindeki hâkimiyetinin doğal olduğunu düşünen kişiler, insan kaynaklı iklim değişikliğini kabul etmek konusunda isteksiz olabilmektedirler (Jylhä ve Akrami, 2015). Tüm bu açıklamalardan hareketle görülmektedir ki yüksek sosyal baskınlık yönelimli bireylerin iklim değişikliğinin gerçekliğini ve bunun insani nedenlerini inkâr etme olasılığı daha yüksektir (Jylhä ve Akrami, 2015; Håkkinen ve Akrami, 2014; Milfont vd., 2013) ve bu kişiler kendi gruplarına fayda sağladığında çevresel sömürüye daha fazla destek olmaktadır (Milfont ve Sibley, 2014).

Alanyazında sosyal baskınlık yönelimi ile iklim değişikliği inkârı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada, ideolojinin iklim değişikliğinin reddi üzerindeki etkisini incelenmiş ve ideolojik değişkenlerden sosyal baskınlık yöneliminin iklim değişikliği inkârı ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Håkkinen ve Akrami, 2014). Milfont ve Sibley (2014), yüksek sosyal baskınlık yönelimi olan bireylerin, sosyal hiyerarşiyi teşvik eden ve uygulayan politikaları desteklediğinden dolayı bu kişilerin çevrenin sömürülmesiyle ilgili politikaları desteklediği görüşünü savunmuşlardır ve bu duruma yönelik yüksek sosyal baskınlık yönelimi olan bireylerin çevrenin sömürülmesini savundukları hipotezini test etmişlerdir. Yüksek sosyal baskınlık yönelimi olan bireylerin sosyal hiyerarşiyi sürdürmek ve uygulamak için çevrenin sömürülmesini içeren davranışları onayladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Sosyal baskınlık yönelimi ile iklim değişikliğini reddetme arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada da grup temelli baskınlık değişkenlerinin yani sosyal baskınlık yöneliminin, inkârı diğer değişkenlerden daha iyi tahmin ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Jylhä ve Akrami, 2015).

İklim değişikliğini inkâr etmenin arkasındaki en önemli motivasyonlardan bazıları, önerilen hafifletme eylemlerine (örneğin, iklim vergileri ve yüksek emisyonlu endüstrilere ilişkin düzenlemeler) karşı bir hoşnutsuzluk ve çevreciliğin hâkim sosyal ve ekonomik uygulamaları tehdit ettiği algısıdır (Campbell ve Kay, 2014; Hoffarth ve Hodson, 2016). Jylhä (2016) birbiriyle ilişkili ideolojik

değişkenlerin inkâr üzerindeki etkilerini test etmek ve ideoloji-inkâr ilişkisinin psikolojik temellerini araştırmak amacı ile çalışma yapmışlardır. Çalışmada sosyal baskınlık yöneliminin iklim değişikliği reddini diğer değişkenlerden daha iyi açıkladığı görülmüştür.

İklim değişikliği inkârı, sosyal baskınlık yönelimi ve adil dünya inancı arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada, iklim değişikliği inkârının ekolojik adil dünya inancı ve sosyal baskınlık yönelimi ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal baskınlık yöneliminin, ekolojik adil dünya inancı ve iklim değişikliği inkârı arasındaki ilişkide aracı bir role sahip olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda iklim değişikliği inkârının eğitim düzeyine göre farklılaştığı, lisansüstü eğitim düzeyindeki öğrencilerin iklim değişikliğini inkâr etme eğilimlerinin önlisans öğrencisi, önlisans mezunu ve lisans öğrencilerine oranla daha az olduğu görülmüştür (Uçar vd., 2019).

Bir diğer araştırmada da iklim değişikliği inkârı, empati ve sosyal baskınlık yönelimi arasındaki ilişki Hong Kong örnekleminde araştırılmış ve elde edilen sonuçlar Yeni Zelanda ve İsveç'ten alınan bulgular ile karşılaştırılmıştır. Sosyal baskınlık yönelimi ile iklim değişikliğini reddetme pozitif bir korelasyon göstermiş, ancak bu korelasyon zayıf çıkmıştır. Yeni Zelanda ve İsveç'te ise sosyal baskınlık yönelimi, beklendiği gibi iklim değişikliği inkârı ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur (Jylhä vd., 2021). Bu nedenle, sonuçlar, sosyal baskınlık yöneliminin daha fazla eşitsizlikle karakterize edilen toplumlarda çevrecilikle daha zayıf ilişkili olduğunu göstermektedir (Milfont vd., 2018). Bu toplumlarda, yüksek sosyal baskınlık yönelimli bireylerin iklim değişikliğini inkâr ederek sosyal hiyerarşileri onaylamaya daha az ihtiyaç duymaları mümkün olabilmektedir. Başka bir olası açıklama ise, Hong Kong ekonomisinin çoğunlukla hizmet odaklı olması ve bunun da imalat gibi karbon yoğun endüstrilere daha az bağımlılık gerektirmesidir. Bu nedenle, iklim değişikliğinin hafifletilmesinin mevcut sosyal hiyerarşiler için bir tehdit olarak görülme olasılığı daha düşüktür ve sonuç olarak sosyal baskınlık yönelimi iklim değişikliği konusuyla daha az ilgili olabilmektedir (Jylhä vd., 2021).

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma ile ilgili örneklem, veri toplama araçları ve araştırma verilerinin yorumlanmasında kullanılan istatistiksel yöntemlere yer verilmektedir. Araştırmada bir gruba ait belirli özelliklerin belirlenmesi amacıyla veri toplanmaktadır. Araştırmada tarama tipi araştırmalardan olan kesitsel araştırma yöntemi ile çalışılmaktadır. Kesitsel çalışmalarda kişiler veya olaylar zamanın bir noktasında incelenmektedir. Kısa bir zaman diliminde bir grup denekten veriler elde edilmektedir (Karasar, 2012). Araştırma manipülasyon yapılmaması nedeniyle tarama niteliği kazanmıştır. İklim değişikliği inkârı, çevre yanlısı davranışlar, sosyal baskınlık yönelimi değişkenleri arasındaki ilişki korelatif yöntemle incelenmektedir.

3.1. Katılımcılar

Araştırma Türkiye'nin farklı köy/kasaba, ilçe, il ve büyükşehirlerinde yaşayan, internete erişimi olan, okuma yazma bilen ve çevrimiçi olarak ulaşılabilen 18-65 yaş arası kişilerden oluşmaktadır. Katılımcılar 18-25, 26-35 ve 36- 65 yaş olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Bu sınıflandırma yapılırken Santrock'un yaşam boyu gelişim dönemlerinden (Santrock, 2012) ve araştırmadaki analizlerin sağlıklı yapılabilmesi için incelenen araştırmalardaki yaş gruplarından yola çıkılmıştır (Kükreler, 2012; Uslu, 2017). Yaş grupları belirlenirken Dünya Sağlık Örgütü'nün yaş sınıflamasının kullanılamamasının sebebi (0-17 yaş arası ergen, 18-65 yaş arası genç, 66-79 yaş arası orta, 80-99 yaş arası yaşlı) araştırmadaki katılımcıların yaşlarının sadece tek bir gruba uymasındır. Psikiyatrik tanısı olan kişiler araştırmada karıştırıcı değişken olmaması için araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla anketleri doldurmayı kabul eden kişilere kolayda örnekleme yolu ile ulaşılarak 863 kişi ile çalışılmıştır. Bu bağlamda psikiyatrik tanısı bulunan katılımcılara ait 59 veri ve eksik olan 163 veri çalışma dışı bırakılmış, toplam 641 kişinin verileri değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmaya katılan kişilerin (n=641) demografik özellikleri frekans ve yüzdelik değerleri ile Tablo 3.1.'de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Demografik Özelliklerin Dağılımları

	Kişi Sayısı (n=641)	Yüzde (%)
Yaş Grubu (Ort±SS)	31.27±11.043	
18-25	220	34.3
26-35	266	41.5
36 ve üstü	155	24.2
Cinsiyet		
Erkek	215	33.5
Kadın	426	66.5
Eğitim Durumu		
Lise ve altı	79	12,3
Üniversite (Ön Lisans/ Lisans)	454	70.8
Lisansüstü (Yüksek Lisans/ Doktora)	108	16.8
Algılanan Sosyoekonomik Düzey		
Düşük	80	12.5
Orta	519	81.0
Yüksek	42	6.6
Yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer		
Büyükşehir	221	34.5
İl	257	40.1
İlçe	121	18.9
Köy/Kasaba	42	6.6

Ort=Ortalama; SS=Standart Sapma

Tablo 3.1. incelendiğinde, araştırmaya katılan kişilerin %34.3'ü (n=220) 18-25 yaş aralığında iken %41.5'i (n=266) 26-35 yaş aralığında, %24.2'si (n=155) ise 36 yaş ve üstündedir. Katılımcıların %33.5'i (n=215) erkek, %66.5'i (n=426) kadındır. Katılımcıların %12,3'ü (n=79) lise ve altı, %70.8'i (n=454) üniversite, %16.8'i (n=108) ise lisansüstü mezunudur. Katılımcıların %12.5'i (n=80) sosyoekonomik düzeyininin düşük olduğunu, %81.0'ı (n=519) orta, %6.6'sı (n=42) ise yüksek olduğunu belirtmektedir. Katılımcıların %34.5'i (n=221) büyükşehirde, %40.1'i (n=257) ilde, %18.9'u (n=121) ilçede, %6.6'sı (n=42) ise köy ya da kasabada yaşamaktadır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları olarak araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu, Kırıl Uçar vd. (2019) tarafından Türkçeye uyarlanan “İklim Değişikliği İnkârı Ölçeği”, Kırıl Uçar vd. (2016) tarafından Türkçeye uyarlanan “Çevre

Pratikleri Ölçeği” ve Kaynak vd. (2021) tarafından Türkçe’ye uyarlanan “Yeni Sosyal Baskınlık yönelimi Ölçeği” kullanılmıştır.

3.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, yaşamın büyük kısmının geçirildiği yer, algılanan sosyoekonomik durum ve psikiyatrik tanıya sahip olup olmama durumuna yönelik sorulardan oluşmaktadır.

3.2.2. İklim Değişikliği İnkârı Ölçeği

Araştırmada katılımcıların iklim değişikliği inkârı düzeyini ölçmek için İklim Değişikliği İnkârı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek iklim değişikliğinde insan etkisini, iklim değişikliğinde insan etkisinin ne kadar ciddiye alındığı gibi farklı durumları içermektedir. Häkkinen ve Akrami (2014) tarafından geliştirilen ölçek, Kırıl Uçar vd. (2019) tarafından Türkçe’ye çevrilerek geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçek 16 maddeden ve 6’lı likert derecelendirme tipinden (1- Hiç Katılmıyorum, 6-Tamamen Katılıyorum) oluşmaktadır. Ölçeğin 3., 4., 7., 13. ve 15. maddeleri ters kodlanmaktadır. Ölçek komite usulü şeklinde Türkçe’ye çevrilmiş daha sonra psikoloji alanında uzman iki kişi tarafından değerlendirilmiştir. Ölçeğin son haline uzmanların görüşü alındıktan sonra araştırmacılar tarafından karar verilmiştir (Kırıl Uçar vd., 2019).

Ölçeğin Türkçe formunun yapı geçerliliği incelendiğinde Türkiye örnekleminde tek boyutlu bir yapıya sahip olup olmadığını değerlendirmek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin maddelerinin tamamının basıklık ve yatıklık değerlerinin önerilen kesme noktalarının (+3 ile -3 arasında) içinde olduğu görülmüştür. Orijinal ölçeğin tek faktörlü olması sebebiyle birinci düzey faktör analizi yapılmıştır. Uyum iyiliği indekslerine göre görece düşük çıktığından dolayı 3., 14. ve 15. maddeler analizden çıkarılarak doğrulayıcı faktör analizi tekrar hesaplanmıştır. Daha sonraki analizlerde bu üç madde çıkararak ölçek toplam puanları hesaplanmış ve analizlere bu puan dahil edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin madde faktör yüklerinin .44 ile .85 arasında değiştiği görülmüştür. Uyum iyiliği indekslerine göre veriler orijinal ölçek olan Häkkinen ve Akrami (2014) tarafından geliştirilen ölçekteki gibi tek faktörlü yapıya uymaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa değeri 13

madde için .87'dir. İki-yarım güvenilirliği (Guttman's Spit- Half) için elde edilen değer .84'tür (Kıral Uçar vd., 2019).

Bu çalışmada ise kullanan ölçeklerin iç tutarlılık güvenilirliği Cronbach Alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. Buna göre iklim değişikliği inkârı ölçeği için veri setinden elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .87 olarak hesaplanmıştır.

3.2.3. Çevre Pratikleri Ölçeği

Ölçekten alınan puanlar kişilerin çevre yanlısı davranış göstermeye ne kadar istekli olduklarını belirtmektedir. Ölçek 7 maddeden oluşmakta ve 6'lı likert tipindedir. Orijinal ölçek tek faktörlü yapıdan oluştuğundan dolayı 1. düzey faktör analizi yapılmıştır. Yapılan ilk analiz sonuçlarına göre uyum iyiliği düşük çıkmıştır. Madde sayısı az ve uyum iyiliğinin bu şekilde kabul edilebilir düzeyde olmasından dolayı faktör yükü .30'un altında olan 1. madde (.24) analizden çıkarılarak doğrıyıcı faktör analizi tekrar edilmiştir. Model uyum indekslerini iyileştirmek amacıyla yapılacak değişiklikler için değıştirme indeksleri temel alınmıştır. Buna göre, bazı maddelerin hata kavramları arasında (2. ve 3. maddeler, 3. ve 4. maddeler, 3. ve 7. maddeler) korelasyon parametrelerinin çizilmesinin model uyumunu artıracığı görölmüştür. Sonuç olarak, elde edilen uyum iyiliği indekslerinin yeterli olduğu düşünölmüştür (χ^2 (6) N = 213) = 5.448, p = .488, (χ^2 /df) = .908, GFI = .99, RMSEA = .00, SRMR = .04). Ölçeğin Cronbach Alfa değeri .73 olarak bulunmuştur (Uçar vd., 2016).

Bu çalışmada ise kullanan ölçeklerin iç tutarlılık güvenilirliği Cronbach Alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. Buna göre Çevre Pratikleri Ölçeği için veri setinden elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .70 olarak hesaplanmıştır

3.2.4. Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği

Araştırmada katılımcıların sosyal baskınlık yönelimi düzeyini ölçmek için Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği kullanılmıştır. Ho vd. (2015) tarafından geliştirilen ölçek Kaynak vd. (2021) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek Sosyal Psikoloji alanında uzman olan iki kişi tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Daha sonra psikoloji alanında uzman 4 kişi tarafından Türkçe'ye çevrilen ölçeğin değeriendirilmesi yapılmıştır. 16 maddeden oluşan ölçek 7'li likert tipinden (1- Kesinlikle Katılmıyorum ve 7- Kesinlikle Katılıyorum) oluşmaktadır. Ölçeğin 1., 4.,

6., 9., 10., 11., 13., ve 14. maddeleri ters kodlanmaktadır. Ölçekte eşit sayıda ters ve düz kodlanan maddeler yer almaktadır (Kaynak vd., 2021).

Ölçek oluşturulurken maddeler iki açıdan değerlendirilmiştir: anlamsal içerik ve yöntemsel kodlanış. Ölçekte iki farklı anlamsal faktör ("Sosyal Baskınlık Yönelimi-Baskınlık [SBY-B]" ve "Sosyal Baskınlık Yönelimi-Eşitliğe Karşı Olma [SBY-EKO]") ve madde kodlanış yöntemi açısından iki faktör (ters ve düz) dikkate alınmıştır. 1. ve 2. örnekleme hesaplanan iç tutarlık katsayıları ise şu şekildedir: SBY-Toplam için .90 ve .87, SBY-B faktörü için .80 ve .72, SBY-EKO faktörü için .89 ve .83'tür (Kaynak vd., 2021).

Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, dört ayrı faktörü içeren bir yapıyı desteklemektedir. Bu faktörler, hem anlamsal hem de yöntemsel olarak farklı maddeleri içermektedir. Araştırma, SBY-Toplam, SBY-B ve SBY-EKO'nun korumacı ve düşmanca cinsiyetçilikle ve genel sistemi meşrulaştırmayla (örneklem-1) ve toplumsal cinsiyete ilişkin sistemi meşrulaştırmayla (örneklem-2) pozitif bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir (Kaynak vd., 2021).

Yapı geçerliğini incelemek amacıyla, SBY-B ile kriter değişkenleri arasındaki yarı-kısmi korelasyonlar ile SBY-EKO ile kriter değişkenleri arasındaki yarı-kısmi korelasyonlar karşılaştırılmıştır. Bulgular, 12 farklı yarı-kısmi korelasyon karşılaştırmasından sadece üçünde anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, SBY-B ve SBY-EKO arasında, ele alınan kriter değişkenlerini tahmin etme konusunda istikrarlı bir farklılık olmadığını göstermektedir (Kaynak vd., 2021).

Sonuç olarak, çalışma, SBY'nin Türkiye'de farklı yönlerini içeren dört faktörlü bir yapıyı desteklemektedir. Ancak, kuramsal olarak SBY-EKO ve SBY-B'nin Türkiye'de kesin bir şekilde ayrılmadığını göstermektedir. Bu nedenle, SBY'nin Türkiye'de farklı yönlerini içeren tek bir faktörlü bir ölçek olarak kullanılabileceği düşünülmektedir (Kaynak vd., 2021).

Bu çalışmada ise kullanan ölçeklerin iç tutarlılık güvenilirliği Cronbach Alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. Buna göre Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği için veri setinden elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .86 olarak hesaplanmıştır.

3.3. İşlem

Araştırmanın etik kurul izni çalışmaya başlamadan önce Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu tarafından (Karar No: 2022-1018)

onaylanmıştır. Kullanılan veri toplama araçları gönüllülük esasına bağlı olarak katılımcılara çevrimiçi bir şekilde sunulmuştur. Katılımcıların çalışmaya gönüllü olarak katıldıklarını belirtmesi için onam formundaki ilgili yeri işaretlemeleri istenmiştir. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları sıra etkisini kontrol edebilmek amacıyla altı farklı şekilde katılımcılara sunulmuştur.

3.4. Verilerin Analizi

Veri analizinde katılımcılara ait ölçümler arası farkların anlamlılık derecesi incelenmiştir. Çalışma verileri IBM SPSS Statistics 26 programına aktararak analizler tamamlanmıştır. Veriler değerlendirilirken kategorik değişkenler için frekans dağılımları, sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (ort $\pm$ ss, medyan) verilmiştir. Araştırmada ölçme aracı olarak kullanılan İklim Değişikliği İnkârı Ölçeği, Çevre Pratikleri Ölçeği ve Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeğinin güvenilirliği Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ile incelenmiştir. Araştırmaya katılan kişilerin ölçek puanları, ilgili maddelerin ortalaması alınarak elde edilmiştir. Buna göre; uygulanacak analizlere karar verebilmek için öncelikle tüm puanlara normal dağılım varsayımı için çarpıklık ve basıklık değerleriyle birlikte histogram grafikleri incelenmiş ve puanların normal dağılım göstermediği görülmüştür. Bunun yanı sıra puanlarda uç değer incelemesi yapılmış ancak çıkarılması gereken bir uç değer tespit edilmemiştir. Bu nedenle karşılaştırmalarda nonparametrik testler kullanılmıştır. İki bağımsız grup arasında puanlara göre farklılık olup olmadığı Mann Whitney U Testi ile incelenmiştir. İkidenden fazla bağımsız grup arasında puanlara göre farklılık olup olmadığı Kruskal Wallis Analizi ile incelenmiş olup hangi gruplar arasında farklılık olduğuna ise Mann Whitney U Testi ile karar verilmiştir. Sayısal iki değişken arasında nedensel olmayan ilişkilerin derecesinin belirlenmesi için Spearman rho Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. İklim Değişikliği İnkârı, Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Çevre Yanlısı Davranışlar Arasındaki İlişkiler

İklim değişikliği inkârı düzeyi, çevre pratikleri düzeyi ve sosyal baskınlık yönelimi düzeyi arasındaki ilişkiler Spearman rho Korelasyon Analizi ile incelenmiştir. Ölçek puanları arasındaki korelasyon analizi sonuçları Tablo 4.1’de yer almaktadır.

Tablo 4.1. Betimsel İstatistikler, Güvenirlik ve Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	Ortalama	SS	Çarpıklık	Basıklık	α	1	2
(1)İDİ	2,16	0,825	10,0	5,9	,877		
(2)ÇP	4,80	0,692	-9,4	7,8	,705	-.191	
(3)YSBY	2,41	1,071	11,1	4,8	,866	.439	-.258

İDİ = İklim Değişikliği İnkârı, ÇP = Çevre Pratikleri, YSBY = Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi, SS= Standart Sapma, α = Cronbach’s Alpha

Tablo 4.1 incelendiğinde iklim değişikliği inkârı puanı ile çevre pratikleri puanı arasında düşük düzeyde negatif yönde ($r=-.191$; $p<.001$); iklim değişikliği inkârı puanı ile sosyal baskınlık yönelimi puanı arasında orta düzeyde pozitif yönde ($r=.439$; $p<.001$); çevre pratikleri puanı ile sosyal baskınlık yönelimi puanı arasında ise düşük düzeyde negatif yönde ($r=-.258$; $p<.001$) anlamlı doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür.

4.2. Cinsiyet Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeyleri

Katılımcıların cinsiyetleri açısından iklim değişikliği inkârı düzeyleri arasında bir farklılık olup olmadığını belirleyebilmek için Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.2’de yer almaktadır.

Tablo 4.2. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Kadınlar ile Erkekler Arasındaki Farklılığın Mann Whitney U Testi ile İncelenmesi

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
İDİ	Erkek	215	375,85	80808,50	-5.331	.000
	Kadın	426	293,32	124952,50		

U=Mann Whitney U Testi, p=Anlamlılık Düzeyi

Mann Whitney U testi doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.2 incelendiğinde katılımcıların cinsiyetleri arasında iklim değişikliği inkârı puanlarının düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$U = -5.331$, $p < .001$]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında ise erkek katılımcılara ait sıra ortalamalarının, kadın katılımcılara ait sıra ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Erkek iklim değişikliği inkârı puanlarının kadınların iklim değişikliği inkârı puanları göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermektedir.

4.3. Yaş Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeyleri

Katılımcıların yaşları açısından iklim değişikliği inkârı düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.3'te yer almaktadır.

Tablo 4.3. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Yaş Grupları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi İle İncelenmesi

	Yaş Grubu	N	Sıra Ortalama	sd	X^2	p
İDİ	1. 18-25	220	380.05	2	61.103	.000
	2. 26-35	266	254.37			
	3. 36 ve üstü	155	351.54			

sd =Serbestlik Derecesi, X^2 =Kruskal Wallis Analizi, p =Anlamlılık Düzeyi

Kruskall Wallis H Testi sonuçları doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.3 incelendiğinde katılımcıların yaş grupları arasında iklim değişikliği inkârı puanının düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$\chi^2_{(2)} = 61.103$, $p < .001$]. Gözlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirleyebilmek için Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. Uygulanan Mann-Whitney U Testlerine ilişkin bulgular Tablo 4.4'te sunulmuştur.

Tablo 4.4. Yaş düzeyleri Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Yaş Düzeyi	N	SO	ST	U	p
18-25	220	294,64	64820,00	-7,305	0,000
26-35	266	201,21	53521,00		
18-25	220	195,92	43101,50	-1,686	0,092
36 ve üstü	155	176,76	27398,50		
26-35	266	186,66	49651,50	-5,382	0,000
36 ve üstü	155	252,77	39179,50		

U=Mann Whitney U Testi, p=Anlamlılık Düzeyi, SO= Sıra Ortalaması, ST= Sıra Toplamı

Tablo 4.4 incelendiğinde 26-35 yaş aralığında olan (Mdn = 1.69) katılımcıların iklim değişikliği inkârı düzeylerinin, 18-25 yaş aralığında olan (Mdn = 2.23) ve 36 yaş ve üstünde olan (Mdn = 2.15) katılımcılardan anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmektedir.

4.4. Eğitim Durumu Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeyleri

Katılımcıların eğitim durumları açısından iklim değişikliği inkârı düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.4'te yer almaktadır.

Tablo 4.5. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Eğitim Durumları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi

	Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalama	sd	X ²	p
İDİ	1.Lise ve altı	79	431,95	2	32.390	.000
	2.Üniversite	454	305,68			
	3.Lisansüstü	108	304,26			

X²=Kruskal Wallis Analizi, p=Anlamlılık Düzeyi, sd=Serbestlik Derecesi

Kruskal Wallis H Testi sonuçları doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.5 incelendiğinde katılımcıların eğitim durumları arasında iklim değişikliği inkârı puanının düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$\chi^2_{(2)} = 32.390$, $p < .001$]. Gözlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirleyebilmek için Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. Uygulanan Mann-Whitney U Testlerine ilişkin bulgular Tablo 4.6'da sunulmuştur.

Tablo 4.6. Eğitim Durumu Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Eğitim Durumu	N	SO	ST	U	p
Lise ve altı	79	354,41	27998,50	-5,470	0,000
Üniversite	454	251,79	114312,50		
Lise ve altı	79	117,54	9285,50	-5,089	0,000
Lisansüstü	108	76,78	8292,50		
Üniversite	454	281,39	127749,00	-0,034	0,973
Lisansüstü	108	281,98	30454,00		

U=Mann Whitney U Testi, p=Anlamlılık Düzeyi, SO= Sıra Ortalaması, ST= Sıra Toplamı

Tablo 4.6 incelendiğinde lise ve altı düzeydeki (Mdn = 2.62) katılımcıların iklim değişikliği inkârı düzeylerinin, üniversite (Mdn = 2) ve lisansüstü (Mdn = 2) grubundaki katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.5. Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yer Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeyleri

Katılımcıların yaşamın büyük çoğunluğunu geçirdikleri yer açısından iklim değişikliği inkârı düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.7’de yer almaktadır.

Tablo 4.7. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yerler Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi

	Yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer	N	Sıra Ortalama	sd	X ²	p
İDi	1.Büyükşehir	221	342,91	3	48.003	.000
	2.İl	257	262,29			
	3.İlçe	121	388,07			
	4.Köy/Kasaba	42	371,69			

p<.001, X²=Kruskal Wallis Analizi, p=Anlamlılık Düzeyi, sd=Serbestlik Derecesi

Kruskal Wallis H Testi sonuçları doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.7 incelendiğinde katılımcıların yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer açısından iklim değişikliği inkârı puanının düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$\chi^2_{(3)}=48.003, p<.001$]. Gözlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirleyebilmek için Mann-Whitney U Testi

uygulanmıştır. Uygulanan Mann-Whitney U Testlerine ilişkin bulgular Tablo 4.8’de sunulmuştur.

Tablo 4.8. Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yer Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer	N	SO	ST	U	p
Büyükşehir	221	272,63	60251,00	-4,866	0,000
İl	257	211,01	54230,00		
Büyükşehir	221	162,29	35867,00	-2,329	0,020
İlçe	121	188,31	22786,00		
Büyükşehir	221	129,99	28728,00	-0,983	0,325
Köy/Kasaba	42	142,57	5988,00		
İl	257	166,40	42765,50	-5,995	0,000
İlçe	121	238,56	28865,50		
İl	257	142,88	36720,00	-3,528	0,000
Köy/Kasaba	42	193,57	8130,00		
İlçe	121	83,20	10067,00	-0,551	0,582
Köy/Kasaba	42	78,55	3299,00		

U=Mann Whitney U Testi, p=Anlamlılık Düzeyi, SO= Sıra Ortalaması, ST= Sıra Toplamı

Tablo 4.8 incelendiğinde yaşamın büyük bir kısmını ilde geçiren kişilerin (Mdn = 1.77) iklim değişikliği inkârı, yaşamın büyük bir kısmını köy/kasaba (Mdn = 2.15), ilçe (Mdn = 2.23) ve büyükşehirde (Mdn = 2.15) geçiren kişilerden anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmektedir.

4.6. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeyleri

Katılımcıların algıladıkları sosyoekonomik düzeyleri açısından iklim değişikliği inkârı düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.9’da yer almaktadır.

Tablo 4.9. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Gelir Durumları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi

	Gelir Durumu	N	Sıra Ortalama	sd	X^2	p
İDİ	1.Düşük	80	367,87	2	9.950	.007
	2.Orta	519	309,82			
	3.Yüksek	42	369,85			

X^2 =Kruskal Wallis Analizi, p =Anlamlılık Düzeyi, sd =Serbestlik Derecesi

Kruskall Wallis H Testi sonuçları doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.9 incelendiğinde katılımcıların algıladıkları sosyoekonomik durumları açısından iklim değişikliği inkârı puanının düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$X^2 (2) = 9.950$, $p < .01$]. Gözlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirleyebilmek için Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. Uygulanan Mann-Whitney U Testlerine ilişkin bulgular Tablo 4.10’da sunulmuştur.

Tablo 4.10. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından İklim Değişikliği İnkârı Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Gelir Durumu	N	SO	ST	U	p
Düşük	80	346,92	27753,50	-2,607	0,009
Orta	519	292,77	151946,50		
Düşük	80	61,45	4916,00	-0,022	0,983
Yüksek	42	61,60	2587,00		
Orta	519	277,05	143791,50	-2,028	0,043
Yüksek	42	329,75	13849,50		

U =Mann Whitney U Testi, p =Anlamlılık Düzeyi, SO = Sıra Ortalaması, ST = Sıra Toplamı

Tablo 4.10 incelendiğinde sosyoekonomik durumu düşük olan ($Mdn=2.23$) katılımcıların iklim değişikliği inkârı düzeylerinin, sosyoekonomik durumu orta olan ($Mdn = 2$) katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.7. Cinsiyet Açısından Çevre Pratikleri Düzeyi

Katılımcıların cinsiyetleri açısından çevre pratikleri düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Mann Whitney U uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.11’de yer almaktadır.

Tablo 4.11. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Kadınlar ile Erkekler Arasındaki Farklılığın Mann Whitney U Testi ile İncelenmesi

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
ÇP	Erkek	215	308,94	66422,00	1.174	.240
	Kadın	426	327,09	139339,00		

U=Mann Whitney U Testi, p=Anlamlılık Düzeyi

Tablo 4.11 incelendiğinde katılımcıların cinsiyetleri arasında çevre pratikleri düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [$U = 1.174$, $p < .05$].

4.8. Yaş Açısından Çevre Pratikleri Düzeyleri

Katılımcıların yaşları açısından çevre pratikleri düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.12’de yer almaktadır.

Tablo 4.12. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Yaş Grupları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi İle İncelenmesi

	Yaş Grubu	N	Sıra Ortalama	sd	X^2	p
ÇP	18-25	220	312.69	2	1.040	.594
	26-35	266	321.20			
	36 ve üstü	155	331.44			

sd=Serbestlik Derecesi, X^2 =Kruskal Wallis Analizi, p=Anlamlılık Düzeyi

Kruskall Wallis H Testi sonuçları doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.12 incelendiğinde katılımcıların yaşları açısından çevre pratikleri puan düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [$\chi^2_{(2)} = 1.040$, $p > .05$].

4.9. Eğitim Durumu Açısından Çevre Pratikleri Düzeyleri

Katılımcıların eğitim durumları açısından çevre pratikleri düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.13'te yer almaktadır.

Tablo 4.13. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Eğitim Durumları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi

	Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalama	sd	X^2	p
ÇP	1.Lise ve altı	79	307,71	2	12.647	.002
	2.Üniversite	454	336,13			
	3.Lisansüstü	108	267,12			

X^2 =Kruskal Wallis Analizi, p =Anlamlılık Düzeyi, sd =Serbestlik Derecesi

Kruskal Wallis H Testi sonuçları doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.13 incelendiğinde katılımcıların eğitim durumları açısından çevre pratikleri puanının düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [X^2 (2) =12,647, $p<.01$]. Gözlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirleyebilmek için Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. Uygulanan Mann-Whitney U Testlerine ilişkin bulgular Tablo 4.14'de sunulmuştur.

Tablo 4.14. Eğitim Durumu Açısından Çevre Pratikleri Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Eğitim Durumu	N	SO	ST	U	p
Lise ve altı	79	248,14	19603,00	-1,183	0,237
Üniversite	454	270,28	122708,00		
Lise ve altı	79	99,57	7866,00	-1,206	0,228
Lisansüstü	108	89,93	9712,00		
Üniversite	454	293,35	133180,50	-3,556	0,000
Lisansüstü	108	231,69	25022,50		

U =Mann Whitney U Testi, p =Anlamlılık Düzeyi, SO = Sıra Ortalaması, ST = Sıra Toplamı

Tablo 4.14 incelendiğinde üniversite mezunu ($Mdn = 5$) katılımcıların çevre pratikleri düzeylerinin, lisansüstü düzeydeki ($Mdn = 4.57$) katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.10. Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yer Açısından Çevre Pratikleri Düzeyleri

Katılımcıların yaşamın büyük çoğunluğunu geçirdikleri yer açısından çevre pratikleri düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.15’de yer almaktadır.

Tablo 4.15. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yerler Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi

	Yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer	N	Sıra Ortalama	sd	X^2	p
ÇP	Büyükşehir	221	317,86	3	3.397	.334
	İl	257	333,66			
	İlçe	121	313,59			
	Köy/Kasaba	42	281,40			

X^2 =Kruskal Wallis Analizi, p =Anlamlılık Düzeyi, sd =Serbestlik Derecesi

Kruskal Wallis H Testi sonuçları doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.15 incelendiğinde katılımcıların yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer açısından çevre pratikleri puanının düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [$X^2_{(3)}=3.397$, $p>.05$].

4.11. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından Çevre Pratikleri Düzeyleri

Katılımcıların algıladıkları sosyoekonomik düzeyleri açısından çevre pratikleri düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.16’da yer almaktadır.

Tablo 4.16. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Algılanan Sosyoekonomik Durum Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi

	Algılanan Sosyoekonomik Durum	N	Sıra Ortalama	sd	X^2	p
ÇP	1.Düşük	80	264,20	2	8.665	.013
	2.Orta	519	328,78			
	3.Yüksek	42	333,01			

X^2 =Kruskal Wallis Analizi, p =Anlamlılık Düzeyi, sd =Serbestlik Derecesi

Kruskall Wallis H Testi sonuçları doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.16 incelendiğinde katılımcıların algıladıkları sosyoekonomik durumları açısından çevre pratikleri puanının düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$\chi^2_{(2)}=8.665$, $p<.05$]. Gözlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirleyebilmek için Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. Uygulanan Mann-Whitney U Testlerine ilişkin bulgular Tablo 4.17’de sunulmuştur.

Tablo 4.17. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından Çevre Pratikleri Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Gelir Durumu	N	SO	ST	U	p
Düşük	80	247,24	19779,00	-2,938	0,003
Orta	519	308,13	159921,00		
Düşük	80	57,46	4597,00	-1,744	0,081
Yüksek	42	69,19	2906,00		
Orta	519	280,65	145657,50	-0,180	0,857
Yüksek	42	285,32	11983,50		

U=Mann Whitney U Testi, p=Anlamlılık Düzeyi, SO= Sıra Ortalaması, ST= Sıra Toplamı

Tablo 4.17 incelendiğinde algılanan sosyoekonomik düzeyi düşük olan (Mdn = 4.71) katılımcıların çevre pratikleri düzeylerinin, algılanan sosyoekonomik düzeyi orta (Mdn = 4.86) ve yüksek olan (Mdn = 4.86) katılımcılardan anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmektedir.

4.12. Cinsiyet Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeyleri

Katılımcıların cinsiyetleri açısından sosyal baskınlık yönelimi düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Mann Whitney U uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.18’de yer almaktadır.

Tablo 4.18. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Kadınlar ile Erkekler Arasındaki Farklılığın Mann Whitney U Testi ile İncelenmesi

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
YSBY	Erkek	215	369,49	79441,00	-4.713	.000
	Kadın	426	296,53	126320,00		

U=Mann Whitney U Testi, p=Anlamlılık Düzeyi

Mann- Whitney U testi doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.18 incelendiğinde katılımcıların cinsiyetleri arasında sosyal baskınlık yönelimi puan düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$U = -4.713$, $p < .001$]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında ise erkek katılımcılara ait sıra ortalamalarının, kadın katılımcılara ait sıra ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu ise erkek katılımcıların sosyal baskınlık yönelimi puanlarının kadın katılımcıların sosyal baskınlık yönelimi puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermektedir.

4.13. Yaş Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeyleri

Katılımcıların yaşları açısından sosyal baskınlık yönelimi düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.19'da yer almaktadır.

Tablo 4.19. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Yaş Grupları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi

	Yaş Grubu	N	Sıra Ortalama	sd	X^2	p
YSBY	1. 18-25	220	358.75	2	25.776	.000
	2. 26-35	266	277.58			
	3. 36 ve üstü	155	341.93			

sd =Serbestlik Derecesi, X^2 =Kruskal Wallis Analizi, p =Anlamlılık Düzeyi

Kruskal Wallis H Testi sonuçları doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.19 incelendiğinde katılımcıların yaş grupları açısından sosyal baskınlık yönelimi puanının düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$\chi^2_{(2)} = 25.776$, $p < .001$]. Gözlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirleyebilmek için Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. Uygulanan Mann-Whitney U Testlerine ilişkin bulgular Tablo 4.20'de sunulmuştur.

Tablo 4.20. Yaş düzeyleri Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Yaş Düzeyi	N	SO	ST	U	p
18-25	220	276,62	60856,00	-4,730	0,000
26-35	266	216,11	57485,00		
18-25	220	192,63	42379,50	-0,987	0,324
36 ve üstü	155	181,42	28120,50		
26-35	266	194,97	51862,00	-3,544	0,000
36 ve üstü	155	238,51	36969,00		

U=Mann Whitney U Testi, p=Anlamlılık Düzeyi, SO= Sıra Ortalaması, ST= Sıra Toplamı

Tablo 4.20 incelendiğinde 26-35 yaş (Mdn = 1.88) grubundaki katılımcıların sosyal baskınlık yönelimi düzeylerinin, 18-25 yaş (Mdn = 2.44) ile 36 ve üstü yaş (Mdn = 2.19) grubundaki katılımcılardan anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmektedir.

4.14. Eğitim Durumu Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeyleri

Katılımcıların eğitim durumları açısından sosyal baskınlık yönelimi düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.21’de yer almaktadır.

Tablo 4.21. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Eğitim Durumları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi

	Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalama	sd	X ²	p
YSBY	1.Lise ve altı	79	383,71	2	10.397	.006
	2.Üniversite	454	311,31			
	3.Lisansüstü	108	315,87			

sd=Serbestlik Derecesi, X²=Kruskal Wallis Analizi, p=Anlamlılık Düzeyi

Kruskall Wallis H Testi sonuçları doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.21 incelendiğinde katılımcıların eğitim durumları açısından sosyal baskınlık yönelimi puanının düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$\chi^2_{(2)} = 10.397$, $p < .01$]. Gözlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirleyebilmek için Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. Uygulanan Mann-Whitney U Testlerine ilişkin bulgular Tablo 4.22’de sunulmuştur.

Tablo 4.22. Eğitim Durumu Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Eğitim Durumu	N	SO	ST	U	p
Lise ve altı	79	319,70	25256,00	-3,297	0,001
Üniversite	454	257,83	117055,00		
Lise ve altı	79	104,01	8217,00	-2,165	0,030
Lisansüstü	108	86,68	9361,00		
Üniversite	454	280,98	127564,50	-0,156	0,876
Lisansüstü	108	283,69	30638,50		

U=Mann Whitney U Testi, p=Anlamlılık Düzeyi, SO= Sıra Ortalaması, ST= Sıra Toplamı

Tablo 4.22 incelendiğinde lise ve altı (Mdn = 2.5) grubundaki katılımcıların sosyal baskınlık yönelimi düzeylerinin, üniversite (Mdn = 2) ve lisansüstü (Mdn = 2.19) grubundaki katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.15. Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yer Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeyleri

Katılımcıların yaşamın büyük çoğunluğunu geçirdikleri yer açısından sosyal baskınlık yönelimi düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.23'te yer almaktadır.

Tablo 4.23. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yerler Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi

	Yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer	N	Sıra Ortalama	sd	X ²	p
YSBY	1.Büyükşehir	221	336,14	3	11.809	.008
	2.İl	257	291,58			
	3.İlçe	121	353,76			
	4.Köy/Kasaba	42	327,00			

sd=Serbestlik Derecesi, X²=Kruskal Wallis Analizi, p=Anlamlılık Düzeyi

Kruskall Wallis H Testi sonuçları doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.23 incelendiğinde katılımcıların algıladıkları yaşamın büyük bir kısmını geçirdikleri yer açısından sosyal baskınlık yönelimi puanının düzeyine göre istatistiksel olarak

anlamli bir farklılık olduğu gör÷lmektedir [$\chi^2_{(3)}=11.809$, $p<.01$]. Gözlenen anlamli farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirleyebilmek için Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. Uygulanan Mann-Whitney U Testlerine ilişkin bulgular Tablo 4.24’de sunulmuştur.

Tablo 4.24. Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeylerine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer	N	SO	ST	U	p
Büyükşehir	221	257,38	56881,00	-2,626	0,009
İl	257	224,12	57600,00		
Büyükşehir	221	168,29	37192,00	-0,812	0,417
İlçe	121	177,36	21461,00		
Büyükşehir	221	132,47	29275,00	-0,228	0,820
Köy/Kasaba	42	129,55	5441,00		
İl	257	177,59	45640,00	-3,091	0,002
İlçe	121	214,80	25991,00		
İl	257	147,87	38001,50	-1,057	0,291
Köy/Kasaba	42	163,06	6848,50		
İlçe	121	83,60	10115,50	-0,735	0,463
Köy/Kasaba	42	77,39	3250,50		

U=Mann Whitney U Testi, p=Anamlılık Düzeyi, SO= Sıra Ortalaması, ST= Sıra Toplamı

Tablo 4.24 incelendiğinde, yaşamın büyük bir kısmını ilde geçiren (Mdn = 1.94) katılımcıların sosyal baskınlık yönelimi düzeylerinin, yaşamın büyük bir kısmını ilçede (Mdn = 2.31) ve büyükşehirde (Mdn = 2.19) geçiren katılımcılardan anlamli düzeyde daha düşük olduğu gör÷lmektedir.

4.16. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi Düzeyleri

Katılımcıların algıladıkları sosyoekonomik düzeyleri açısından sosyal baskınlık yönelimi düzeyleri arasındaki farklılığı belirleyebilmek için Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Sonuçlar tablo 4.25’te yer almaktadır.

Tablo 4.25. Ölçeklerin Puan Ortalamalarına Göre Gelir Durumları Arasındaki Farklılığın Kruskal Wallis Analizi ile İncelenmesi

	Gelir Durumu	N	Sıra Ortalama	sd	X^2	p
YSBY	1.Düşük	80	336,79	2	3.348	.188
	2.Orta	519	315,11			
	3.Yüksek	42	363,74			

X^2 =Kruskal Wallis Analizi, p =Anlamlılık Düzeyi sd =Serbestlik Derecesi

Kruskall Wallis H Testi sonuçları doğrultusunda oluşturulan Tablo 4.25 incelendiğinde katılımcıların algıladıkları sosyoekonomik durum açısından sosyal baskınlık yönelimi puanının düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [$\chi^2_{(2)}=3.348$, $p>.05$].

5. TARTIŞMA

Bu araştırmadan elde edilen bulgular hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır. Elde edilen bulgular alanyazın kapsamında yapılan tartışmalarla birlikte ele alınmıştır.

5.1. İklim Değişikliği İnkârı, Çevre Yanlısı Davranışlar ve Sosyal Baskınlık Yönelimi Arasındaki İlişkiler

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre iklim değişikliği inkârı ile çevre yanlısı davranışlar arasında zayıf düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. İklim değişikliği inkârı arttıkça çevre yanlısı davranışlar azalmaktadır. Araştırma bulgularıyla tutarlı olarak alanyazında iklim değişikliği inkârı ve çevre yanlısı davranışlar arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşan araştırmalar mevcuttur (Finberg ve Willer, 2010; Hornsey vd., 2016; Wullenkord ve Reese, 2021).

Araştırmalar insanların ekolojik sorunları kabul etme veya sorumluluk alma konusunda sıklıkla başarısız olduklarını ortaya koymaktadır (Stoll-Kleeman vd., 2001; Takács-Sánta, 2007). İklim değişikliğinin hızla meydana geldiği, insan faaliyetlerinden kaynaklandığına ve ekosistemler için çok sayıda tehdit oluşturduğuna dair kapsamlı bilimsel kanıtlara rağmen (Oreskes, 2004) birçok insan iklim değişikliğini inkâr etmeye devam etmektedir (Dunlap, 2008). İklim değişikliğinin gerçek olduğuna inanmak iklim değişikliğini hafifletmeye yardımcı olan çevre yanlısı davranışlarda bulunmayı sağlamaktadır (Feygina, 2010). Çevre yanlısı davranışlar sergileyen kişiler genel olarak çevre hakkında bilgi sahibi olan ve farkındalıkları yüksek kişilerdir. Bu kişiler çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunurlar çünkü çevreyi kötüye kullanmanın sonucunda oluşabilecek olumsuz durumların farkındadırlar. Fakat iklim değişikliği kabul edildiğinde mevcut sistemlerin iklime uyumlu şekilde yeniden revize edilmesini gerektirebilmekte bu durum ekonomik sistemleri olumsuz etkileyebilmekte ve bu durum sosyoekonomik sistemimize karşı bir tehlike oluşturabilmektedir. İnsanlar tehdit altında hissettiklerinde kendini koruma stratejilerini kullanarak sorunlarla başetmeye çalışmaktadırlar (Wullenkord ve Reese, 2021). Bunun sonucunda ise iklim değişikliği ile yüzleşmeden kaçınabilmekte ve çevreyi sömürmeyi tercih edebilmektedirler. Bu durumda insanlar kendi refahlarını ön planda tutarak çevreyi

kendi yararları doğrultusunda kullanıp çevre yanlısı davranışlardan kaçınabilmektedirler.

Diğer taraftan araştırma bulgularına göre iklim değişikliği inkârı ile sosyal baskınlık yönelimi arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça iklim değişikliği inkârı artmaktadır. Alanyazındaki araştırma bulguları incelendiğinde, bu araştırma bulguları ile tutarlı olarak iklim değişikliği inkârının arttıkça sosyal baskınlık yöneliminin de arttığı görülmektedir (Campbell ve Kay, 2014; Häkkinen ve Akrami, 2014; Hoffarth ve Hodson, 2016; Jylhä vd., 2020; Jylhä ve Akrami, 2015; Jylhä ve Kirsti, 2016; Milfont vd., 2018; Milfont ve Sibley, 2014; Uçar, 2019).

Sosyal baskınlık yönelimi, sosyal hiyerarşi ve eşitsizliğin tercih edilmesi olarak değerlendirilmektedir (Sidanius ve Pratto, 1999). Yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip bireyler insan-doğa ilişkilerinde insanların doğaya hâkim olduklarını kabul etme eğilimindedirler (Dhont vd., 2014). İnsanın doğa üzerindeki hakimiyetinin doğal olduğunu düşünen kişiler, insan kaynaklı iklim değişikliğini inkâr etme eğiliminde olmaktadır.

Bununla beraber iklim değişikliği inkârındaki tutumumuz politik yönelimimize göre şekil alabilmektedir. Bazı insanlar, iklim değişikliğini kabul etmek yerine, politik görüşlerine uygun bir şekilde hareket etme eğilimindedir. Örneğin, Muhafazakârlar ve Cumhuriyetçiler, genellikle iklim değişikliği gerçeğini inkâr etme eğilimindedir, Liberaller ve Demokratlar ise iklimin değiştiğine daha fazla inanıp iklim değişikliğiyle mücadeleyle daha fazla destek verme eğilimindedir (McCright vd., 2016). Bu farklılıkların arkasındaki nedenlerden biri, yüksek sosyal baskınlık yönelimi ve otoriterlik arasındaki pozitif ilişkiler olabilmektedir (Duriez ve Hiel, 2022). Muhafazakârlar, genellikle mevcut otoriteyi sürdürmeyi ve kişisel avantajlarını korumayı tercih ederler, bu nedenle iklim değişikliğini inkâr edebilirler. Çünkü iklim değişikliği kabul edilirse, ekonomik sistemlerin çevreye daha fazla saygı göstermesi gerekebilir ve bu durum bireylerin kişisel kazançlarını azaltabilmektedir. Bu nedenle, mevcut hiyerarşilerin devamını isteyen bireyler, politik görüşlerine uygun olarak iklim değişikliğini inkâr edebilmektedirler.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre sosyal baskınlık yönelimi düzeyi ile çevre yanlısı davranışlar arasında zayıf düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki

vardır. Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça çevre yanlısı davranış düzeyi azalmaktadır. Alanyazın incelendiğinde araştırma bulgularıyla tutarlı olarak sosyal baskınlık yönelimi ve çevre yanlısı davranışlar arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin tespit edildiği araştırmalar bulunmaktadır (Jackson vd., 2013; Karayeğen, 2015; Milfont vd. 2017; Milfont ve Sibley, 2014; Milfont ve Sibley 2016; Pratto vd., 1994; Stanley vd. 2017; Stanley vd., 2019).

Sosyal baskınlık yönelimi, sosyal ve kişilik psikolojisinde en yaygın kullanılan değişkenlerden biridir ve çok çeşitli gruplar arası tutum ve davranışları tahmin etmektedir (Kteily vd., 2012). Çevre yanlısı eylemleri teşvik etme girişimlerinin önündeki engellerden biri, insanın doğa üzerindeki egemenliğine olan yaygın inançtır (Dhont vd., 2014). Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan kişiler kendilerini doğadan üstün görerek çevreyi kendi yararları doğrultusunda kullanmayı hak olarak görebilmektedir (Dhont vd., 2014). Bu durumda kişiler çevreyi kendi gruplarına daha çok yarar sağlayacağını düşündükleri şekilde kullanarak sömürebilmektedirler. Bireyler kendi gruplarını diğer gruplardan daha yüksek konuma getirmek amacıyla çevreyi sömürücü faaliyetlerde bulunabilmektedirler.

Tüm bu sonuçlar ışığında araştırma sonuçlarının araştırmanın 1. hipotezi olan “İklim değişikliği inkârı düzeyi puanları, sosyal baskınlık yönelimi düzeyi puanları ve çevre yanlısı davranış düzeyi puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezini destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

5.2. Farklı Değişkenler Açısından İklim Değişikliği İnkârı

İklim değişikliği inkârı dünyada insanların karşı karşıya kaldıkları önemli problemlerden biridir. İklim değişikliği inkârı ile ilgili en önemli problemlerden birisi ise bu değişimde insan etkisinin reddedilmesidir. Bu bağlamda iklim değişikliği inkârı çeşitli değişkenler açısından ele alınmakta ve değerlendirilmektedir.

5.2.1. Cinsiyet Açısından İklim Değişikliği İnkârı

Wood ve Vedlitz, 2007). McCright vd. (2016) tarafından Avrupa’da iklim değişikliği inkârına yönelik yapılan araştırmada kadınların erkeklere göre iklim değişikliğini daha fazla ciddiye aldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Leiserowitz (2006) tarafından yapılan araştırmada da erkeklerin iklim değişikliğini azaltmak için uygulanan daha yüksek vergilere karşı çıktıkları, kadınların ise iklim değişikliğini azaltmak için daha yüksek vergileri daha fazla destekledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Bununla birlikte alanyazında iklim değışikliğı inkârının cinsiyete göre farklılaşmadığını gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Hao vd. 2020; Hu vd. 2017; Lübke, 2022; Malka vd., 2009; McCright ve Dunlap, 2011; Nicol vd. 2022; Panno vd. 2018; Whitmarsh, 2011).

Alanyazında iklim değışikliğı inkârının cinsiyet değışkeni açısından farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde, araştırma bulgularına benzer şekilde iklim değışikliğı inkârının erkeklerde kadınlara göre daha fazla olduğu görülmektedir (Borick ve Rabe, 2010;

Konuyla ilgili araştırma bulguları bir bütün olarak incelendiğinde, iklim değışikliğinin kadınlar tarafından daha az inkâr edilmesi kadınların empatik kaygıları açısından değerlendirilebilir. Bu durum erkekler ile karşılaştırıldığında kadınların, diğer insanların ihtiyaçları ve refahı ile empati kurabilecek ve aynı zamanda birbirlerine daha bağımlı ve işbirlikçi olacak şekilde sosyalleşme eğiliminde olmalarıyla açıklanabilir (Christov-Moore vd., 2014). Kadınların sosyalleşme ve cinsiyet rolü beklenti ve deneyimleri sırasında edindikleri empatik kaygının, yalnızca insanlara yönelik değil hayvanlara ve doğal çevreye yönelik olarak da güçlü olduğu söylenebilir. Bu bağlamda iklim değışikliğı inkârında görülen cinsiyet farklılığını açıklamada empatik eğilimlerin güçlü bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu sonucun araştırmanın 2. hipotezi olan “Erkekler kadınlara göre iklim değışikliğini daha fazla inkâr etmektedir.” hipotezini destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

5.2.2. Yaş Açısından İklim Değişikliği İnkârı

Alanyazın incelendiğinde iklim değışikliğı inkârının yaş değışkeni açısından da farklılaştığı görülmektedir. Araştırmada elde edilen bulgular 26-35 yaş grubunda bulunan katılımcıların, 18-25 ve 36-65 yaş grubunda yer alan katılımcılara göre iklim değışikliğini daha az inkâr ettiğini göstermektedir. Araştırma bulgularından farklı bazı araştırmalarda ise daha genç kişilerin daha yaşlı olan kişilere göre iklim değışikliğini daha az inkâr ettiği tespit edilmiştir (Borick ve Rabe, 2010; Hao, 2020; Lübke, 2022; Whitmarsh, 2011). Hornsey vd. (2016) iklim değışikliğı inkârına yönelik yaptıkları araştırmada 56 ülkeyi içeren çalışmaları sentezlemiş ve daha genç olan kişilerin iklim değışikliğini daha az inkâr ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Lewis (2018) tarafından yapılan bir araştırmada, iki ülkede (Gana ve Birleşik Krallık) gençlerin iklim değışikliğine daha çok inandıkları; 7 ülkede (Arjantin, Japonya, Uganda, Tanzanya, Kenya, Güney Kore ve Venezüella) ise yaşlıların iklim

değişikliğine daha çok inandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Konu ile ilgili bu farklı bulgulardan hareketle araştırmanın 3. hipotezi olan “İklim değişikliği farklı yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.” şeklindeki hipotezi desteklediği görülmektedir.

Tüm bu sonuçlar değerlendirildiğinde iklim değişikliği inkârının yaş grupları açısından farklılık gösterdiği görülmektedir. 26-35 yaş arasındaki grubun iklim değişikliğini daha az inkâr etmesi çeşitli faktörlerle açıklanabilir. Bu yaş aralığındaki bireyler genel olarak evli, çocuklu ve iş sahibi kişilerdir. Bu kişiler ailelerine, sahip oldukları işe ve topluma karşı daha fazla sorumluluk hissedebilmektedirler. Özellikle çocukları için daha fazla gelecek kaygısı yaşayabilmektedirler (Searle ve Gow, 2010). Bu nedenle çevreye karşı daha duyarlı ve sorumluluk sahibi bireyler olarak iklim değişikliğini daha fazla kabul edebilmektedirler.

Bununla birlikte yaşlı insanların ekonominin neden olduğu karbon kirliliğinin olduğu bir dünyada yaşadıkları ve bu kirliliğe daha fazla maruz kaldıkları düşünüldüğünde yaşlılar iklim değişikliği konusunda daha fazla sorumluluk hissedebilmekte (Moody, 2017) ve yaşlarından dolayı iklim değişikliğinin etkilerine karşı daha savunmasız olabilecekleri için (Özgün Başbüyük vd., 2017) iklim değişikliğini daha az inkâr edebilmektedirler.

Diğer taraftan bu konudaki bazı araştırma bulgularında da görüldüğü gibi, iklim değişikliği inkârının daha genç bireyler açısından daha fazla yaşanması gençlerin kendilerini iklim değişikliği konusunda daha savunmasız hissetmelerinden kaynaklanıyor olabilir (Bord ve O'Connor, 1997). Gençler iklim değişikliği hakkında daha az kontrol sahibi olduklarından dolayı bu konuda kendilerini daha savunmasız hissedebilirler ve daha fazla endişe ifade etme eğilimi sergileyebilirler. Bu durum da onları iklim değişikliğini daha fazla inkâr etmeye yönlendirebilir.

Bununla birlikte yapılan araştırmalarda iklim değişikliği inkârı konusunda bilgi eksikliğinden daha çok farklı dünya görüşlerinin etkili olduğu belirtilmektedir (Stevenson vd., 2014). Gençler henüz yetişkinler kadar yerleşik bir dünya görüşü oluşturmadıkları için, iklim değişikliği hakkındaki bilimsel bilgilere yetişkinlerden daha fazla önem verme eğiliminde olabilmektedirler. Bu durum da gençlerin iklim değişikliğine daha fazla inanmalarına yardımcı olabilmektedir.

5.2.3. Eğitim Düzeyi Açısından İklim Değişikliği İnkârı

İklim değişikliği inkârı ile ilgili değişkenlerden biri de eğitim düzeyidir. Bu araştırmada da, iklim değişikliği inkârı ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelenmiş ve lise ve öncesi mezun olan kişilerin, üniversite ve lisansüstü mezunu olan kişilere göre iklim değişikliğini daha fazla inkâr ettikleri tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulguların araştırmanın 4. hipotezi olan “Lise ve altı eğitim düzeyine sahip olan kişiler üniversite ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanlara göre iklim değişikliği daha fazla inkâr etmektedir.” hipotezini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili araştırmalarda daha eğitilmiş olmanın iklim değişikliğini kabul etmeyle orantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Borick ve Rabe, 2010; Buningh ve Marie-Lotte Adeline, 2020; Hao, 2020; Kvaløy, 2012; Lübke, 2022). Hornsey vd. (2016) tarafından 56 ülkeyi kapsayan meta-analitik çalışmada iklim değişikliğine daha çok inanan insanların daha eğitilmiş kişiler oldukları saptanmıştır. Hamilton (2011) ise yaptığı çalışmada eğitim düzeyinin iklim değişikliği inkârı üzerindeki etkisinin siyasi yönelime bağlı olarak tutarsız etkiler gösterdiğini belirtmiştir. Araştırma sonuçlarına göre gezegenin ısındığını bir tehdit olarak algılama olasılığı Demokratlar arasında eğitim ile artarken, Cumhuriyetçiler arasında eğitim ile azalmaktadır.

Bu sonuçlar daha iyi eğitim seviyesine sahip olan insanların iklim değişikliği konusundaki bilimsel gerçekleri daha çok okuyup araştırma fırsatı yakalayarak iklim değişikliğini kabul edebildiği şeklinde değerlendirilebilir. Ancak yapılan araştırmalarda ideolojik yatkınlıkların, insanların bilgiyi işleme şeklini etkileyebildiği görülmektedir (Shwom vd., 2008; Wood ve Vedlitz 2007). Bu tür durumlarda insanların sahip olduğu eğitim düzeyi ve iklim değişikliği konusunda yeterli bilgiye sahip olup olmama gibi durumlar büyük ölçüde önemini yitirebilmekte ve insanlar ait oldukları gruba uygun olarak iklim değişikliğini kabul edip etmemeyi tercih edebilmektedir.

5.2.4. Yaşamın Büyük Bir Kısımının Geçirildiği Yer Açısından İklim Değişikliği İnkârı

Alanyazın incelendiğinde yaşamın büyük bir kısmının geçirildiği yer açısından iklim değişikliği inkârının farklılaştığı görülmektedir. İklim değişikliği inkârı üzerine yapılan bu araştırmaya köy/kasaba, ilçe, il ve büyükşehirde yaşayan bireyler katılmıştır. Araştırma bulgularına göre iklim değişikliği inkârı düzeyi kişilerin yaşadıkları yere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. İlde yaşayan katılımcıların

diğer yerlerde yaşayan katılımcılara göre iklim değışikliğini inkâr etme düzeyi daha düşüktür. Bu sonucun araştırmanın 5. hipotezi olan “Köy/Kasaba ve ilçede yaşayanlar il ve büyükşehirde yaşayanlara göre iklim değışikliğini daha fazla inkâr etmektedir.” hipotezini destekler nitelikte olduğu görölmektedir. Lübke (2022) bu konuda yapmış olduğu bir araştırmada ölkeler içindeki bölgeleri nüfus miktarları açısından üç gruba ayırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre daha kırsal bölgede yaşayan bireylerin iklim değışikliğini inkâr etme olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bölgelerdeki ekonomik ve kültürel faktörler iklim değışikliği inkârında önemli olabilmektedir (Lübke, 2022). Bu bağlamda bireyin yaşadığı bölgenin iklime bağlı ekonomiye sahip olup olmaması iklim değışikliği inkârı ile ilgili değerlendirmeler konusunda etkili olabilmektedir. Aynı zamanda bölgedeki kişilerin politik tutumları, iklim değışikliği hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmamaları iklim değışikliği hakkındaki inançlarını etkileyebilmektedir.

5.2.5. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından İklim Değişikliği İnkârı

Algılanan sosyoekonomik düzey de iklim değışikliğini inkâr konusunda etkili olan bir diğer faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu araştırmanın sonuçları incelendiğinde algılanan sosyoekonomik düzeyi düşük olan katılımcıların iklim değışikliğini inkâr etme düzeylerinin algılanan sosyoekonomik durumu orta düzeyde olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görölmektedir. Bu sonucun araştırmanın 6. hipotezi olan “Algıladıkları sosyoekonomik düzeyi yüksek olan kişilerin iklim değışikliği inkârı düzeyleri algıladıkları sosyoekonomik düzeyi düşük olan kişilerin iklim değışikliği inkârı düzeylerine göre daha yüksektir.” hipotezi ile tutarlı olduğu görölmektedir. Benzer şekilde Poorting vd. (2011) tarafından yapılan araştırmada sosyoekonomik durumu düşük olan kişilerin iklim değışikliğini inkâr etme olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Lübke (2022) tarafından yapılan araştırmada ise, araştırma sonuçlarından farklı olarak, gelecekte ekonomik durumlarının daha kötü olacağına inandıklarını bildiren bireylerin, ekonomik gelecekleri konusunda iyimser olanlara göre iklim değışikliğini reddetme olasılıklarının önemli ölçüde daha yüksek olduğu görölmektedir. Araştırmaya göre iklim değışikliği inkârını etkileyen durum, kişinin mevcut ekonomik sıkıntı düzeyi değil, yakın gelecekte ekonomik güvenliğini kaybetme korkusudur. Lewis (2018)

tarafından yapılan araştırmada ise gelir düzeyi ile iklim değişikliği inkârı arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde ekonomik kaygılar ile insanların iklim değişikliği gibi çevresel konulara verdikleri önem arasında bir tutarlılık olduğu varsayılmaktadır. İklım değişikliğini inkâr etmek ekonomik kişisel çıkarlar tarafından şekillendirilebilmektedir. İklım değişikliğinin hafifletilmesi, mevcut ekonomik sistemin önemli ölçüde revize edilmesini gerektirmekte ve bu nedenle kişilerin mevcut sosyoekonomik güvenlikleri için bir tehdit olarak algılanabilmektedir. Örneğin, fosil yakıtlara bağımlı sektörlerde çalışan kişiler, mevcut işlerinin istikrarından endişe duyabilmektedirler. Ekonominin büyük ölçüde fosil yakıt endüstrisine bağlı olduğu bölgelerde yaşayan kişiler, iklim değişikliğinin hafifletilmesini ekonomik güvenlikleri için tehdit olarak algılayabilmektedirler. Dolayısıyla bireyler mevcut ekonomik çıkarlarını korumak amacıyla iklim değişikliğini reddedebilmektedirler (Lübke, 2022). Bu konuda yapılan araştırmalarda bireylerin sınırlı düzeyde endişeye sahip olduklarına inanılmaktadır (Whitmarsh, 2011). Bu insanların kendilerini en çok ilgilendirdiklerini düşündükleri yalnızca az sayıdaki gelişmeye dikkat ettikleri ve bunları tehdit olarak algıladıkları anlamına gelmektedir. Bunun parçası olmayan herhangi bir şey, kişilerin algılarının dışında kalmaktadır. Mevcut ekonomik durumları veya gelecekteki ekonomik görünimleri hakkında endişe duyan bireyler, bu nedenle iklim değişikliğine dikkat edemeyebilmekte ve iklim değişikliğini inkâr edebilmektedir. Sistemi meşrulaştırma açısından ele alındığında ise iklim değişikliği ekonomik ve endüstriyel uygulamaların uzun vadede yetersiz olduğunu, teknolojilerin yetersiz kaldığını ve siyasi sistemlerin eksik kaldığını vurgulaması nedeniyle sistemi tehdit etmektedir (Santos ve Feygina, 2017). Mevcut toplumsal uygulamaları meşru görmek, bu uygulamaların çevre üzerindeki olumsuz etkilerini inkâr etmek anlamına gelmektedir (Feygina vd., 2010). Çünkü çevreciliğin mevcut sosyal, politik ve ekonomik yapılar için bir tehdit olduğu düşünölmektedir. Bu durumda bireyler mevcut ekonomik avantajlarını korumak amacıyla sistemi meşru olarak algılayarak iklim değişikliğini inkâr etmeyi tercih edebilmektedirler.

5.3. Farklı Değişkenler Açısından Çevre Yanlısı Davranışlar

5.3.1. Cinsiyet Açısından Çevre Yanlısı Davranışlar

Alanyazında çevre yanlısı davranışları ile ilişkili olan değişkenlerden birinin de cinsiyet faktörü olduğu görülmektedir. Bu araştırma bulgularına göre katılımcıların cinsiyetleri arasında çevre yanlısı davranışlar açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu sonucun araştırmanın 7. hipotezi olan kadınlar erkeklere göre daha fazla çevre yanlısı davranış göstermektedir.” hipotezini desteklemediği görülmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde bu bulguları ile tutarlı sonuçların bulunduğu görülmektedir (Erbasan ve Erkol, 2020; Semenderoğlu ve Arslan, 2022; Timur vd. 2013). Rice (2006) tarafından yapılan bir araştırmada Mısır’da yaşayan vatveaşların çevre yanlısı davranışları ve demografik değişkenleri incelenmiş, araştırma sonuçlarıyla tutarlı bir şekilde, kadınlar ile erkekler arasında çevre yanlısı davranış açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Thielking ve Moore (2001) tarafından yapılan araştırmada kadınlar ve erkeklerin çevresel davranışta bulunmaları açısından anlamlı bir farka ulaşılammıştır. Benzer şekilde Vicente-Molina (2018) tarafından İspanya’da yapılan araştırmada cinsiyet açısından çevre yanlısı davranışta önemli bir farka ulaşılammıştır.

Patel vd. (2017) tarafından Hindistan’daki evli ve bekar kişilerin çevre yanlısı davranışlarının incelendiği araştırmada ise, bu araştırma sonuçlarından farklı olarak, evli erkeklerin evli kadınlara, bekar erkeklerin de bekar kadınlara göre daha fazla çevre yanlısı davranış gösterdiği tespit edilmiştir. Bu durum bir taraftan Hindistan’daki kadın ve erkeklerin değişen rollerinden kaynaklanıyor olabileceğiyle diğer taraftan da Hindistan’daki kadınların çevre konularına ilişkin düşük farkındalık düzeyine sahip olmalarıyla açıklanmıştır. Weerathunga ve Rajapaksa (2018) tarafından yapılan araştırmada erkeklerin çevresel faaliyetlere kadınlardan daha fazla dahil olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Acungil (2020) tarafından yapılan araştırmada erkeklerin çevre yanlısı davranışlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kılıç (2022) erkeklerin kadınlara oranla çevreye yönelik davranışlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Dıgby (2013) tarafından yapılan araştırmada ise kadınların erkeklerden daha fazla çevre yanlısı davranış sergiledikleri belirtilmiştir. Güler (2013) tarafından yapılan araştırmada kadın akademik personel, erkek akademik personele oranla daha fazla düzeyde çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların daha ‘yeşil’ bir tutum ve davranış

sergiledikleri belirtilmiştir. Casaló ve Escario (2018) kadınların erkeklerden daha fazla çevre yanlısı davranış sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Tüm bu sonuçlar değerlendirildiğinde çevre yanlısı davranışın cinsiyete göre farklı sonuçlar alabildiği görülmektedir. Kadınlar ve erkekler arasındaki bu farklılık cinsiyet rolleri, özgecil değerler, risk algısı, çevre için endişe etme gibi durumlardan kaynaklanabilmektedir. Yapılan araştırmalarda kadınlar erkeklere göre daha yüksek düzeyde duygusal empati (Arnocky ve Stroink, 2010), başkalarını ve yaşam kalitelerini daha fazla önemseme (Belanche-Gracia vd., 2010), daha fazla sosyal sorumluluk gösterme (Zelezny, 2010) ve daha fazla özgeci davranma (Rand vd., 2016) eğilimindedirler. Bu faktörler kadınların erkeklere göre daha fazla çevre yanlısı davranış sergilemesini sağlayabilmektedir. Fakat bu durum her zaman geçerli olamayabilmektedir. Bu araştırma sonucunda da gördüğümüz gibi bazı durumlarda yüksek eğitim seviyesine sahip olma, yaş grupları gibi faktörler yukarıda bahsedilen özelliklerden daha etkili olabilmekte ve cinsiyetler açısından farklılık oluşmayabilmektedir. Bu araştırma bağlamında örneklemin çok büyük bir çoğunluğu üniversite ve üstü eğitim seviyesine sahip olduğundan dolayı kişiler çevre konusunda biliçli olabilmekte daha fazla araştırma yapma ve farkındalık sağlama fırsatına sahip olabilmektedir. Bu durum cinsiyetler arasında çevre yanlısı davranışlar açısından anlamlı bir farklılığın oluşmamasına yol açmış olabilmektedir.

Ersoy'a (2009) göre cinsiyete göre tutum ve davranışların farklılaşmasının nedenlerinin başında duygusal-psikolojik özellikler gelmektedir. Araştırmacılar, kadınların erkeklere göre duygusal uyaranlara daha fazla tepki verdiklerini; sevinç, üzüntü, korku, öfke, stres ve suçluluk gibi duyguları daha yoğun ve daha sık deneyimlediklerini saptamışlardır (Davis vd., 2012; Gross ve John, 2003). Bu durumda kadınlar çevrenin bozulmasına yönelik daha fazla suçluluk duygusu hissedebilmekte, daha fazla kaygı ve strese sahip olabilmektedirler. Kadınlar bu sebeplerden dolayı erkeklere göre daha fazla çevre yanlısı davranış sergileyebilmektedirler.

Bununla birlikte bazı bölgelerde cinsiyetçi ideoloji ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü kadınların çevre bilgisine ulaşma yollarını kısıtlamaktadır (Güneş, 2011). Bu durumda bilgiye ulaşmakta zorluk yaşayan kadınlar çevre konusunda yeterli düzeyde bilinçlenemediği için erkeklere oranla daha az çevre yanlısı davranabilmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde çevre yanlısı davranışın cinsiyete göre farklılaşmadığıyla ilgili araştırma bulguları, çevresel görevlerde toplumsal cinsiyet rollerinin öneminin azalıyor olabileceğini düşündürmektedir (Vicente-Molina, 2018).

5.3.2. Yaş Açısından Çevre Yanlısı Davranışlar

Alanyazında çevre yanlısı davranışlar ile ilişkili olan değişkenlerden bir diğeri de yaş faktörüdür. Araştırma bulgularına göre katılımcıların yaş gruplarına göre çevre yanlısı davranışlar açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu sonucun araştırmanın 8. hipotezi olan “Çevre yanlısı davranışlar farklı yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.” hipotezini desteklemediği görülmektedir. Weerathunga ve Rajapaksa (2018) yaptıkları çalışmada, araştırmanın bulgularıyla tutarlı olarak, yaş ve çevresel davranışlar arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşamamıştır. Makonese vd. (2018) Nijerya’da çevre yanlısı davranışları anlamada sosyo-demografik değişkenlerin etkisini incelemişler ve yaşıyla çevre yanlısı davranışlar üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Alanyazında araştırma bulgularından farklı sonuçlar da bulunmaktadır. Çabuk ve Keleş (2008) tarafından yapılan çalışmada gençlerin yeşil satın alma davranışlarının diğer yaş gruplarından daha fazla olduğu açıklanmaktadır. Hines vd. (2010) yaptığı meta-analiz çalışmasında gençlerin yaşlılara göre sorumlu çevresel davranışta bulunma olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Patel vd. (2017) daha olgun grubun (36-50 yaş) genç yetişkinlere (20-35 yaş) kıyasla daha fazla çevre yanlısı davrandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bronfman vd. (2015) daha yaşlı bireylerin gençlere göre çevre yanlısı davranışlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Chen (2011) tarafından Tayvan’da yapılan çalışmada yaşlı insanların gençlere göre daha fazla çevresel davranışlarda bulunma eğiliminde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Çevre dostu davranış ve farkındalığın artmasının, yaş artışıyla olumlu yönde ilişkili olduğu bildirilmiştir. Bu durum Tayvan’daki yaşlı neslin hızlı ekonomik büyümeden kaynaklanan ciddi çevresel bozulmalar yaşamış olmaları ve şu an gerekli kaynaklara sahip olduklarından ve çevreyi kendi sağlıkları için korumak için gerçek anlamda çevre dostu davranışları destekleme olasılıklarının daha yüksek olduğu şeklinde açıklanmaktadır.

Casaló ve Escario (2018) çevre yanlısı davranışın yaşla birlikte arttığını fakat 80 yaşından sonra biraz düştüğü sonucuna ulaşmışlardır. Bu düşüşün yaşamın o

döneminde belirgin olan fiziksel sınırlamalardan kaynaklanabileceğini belirtilmişlerdir.

Tüm sonuçlar değerlendirildiğinde yaş ve çevre yanlısı davranış arasındaki ilişkide farklı sonuçlar göze çarpmaktadır. Yaşlı bireylerin daha fazla çevre yanlısı davranmasının çeşitli sebepleri olabilmektedir. Üretkenlik teorisine göre yaşlanma, yaşam rollerinin yeniden incelenmesini ve diğer merkezli yönelime doğru bir kaymayı içermektedir, bireyler yaşlandıkça daha bilgece davranma daha fazla ihtiyaç duyulma duygusu hissetmektedir. Bu nedenle yaşlı yetişkinler topluma katkıda bulunmaya isteklidirler. Kendileri ve gelecek nesiller için kalıcı bir miras bırakmak istemektedirler (Kruse ve Schmitt, 2012). Bu nedenle daha fazla çevre yanlısı davranış sergileyebilmektedirler. Aynı zamanda araştırmalar göstermektedir ki yaşlılar çevresel bozulmaya karşı daha savunmasız oldukları ve çevresel sorunlar sağlıklarını tehdit ettiği için çevre yanlısı davranışları daha fazla sergileyebilmektedirler (Evans, 2010). Aynı zamanda kıtlık dönemleri yaşamış olan yaşlılar, şu an israftan kaçınmak ve kaynakları korumak için çevreye daha fazla özen gösterebilmektedirler (Carlsson-Kanyama vd., 2005). Gençler ise teknolojinin gelecekte çevre sorunlarıyla başa çıkabileceği bir noktaya geleceğine inanma eğiliminde olduklarını, bu nedenle tüketimlerini kısıtlamalarına gerek olmadığını belirtmektedir (Benn, 2004).

Bazı araştırma sonuçlarına göre ise gençlerin yaşlılardan daha fazla çevre yanlısı davranış sergilemeleri, gençlerin, çevre konularında daha fazla bilinçlenme ve eğitim alma fırsatına sahip olmalarıyla açıklanmaktadır. Okullarda ve medya aracılığıyla çevre sorunları ve sürdürülebilirlik hakkında daha fazla bilgi edinebilmektedirler. Bu durum gençlerin çevre koruma konusunda daha duyarlı olmalarını sağlayabilmektedir. Diğer bir açıklamaya göre ise iklim değişikliği, doğal kaynakların tükenmesi ve biyolojik çeşitlilik kaybı gibi konular, gençlerin yaşamlarını etkileyebilecek uzun vadeli sorunlar olarak algılanabilmekte ve kendilerini daha savunmasız hissedebilmektedirler (Antronico vd. 2020). Bu nedenle, kendi geleceklerini ve gezegenin sürdürülebilirliğini korumak için çevresel sorunlara daha fazla önem verme eğiliminde olabilmektedirler.

Farklı kuşakların kitle iletişim araçlarını kullanma bağlamı ve biçimleri onların tutum ve davranışlarını açıklamak açısından önem arz etmektedir. Genellikle yaşlılar yeni iletişim teknolojileriyle gençlere göre daha mesafelidirler (Becerikli, 2013).

Gençler, teknolojiye erişim ve teknoloji kullanma konusunda yaşlı nesillere göre daha avantajlı olduklarından dolayı çevre dostu teknolojilere daha fazla ilgi göstererek daha fazla çevre yanlısı davranış sergileyebilmektedirler.

Yaş ve çevre yanlısı davranışlar her zaman tek yönlü bir ilişki içerisinde değildir. Çevre yanlısı davranışlar eğitim, cinsiyet, kültür, sosyoekonomik durum gibi birçok faktörden etkilenebilmekte ve bazen bu araştırmada olduğu gibi yaş ve çevre yanlısı davranışlar arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamaktadır.

5.3.3. Eğitim Düzeyi Açısından Çevre Yanlısı Davranışlar

Alanyazında çevre yanlısı davranışlar ile ilişkili olan değişkenlerden birinin de eğitim düzeyi faktörü olduğu görülmektedir. Araştırma bulgularına göre katılımcıların eğitim durumları ile çevre yanlısı davranışları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Üniversite mezunu kişilerin çevre yanlısı davranışları lisansüstü eğitim düzeyine sahip kişilere göre anlamlı derecede yüksektir. Bu sonucun araştırmanın 9. hipotezi olan “Üniversite ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanlar lise ve altı eğitim düzeyine sahip olanlara göre daha fazla çevre yanlısı davranış göstermektedir.” hipotezini desteklemediği görülmektedir. Kılıç (2022) tarafından yapılan araştırmada üniversite mezunu grubun, yüksek lisans grubundan anlamlı olarak çevresel davranışlarının daha yüksek olduğu ve ilkökul mezuniyet seviyesine sahip grubun, çevresel davranışlarının diğer tüm öğrenim düzeyi gruplarından anlamlı şekilde yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Chen (2011) tarafından yapılan araştırmada daha yüksek eğitilmiş kişilerin diğer kişilere göre daha fazla çevre yanlısı davranış sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çabuk ve Keleş (2008) eğitim düzeyi yüksek gruptaki kişilerin, eğitim düzeyi düşük gruptakilere oranla daha fazla yeşil ürün satın alma davranışı gösterdiklerini söylemektedirler. Casaló ve Escario (2018) eğitim düzeyinin kişilerin çevre yanlısı yönelimini olumlu yönde etkilediğini açıklamışlardır. Weerathunga ve Rajapaksa (2018) daha yüksek eğitim düzeyine sahip insanların çevre dostu eylemlerde bulunma olasılıklarının da daha yüksek olduğunu açıklamaktadır.

Eğitilmiş kişilerin geri dönüşüm (Callan ve Thomas, 2006), enerji (Mundaca vd., 2010) ve su (Berk vd., 1993) tasarrufu yapma olasılığı daha yüksektir. Meyer (2015) eğitim başarısının çevre yanlısı davranış üzerinde önemli bir nedensel etkisi olduğunu söylemekte ve eğitimin kişilerin davranışlarının sonuçlarının daha fazla farkına varmasını sağladığını belirtmektedir. Eğitim özellikle kişilere çevrenin

önemini öğretmekte ve daha iyi vatveaş olmayı vurgulamaktadır. Bu durumun sonucunda bireyler daha fazla çevre yanlısı davranışlar sergileyebilmektedir.

5.3.4. Yaşamın Büyük Bir Kısımının Geçirildiği Yer Açısından Çevre Yanlısı Davranışlar

Alanyazın incelendiğinde yaşamın büyük bir kısmının geçirildiği yer açısından çevre yanlısı davranışlarda bulunma olasılığının farklılaştığı görülmektedir. Araştırma bulgularına göre katılımcıların yaşamın büyük bir kısmını geçirdikleri yer açısından çevre yanlısı davranışlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu sonucun araştırmanın 10. hipotezi olan “Büyükşehir ve ilde yaşayanların çevre yanlısı davranışları ilçe ve köy/kasabada yaşayanlara göre daha fazladır.” hipotezini desteklemediği görülmektedir. Hsu ve Roth (1998) Tayvan’ın Hualien bölgesinde merkezde ve yerel yerleşim bölgelerinde görev yapmakta olan 300 öğretmen ile yaptıkları çalışmaya göre merkezde görev yapan öğretmenlerin çevreye yönelik davranışlarının yerel yerleşim bölgeleri veya kırsal alanda görev yapan öğretmenlerin çevreye yönelik davranışlarından daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmışlardır. Ayrıca merkezde görev yapan öğretmenlerin çevre sorunlarının çözümlerinde ve çevre ile ilgili konularda daha fazla sorumluluk aldıklarını belirtmişlerdir. Erbasan ve Erkol (2020) il merkezinde görev yapan öğretmenlerin çevre yanlısı davranışlarının, ilçe merkezi ile kasaba veya köyde görev yapan öğretmenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Chen (2011) büyük şehirlerde yaşayan katılımcıların çevre yanlısı davranışlara katılma olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Weerathunga ve Rajapaksa (2018) şehirlerde yaşayan insanların, kenar mahallelerde veya kırsal alanlarda yaşayanlara göre çevre yanlısı faaliyetlerde bulunma olasılığının daha yüksek olduğunu açıklamaktadırlar.

Alanyazın değerlendirildiğinde çevre yanlısı davranışların büyük kentlerde yaşayanlarda daha fazla olması büyük kentlerde çevre sorunlarının hissedilir derecede yoğun olarak yaşanıyor olması, bireylerin çevre sorunlarına karşı olumlu etki geliştirerek daha fazla çevre yanlısı davranış sergilemelerine neden olabilmektedir (Ek vd. 2009). Kırsal kesimde yaşayan insanlar, ekonomik faaliyetler için sınırlı alternatifleri olabileceği için çevre sorunlarına daha az öncelik gösterebilmektedirler (Chen, 2011). Bu durum kişilerin daha az çevre yanlısı davranmasına sebep olabilmekte ve kişiler ekonomik durumlarını daha ön planda tutabilmektedirler.

Kişinin çevre yanlısı davranıp davranmamasını eğitim, sosyoekonomik durum, yaş, cinsiyet, sorumluluk sahibi olma, farkındalık düzeyi gibi birçok faktör etkilemektedir. Bu nedenle bu araştırmada olduğu gibi yaşamın büyük bir kısmının geçirildiği yer ve çevre yanlısı davranışlar arasında her zaman anlamlı bir ilişkiye ulaşılamayabilmektedir.

5.3.5. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından Çevre Yanlısı Davranışlar

Alanyazında sosyoekonomik açıdan çevre yanlısı davranışlarda bulunma olasılığının farklılaştığı görülmektedir. Araştırma bulgularına göre sosyoekonomik durumu düşük olan katılımcıların sosyoekonomik durumu orta ve yüksek olan kişilere göre çevre yanlısı davranış gösterme olasılığı daha düşüktür. Bu sonucun araştırmanın 11. hipotezi olan “Algıladıkları sosyoekonomik düzeyi yüksek olan kişilerin çevre yanlısı davranış düzeyleri algıladıkları sosyoekonomik düzeyi düşük olan kişilerin çevre yanlısı davranış düzeylerine göre daha yüksektir.” hipotezini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Eom vd. (2018) yaptıkları araştırma neticesinde, bu araştırma ile tutarlı olarak, yüksek sosyoekonomik seviyeye sahip bireylerin daha düşük sosyoekonomik seviyedeki kişilere göre çevre yanlısı davranışları destekleme olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çabuk ve Keleş (2018) gelir düzeyi yüksek olan katılımcıların çevre yanlısı davranma olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Bronfman vd. (2015) Şili’de yaptıkları çalışmada düşük sosyoekonomik seviyedeki insanların diğer sosyoekonomik seviyedeki kişilere göre daha az olumlu çevresel davranışlara eğilimli oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Makonese vd. (2018) sosyoekonomik durum ile çevre yanlısı davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır. Kılıç (2022) gelir seviyesi ile katılımcıların çevresel davranış puanları arasında anlamlı ilişkiye ulaşamamıştır. Casaló ve Escario (2018) çevre yanlısı davranış ile gelir durumu arasında anlamlı sonuçlara ulaşamamıştır. Uzun (2007) yaptığı çalışmada “alt” sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin çevresel davranış puanlarının, “üst” sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin çevresel davranış puanlarından yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Fakat orta ve alt sosyoekonomik seviye arasında çevresel davranış açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde alanyazında daha yüksek sosyoekonomik seviyedeki kişilerin daha fazla çevre yanlısı davranış sergiledikleri görülmektedir.

Düşük sosyoekonomik seviyeye sahip kişilerin daha az ekonomik kaynağa erişimleri olduğu için, bu kişiler muhtemelen temel ihtiyaçları karşılamakla daha fazla ilgilenmektedirler, bu durum da onların çevre sorunlarına daha az dikkat etmelerine neden olabilmektedir.

5.4. Farklı Değişkenler Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi

5.4.1. Cinsiyet Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi

Alanyazın incelendiğinde sosyal baskınlık yönelimiyle ilişkili olan değişkenlerden birinin cinsiyet faktörü olduğu görülmektedir. Araştırma bulgularına göre cinsiyet ile sosyal baskınlık yönelimi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Yapılan analizlerde erkeklerin sosyal baskınlık yöneliminin kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonucun araştırmanın 12. hipotezi olan “Erkekler kadınlara göre daha fazla sosyal baskınlık yönelimi göstermektedir.” hipotezini destekler niteliktedir. Alinyazında araştırma bulgularıyla tutarlı sonuçlar yer almaktadır (Pratto vd., 1994; Pratto ve Stewart, 2011; Sidanius vd., 2006;). Okumuşoğlu (2017) tarafından yapılan araştırmaya göre erkeklerin kadınlardan daha fazla sosyal baskınlık yönelimine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sidanius vd. (1994) göre erkeklerin sosyal baskınlık yöneliminin kadınlardan yüksek olduğu belirtilmektedir. Caricati (2007) erkeklerin kadınlardan daha fazla sosyal baskınlık yönelimi ifade ettiklerini bulsa da sosyal baskınlık yönelimi ile ilgili olan değerler kontrol edildiğinde erkeklerin ve kadınların sosyal baskınlık yöneliminin eşit olduğu sonucuna ulaşmıştır. Küpper ve Zick (2011) araştırmalarında alanyazından farklı olarak kadınların erkeklerden daha fazla sosyal baskınlık yönelimine sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Sosyo-kültürel bakış açısıyla değerlendirildiğinde, sosyal baskınlık yöneliminde erkek ve kadınlar arasındaki farklılığın, kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin farklı beklentiler öngören toplumsal normlara bağlı olduğu ileri sürülmektedir. Dünyadaki birçok toplumda hala eşit olmayan toplumsal cinsiyet rollerinin erkek kimliğini ön plana çıkarıcı, kadın kimliğini ise pasifize edici etkisinin kişilerin sosyal baskınlık yönelim düzeylerinde etkili olduğu görülmektedir (Wilson ve Liu, 2003). Toplumda kadınların daha itaatkâr ve hassas olmaları beklenirken, erkeklerin daha baskın ve iddialı olmaları beklenmektedir (Eagly vd. 2004). Bu beklenti durumunda erkekler toplumda baskın konumlarını haklı çıkarma arzusuna sahip olmaktadır (Sidanius ve Pratto, 1999). Bu durum onların kadınlara

göre daha fazla sosyal baskınlık yönelimine sahip olmasına neden olmaktadır. Değişmezlik Hipotezine göre erkeklerin sosyal baskınlık yönelimi kadınlardan yüksektir. Bu farkın biyolojik olarak belirlendiği ve cinsiyetler arasındaki üreme stratejilerindeki farklılıklardan kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Bu durumun aynı zamanda sosyal ve kültürel bağlamlardan bağımsız olduğu ileri sürülmektedir (Sidanius ve Pratto, 1999). Değişmezlik hipotezi kısmen erkeklerin toplumdaki baskın konumlarını haklı çıkarma arzusundan kaynaklansa da sosyal baskınlık yönelimi üreme stratejilerindeki farklılıklara vurgu yapmaktadır.

5.4.2. Yaş Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi

Alanyazın incelendiğinde sosyal baskınlık yönelimiyle ilişkili olan değişkenlerden birinin de yaş faktörü olduğu görülmektedir. Araştırma bulgularına göre 26-35 yaş aralığında olan katılımcıların sosyal baskınlık yönelimi diğer yaş gruplarından daha düşüktür. Bu sonucun araştırmanın 13. hipotezi olan “Sosyal baskınlık yönelimleri farklı yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.” hipotezini desteklediği görülmektedir. Gürbüz (2019) sosyal baskınlık yönelimindeki yaşa bağlı farklılıkları incelendiğinde, 18-34 yaş aralığındaki kişilerin sosyal baskınlık yönelimi düzeylerinin hem 35-49 yaş aralığındaki kişilerden hem de 50 yaş üzeri kişilerin sosyal baskınlık yönelimi düzeylerinden yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Duriez ve Hiel (2002) yaptıkları çalışmada sosyal baskınlık yönelimi ile yaşın negatif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bu konuda yapılan araştırma sonuçlarına bakıldığında sosyal baskınlık yönelimi ve yaş arasındaki ilişkide farklı sonuçlar göze çarpmaktadır. Daha genç yaştaki grupların daha fazla sosyal baskınlık yönelimine sahip olması, ayrımcılık, cinsiyetçilik, ırkçılık, etnik ayrımcılık gibi grup temelli baskı uygulama isteğinin en fazla genç yaştaki insanlarda görülmesiyle yorumlanabilmektedir. Özellikle etnik kimliğe dayalı çatışmanın olduğu durumlarda genç yaştaki insanların, ötekileştirici söylemlerden daha fazla etkilenebilecekleri ve dış gruplar üstünde baskı kurmaktan çekinmeyecekleri belirtilmektedir (Gürbüz, 2019).

Bu ve diğer bazı araştırma bulgularında 26-35 yaş aralığı dönemindeki grubunun sosyal baskınlık yöneliminin daha düşük çıkması ise bu yaş grubundaki kişilerin daha genç olan kişilere göre fazla olgunluk ve deneyim kazanmalarının sosyal baskınlık yönelimlerinin azalmasında etkili olduğu şeklinde değerlendirilebilmektedir. Aynı zamanda bu yaş grubundaki kişiler genellikle aile ve

iş gibi sorumluluklar ile daha fazla meşgul olmakta ve yaşam enerjilerini bunlara vermektedirler. Bu nedenle bu kişiler kendi yaşamlarına odaklanma eğilimine sahip olabilmekte ve diğer insanlarla daha uyumlu bir yaşam sürdürebilmektedirler.

5.4.3. Eğitim Düzeyi Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi

Alanyazın incelendiğinde sosyal baskınlık yönelimiyle ilişkili olan değişkenlerden birinin de eğitim düzeyi olduğu görülmektedir. Araştırma bulgularına göre katılımcıların eğitim durumuna göre sosyal baskınlık yönelimi düzeyi anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Lise ve öncesi mezun olan kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin üniversite ve lisansüstü mezunu olan kişilerden yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun araştırmanın 14. hipotezi olan “Üniversite ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanların sosyal baskınlık yönelimleri lise ve altı eğitim düzeyine sahip olanlara göre daha azdır.” hipotezini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Sidanius vd. (1994) yaptıkları çalışmada, araştırma bulguları ile tutarlı olarak, eğitimin sosyal baskınlık yönelimi ile güçlü bir şekilde negatif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bir kişinin resmi eğitim düzeyi ne kadar yüksekse, daha az baskınlık yönelimine sahip olacağı sonucuna ulaşmışlardır. Duriez ve Hiel (2002) sosyal baskınlık yöneliminin eğitim ile pozitif yönde ancak zayıf olarak ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Okumuşoğlu (2017) tarafından yapılan çalışmada ortaokul mezunlarının, üniversite ve lise mezunlarından istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha düşük sosyal baskınlık yönelimi puanlarına sahip olduklarını tespit etmiştir.

Eğitim bireyin bilgi, beceri ve değerleri kazanmasını sağlayan bir süreçtir. Eğitim kişilerin farkındalık düzeyini arttırarak diğer insanların görüşlerine karşı daha açık olmalarını sağlayabilmektedir. Aynı zamanda bireyin eleştirel düşünmesini sağlayarak olaylara farklı bakış açıları ile bakmalarına yardımcı olabilmektedir. Bu durum da kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin azalmasına olanak sağlamaktadır.

Bazı çalışmalarda ise eğitim ile beraber sosyal baskınlık yöneliminin arttığı görülmektedir. Eğitim seviyesi yüksek olan kişiler daha iyi iş imkânlarına sahip olmakta ve daha iyi bir sosyal statü elde edebilmektedir. Bu nedenle bu kişiler sosyal statülerinin getirdiği avantajları devam ettirmeyi isteyebilmekte ve sosyal baskınlık yönelimleri yüksek olabilmektedir.

5.4.4. Yaşamanın Büyük Bir Kısımının Geçirildiği Yer Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi

Sosyal baskınlık yönelimiyle ilişkili olan değişkenlerden biri de yaşamın büyük bir kısmının geçirildiği yerdir. Araştırma bulgularına göre katılımcıların yaşamının büyük bir kısmını geçirdikleri yere göre sosyal baskınlık yönelimi anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Araştırma bulgularına göre yaşamın büyük bir çoğunluğunu ilde geçiren kişiler yaşamın büyük çoğunluğunu ilçede ya da büyükşehirde geçiren kişilere göre daha az sosyal baskınlık yönelimine sahiptir. Bu sonucun araştırmanın 15. hipotezi olan “Büyükşehir ve ilde yaşayanların sosyal baskınlık yönelimleri ilçe ve köy/kasabada yaşayanlara göre daha azdır.” hipoteziyle tutarlılık gösterdiği görülmektedir.

Yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer, toplumsal normların ve değerlerin şekillendiği bir ortam olma özelliğine sahiptir. Bu normlar, kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerini etkileyebilmektedir. Bir toplumda otoriteye saygı ve hiyerarşi ön plvea ise, bu toplumda yaşayan bireylerin sosyal baskınlık yönelimleri daha yüksek olabilmektedir. Bununla birlikte sosyal baskınlık yönelimi kültürel farklılıklara bağlı olarak da değişebilmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, yaşamın geçirildiği yer, farklı kültürel değerlerin ve normların etkisini taşımaktadır. Örneğin, bazı kültürlerde toplumsal eşitlikçilik daha ön plandayken, diğer kültürlerde otorite ve hiyerarşi daha baskın olabilmektedir. Bu durum kişilerin sosyal baskınlık yönelimini etkileyebilmektedir.

5.4.5. Algılanan Sosyoekonomik Durum Açısından Sosyal Baskınlık Yönelimi

Alanyazın incelendiğinde sosyal baskınlık yönelimiyle ilişkili olan değişkenlerden birinin de algılanan sosyoekonomik durum olduğu görülmektedir. Araştırma bulgularına göre katılımcıların algılanan sosyoekonomik durumuna göre sosyal baskınlık yönelimi değişmemektedir. Bu sonucun araştırmanın 16. hipotezi olan “Algıladıkları sosyoekonomik düzeyi yüksek olan kişilerin sosyal baskınlık yönelimi düzeyleri algıladıkları sosyoekonomik düzeyi düşük olan kişilerin sosyal baskınlık yönelimi düzeylerine göre daha yüksektir.” hipotezini desteklemediği görülmektedir. Sidanius vd. (2020) tarafından yapılan araştırmada yüksek sosyoekonomik statüye sahip olan kişilerin, daha düşük sosyoekonomik statüye sahip olan kişilerden daha yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip oldukları saptanmıştır.

Yüksek gelir düzeyine sahip olan bireylerin sosyal baskınlık yönelimine daha yatkın olmaları, daha yüksek sosyal statüye sahip olan bireylerin güç, kontrol ve üstünlük arayışına daha fazla eğilimli olabilecekleri şeklinde yorumlanabilir. Sosyal baskınlık yönelimi, kişilerin kendi sosyal statülerini koruma ve yükseltme eğilimini yansıtabilir. Bu nedenle, daha yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin sosyal statü avantajlarından dolayı sosyal baskınlık yönelimine daha yatkın olabileceği düşünülebilir.

Ancak sosyoekonomik durum ve sosyal baskınlık yönelimi her zaman tek yönlü bir ilişki içerisinde değerlendirilemez. Sosyal baskınlık yönelimi kişilik özellikleri, eğitim, yaş, kültür, cinsiyet gibi birçok faktörden etkilenebilmekte ve bazen bu araştırmada olduğu gibi sosyoekonomik durum ve sosyal baskınlık yönelimi arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

İklim değışikliğı inkârı günümüzün en önemli sorunlarından biri olarak değeriendirilmekte ve insanlığın geleceğı için önemli bir tehlike olarak görölmektedir. İklim değışikliğinin inkâr edilmesi çevre yanlısı davranışları olumsuz bir şekilde etkileyebilmekte ve çevreye yönelik zararı arttırabilmektedir. İklim değışikliğinin inkâr edilmesindeki önemli faktörlerden birinin sosyal baskınlık yönelimi olduğı belirtilmektedir. Yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip olan bireylerin kendi grup üstünlüklerini korumaya eğilimli oldukları, kendi refahları için iklim değışikliğini reddedebildikleri (Jylhä ve Akrami, 2015) ve çevreyi kendi faydalarına yönelik olarak kullanabildikleri (Milfont ve Sibley, 2014) ifade edilmektedir.

İklim değışikliğı inkârı, çevre yanlısı davranışlar ve sosyal baskınlık yönelimi ile ilgili olarak uluslararası düzeyde çeşitli araştırmalar yapılmasına rağmen tespit edilebildiğı kadarıyla Türkiye’de iklim değışikliğı inkârı, çevre yanlısı davranışlar ve sosyal baskınlık yönelimi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sınırlı sayıda kaldığı görölmektedir. Bu bağlamda araştırmada iklim değışikliğı inkârı, çevre yanlısı davranışlar ve sosyal baskınlık yönelimi arasındaki ilişkinin incelenmesi, bu konuda yapılması planlanan diğer araştırmalara katkı sağlayabilme açısından önem arz etmektedir. Aynı zamanda söz konusu değışkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi, iklim değışikliğı inkârının farklı açılardan değeriendirilebilmesine katkı sağlaması ve farklı çözüm önerileri sunulabilmesi açısından da önem taşımaktadır. Ayrıca bu araştırmanın sonuçlarına dayanarak çevre yanlısı davranışları arttırmak için toplumdaki bireyleri iklim değışikliğinde insan faaliyetlerinin etkisinin olduğı konusunda bilinçlendirilebilmenin önemli bir adım olabileceğı düşünölmektedir. Bununla beraber hiyerarşiyi azaltıcı değerielerin vurgulanması iklim değışikliğinin daha fazla kabul edilmesini sağlayabilir ve bu bağlamda çevre yanlısı davranışların arttırılmasını sağlayabileceğı düşünölmektedir.

Araştırmanın temel amacı iklim değışikliğı inkârı, çevre yanlısı davranışlar ve sosyal baskınlık yönelimi arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Bu bağlamda çevre yanlısı davranışlar ve sosyal baskınlık yöneliminin iklim değışikliğı inkârı ile ilişkisi araştırmanın amacı doğrultusunda değeriendirilmektedir. Benzer şekilde çevre yanlısı davranışlar ile sosyal baskınlık yönelimi arasındaki incelenmektedir. Aynı zamanda iklim değışikliğı inkârı, çevre yanlısı davranışlar ve sosyal baskınlık

yönelimi cinsiyet, yaş, eğitim durumu, sosyoekonomik durum, yaşamın büyük bir kısmının geçirildiği yer gibi değişkenler açısından değerlendirilmektedir. Bütün bu değerlendirmeler sonrasında konuyla ilgili açıklamalara yer verilmekte ve çözüm önerileri sunulmaktadır. Araştırmada söz konusu değişkenler arasındaki ilişki incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

İklim değişikliği inkârı ile çevre yanlısı davranışlar arasında zayıf düzeyde negatif yönlü bir ilişki vardır. İklim değişikliği inkârı arttıkça çevre yanlısı davranışlar azalmaktadır. İklim değişikliği inkârı ile sosyal baskınlık yönelimi arasında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişkiye ulaşılmıştır. Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça iklim değişikliği inkârı artmaktadır. Çevre yanlısı davranışlar ile sosyal baskınlık yönelimi arasında ise zayıf düzeyde negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Çevre yanlısı davranışlar arttıkça sosyal baskınlık yönelimi azalmaktadır.

Erkekler iklim değişikliğini kadınlardan daha fazla inkâr etmektedir. Orta yaş grubunun, genç ve yaşlı gruba göre iklim değişikliğini daha az inkâr ettiği görülmektedir. Lise mezunu olan kişiler üniversite ve lisansüstü eğitim seviyesine sahip olan kişilere göre iklim değişikliğini daha fazla inkâr etmektedir. Sosyoekonomik durumu düşük düzeyde olanlar, sosyoekonomik durumu orta düzeyde olanlara göre iklim değişikliğini daha fazla inkâr etmektedir. Yaşamın büyük bir kısmının geçirildiği yer açısından bakıldığında ise yaşamın büyük bir kısmını ilde geçiren kişiler diğer yerleşim yerlerinde geçiren kişilere göre iklim değişikliğini daha az inkâr etmektedir.

Cinsiyet, yaş ve yaşamın büyük bir kısmının geçirildiği yer ile çevre yanlısı davranışlar arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Eğitim düzeyi açısından üniversite mezunu kişiler lisansüstü düzeye sahip kişilere göre daha fazla çevre yanlısı davranış göstermektedir. Sosyoekonomik durum açısından bakıldığında ise sosyoekonomik durumu düşük olan katılımcılar sosyoekonomik durumu orta ve yüksek olanlara göre daha az çevre yanlısı davranış göstermektedir.

Cinsiyet ve sosyoekonomik durum ile sosyal baskınlık yönelimi arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Yaş açısından değerlendirildiğinde 26-35 yaş aralığındaki kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin diğer yaş gruplarından daha düşük olduğu görülmektedir. Lise mezunu olan kişilerin sosyal baskınlık yönelimi üniversite ve lisansüstü mezunu olan kişilere göre daha yüksektir. Yaşamın büyük bir

kısmını ilde geçiren kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin yaşamın büyük bir kısmını ilçede ya da büyükşehirde geçiren kişilere göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma bulguları bu araştırmada kullanılan ölçekler ve araştırmada kullanılan örneklem ile sınırlıdır. Katılımcıların ölçekleri yanıtlarken yansız davrandıkları varsayılmıştır. Araştırma bulguları korelatif yöntemle analiz edildiğinden neden-sonuç ilişkisi vermemektedir ve araştırma bulguları ortalamalar arası farklarla analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgulara ilişkin öneriler aşağıda belirtilmektedir:

1. Bu araştırma yapılırken daha çok Marmara ve Karadeniz Bölgesindeki kişilere ulaşılmıştır. Benzer araştırmalar Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan kişiler ile tekrarlanarak, araştırmadan elde edilen bulguların genellenebilirliğinin artırılması önerilmektedir.
2. Özellikle fosil yakıtlara bağımlı mesleklerde çalışanların iklim değişikliğini daha çok inkâr ettiği görülmektedir (Knight, 2018). İklim değişikliği inkârı, sosyal baskınlık yönelimi ve çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkide meslek gruplarına göre karşılaştırma yapmak kişiler üzerindeki etkisinin anlaşılması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.
3. Siyasi bağlılık ve ideolojinin iklim değişikliği inancının en güçlü yordayıcıları olduğu görülmektedir (Hornsey, 2016). İklim değişikliği inkârı, sosyal baskınlık yönelimi ve çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkide bireyler siyasi yönelimlerine göre karşılaştırılarak siyasi yönelimlerin kişilerin iklim değişikliği inkârındaki etkisinin incelenmesi yararlı olabilecektir.
4. Kişilik özellikleri tutum ve davranışları öngörmede en temel noktalardan birisidir (Brick ve Lewis, 2016). Bu nedenle iklim değişikliği inkârı, sosyal baskınlık yönelimi ve çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkinin, beş büyük faktör kişilik özellikleri olan deneyime açıklık, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve duygusallık açısından incelenmesinin yararlı olabileceği düşünülmektedir.
5. Kişilerin daha önce çevre farkındalık eğitimi alıp almama durumları ile söz konusu değişkenler arasındaki ilişkisinin incelenmesinin, bu konudaki alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

6. Dambrun vd. (2009) tarafından yapılan araştırmada genetik determinizmin kişilerin sosyal baskınlık yöneliminin oluşmasında etkili olduğu görülsede bu durumun çevresel etkenlerle (Örneğin kurumsal sosyalleşme) azalabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar da dikkate alınarak kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin iyileştirilmesine yönelik yapılacak çalışmaların, iklim değişikliği inkârının azaltılmasında ve çevre yanlısı davranışların artırılmasında fayda sağlayabileceği düşünülmektedir.
7. Çevreciliğin vatanseverlik ile ilişkilendirilmesinin, bu konularda duyarlılığa sahip bireylerde çevre yanlısı davranışsal niyetleri başarıyla artırabileceği belirtilmektedir (Feygina vd., 2010). Bu nedenle çevre yanlısı davranışların artırılmasında, çevre yanlısı davranışların vatanseverlik ile ilişkili olduğu konusunda farkındalık oluşturma'nın yararlı olabileceği düşünülmektedir.
8. İklim değişikliği inkârı, sosyal baskınlık yönelimi ve çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkide sistemi meşrulaştırma kuramının etkisinin incelenmesi gelecekte yapılması planlanan çalışmalar açısından fayda sağlayabilecektir.
9. İklim değişikliği inkârı, sosyal baskınlık yönelimi ve çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkide çocuk sahibi olup olmama durumu incelenebilir ve çocuk sahibi olan bireylerin çocuklarına daha iyi bir dünya bırakma düşüncesinin bu ilişki üzerinde etkisi olup olmadığı incelenebilir.
10. Yapılan araştırmalarda kadınların erkeklere oranla iklim değişikliğini daha fazla ciddiye aldıkları görülsede kadınlara iklim değişikliğine yönelik karar alma süreçlerine katılma konusunda daha az fırsat verildiği belirtilmektedir (Carlsson-Kanyama vd., 2005). Söz konusu karar alma süreçlerinde kadınlara daha fazla fırsat verilmesinin gerek iklim değişikliği inkârı gerekse çevre yanlısı davranışlar ile ilgili değerlendirmelere katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.
11. Yaşlıların hem gelecekte oluşabilecek iklim sorunlarının çözümünde hem de iklim değişikliğinin gelecek kuşaklara zarar vermesinin önlenmesinde kritik bir konumda oldukları belirtilmektedir (Haq vd., 2008). Çünkü yaşlı bireyler iklim değişikliği sorumluluğunda büyük bir paya sahip insanlardır ve bu noktada iklim değişikliğinin azaltılması için gençlerden daha fazla güce sahiptirler (Moody, 2017). Bu bağlamda iklim sorununun çözümünde

yardımcı olabilmeleri için yaşlıların da aktif rol almalarının sağlanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

12. Bu araştırmadan elde edilen bulguların iklim değişikliği inkârının azaltılması ve çevre yanlısı davranışların arttırılması için geliştirilecek projelere katkı sağlaması açısından yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, tüm dünyada giderek artan bir sorun olarak değerlendirilen iklim değişikliğinin, bilimsel çalışmalarda, medyada ve daha birçok platformda üzerinde durulan konulardan biri haline geldiği görülmektedir. İklim değişikliği ile mücadelede en önemli adımlardan biri olarak değerlendirilen iklim değişikliği inkârı, bu araştırmada çevre yanlısı davranışlar ve sosyal baskınlık yönelimi ile ilişkisi bağlamında incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgularının konu ile ilgili alanyazına katkı sağlaması umulmaktadır. Aynı zamanda araştırma bulgularının iklim değişikliği inkârı, çevre yanlısı davranışlarda bulunma ve sosyal baskınlık yönelimi konuları ile ilgili nedensel açıklamaların yapılmasına, risk faktörlerinin belirlenmesine ve çözüm önerilerinin sunulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, iklim değişikliği konusunda farkındalık yaratabilmesinde, çevre yanlısı davranışlar konusunda duyarlılığın geliştirilmesinde ve bu sayede gelecek kuşaklara güzel yarınların bırakılmasında tüm dünya insanlarına önemli sorumluluklar düşmektedir.

KAYNAKÇA

- Abrahamse, W., Steg, L., Vlek, C. ve Rothengatter, T. (2005). A review of interandntion studies aimed at household energy conservation. *Journal Of Environmental Psychology*, 25(3), 273-291.
- Acungil, Y. (2020). Üniversitede çevre tutum ve davranış düzeylerini belirlemeye yönelik bir çalışma: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 75(3), 997-1032.
- Ağralan, E. ve Sadioğlu, U. (2021). İklim değişikliği farkındalığı ve toplum bilinci: İstanbul örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 627-654.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior And Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.
- Aksay, C. S., Ketenoğlu, O. ve Latif, K. U. R. T. (2005). Küresel ısınma ve iklim değişikliği. *Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi*, 1(25), 29-42.
- Albayrak, A. N. ve Atasayan, Ö. (2017). Yerel düzeyde iklim değişikliği farkındalığı analizi/ Gebze örneği. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 10(4), 1-10.
- Anderson, K. ve Peters, G. (2016). The trouble with negatiand emissions. *Science*, 354(6309), 182-183.
- Antronico, L., Coscarelli, R., De Pascale, F. ve Di Matteo, D. (2020). Climate change and social perception: a case study in southern Italy. *Sustainability*, 12(17), 6985.
- Arnocky, S. ve Stroink, M. (2010). Gender differences in environmentalism: The mediating role of emotional empathy. *Current Research in Social Psychology*, 16(9), 1-14.
- Axelrod, L. J. ve Lehman, D. R. (1993). Responding to environmental concerns: What factors guide individual action?. *Journal of environmental psychology*, 13(2), 149-159.
- Bagozzi, R.P., Dabholkar P.A. (1994) Consumer recycling goals and their effect on decisions to recycle: a means-end chain analysis. *Psychol Market*, 11, 313–340.
- Bamberg, S. ve Möser, G. (2007). Twenty years after Hines, Hungerford, and Tomera: A new meta-analysis of psycho-social determinants of pro-environmental behaviour. *Journal Of EnvironmentalPpsychology*, 27(1), 14-25.
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American psychologist*, 44(9), 1175.
- Başkaya, F. (2021). Gençlerle baş başa: İklim krizi ve ekolojik yıkım. Yordam Kitap.
- Bayraç, N. H. ve Doğan, E. (2016). Türkiye'de iklim değişikliğinin tarım sektörü üzerine etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İBFF Dergisi*, 11(1),23-48.
- Becerikli, S. Y. (2013). Kuşaklararası iletişim açısından yeni iletişim teknolojilerinin kullanımı: ileri yaş grubu üzerine bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty Of Communication Journal*, (44), 19-31.
- Belanche-Gracia, D., Casalo-Arino, L. V. ve Flavian-Blanco, C. (2010). The relevance of subjectiand norm in adopting e-goandrnmnt: A Theoretical Framework. *Regulation and Best Practices in Public and Nonprofit Marketing*, 248.

- Benn, J. (2004). Consumer education between ‘consumership’ and citizenship: experiences from studies of young people. *International Journal of Consumer Studies*, 28(2), 108-116.
- Berk, R. A., Schulman, D., McKeeand, M. ve Freeman, H. E. (1993). Measuring the impact of water conservation campaigns in California. *Climatic Change*, 24, 233-248.
- Biçer, B. K. ve Vaizoğlu, S. A. (2015). Hemşirelik bölümü öğrencilerinin küresel ısınma/iklim değişikliği hakkındaki bilgi ve farkındalıklarının belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 2(2), 30-43.
- Björnberg, K. E., Karlsson, M., Gilek, M. ve Hansson, S. O. (2017). Climate and environmental science denial: A review of the scientific literature published in 1990–2015. *Journal of Cleaner Production*, 167, 229-241.
- Bockarjova, M. ve Steg, L. (2014). Can protection motivation theory predict pro-environmental behavior? Explaining The Adoption Of Electric Vehicles In The Netherlands. *Global environmental change*, 28, 276-288.
- Borick, C. P. ve Rabe, B. G. (2010). A reason to believe: Examining the factors that determine individual views on global warming. *Social Science Quarterly*, 91(3), 777-800.
- Brick, C. ve Lewis, G. J. (2016). Unearthing the “green” personality: Core traits predict environmentally friendly behavior. *Environment and Behavior*, 48(5), 635-658.
- Bronfman, N. C., Cisternas, P. C., López-Vázquez, E., De la Maza, C., and Oyanedel, J. C. (2015). Understanding attitudes and pro-environmental behaviors in a Chilean community. *Sustainability*, 7(10), 14133-14152.
- Brough, S., Hubbard, B. ve Hubbard, A. (2016). Former extent of glacier-like forms on Mars. *Icarus*, 274, 37-49.
- Buningh, M. L. A. M. (2020). *Disclosing the Naysayers: socio-demographic characteristics as predictors of Climate Change Scepticism in the Netherlands* (Yüksek Lisans Tezi, Twente Üniversitesi).
- Cachada, A., Rocha-Santos, T. ve Duarte, A. C. (2018). Soil and pollution: an introduction to the main issues. In *Soil Pollution* (1-28). Academic Press.
- Callan, S. J. ve Thomas, J. M. (2006). Analyzing demand for disposal and recycling services: a systems approach. *Eastern Economic Journal*, 32(2), 221-240.
- Camargo, J. A. ve Alonso, Á. (2006). Ecological and toxicological effects of inorganic nitrogen pollution in aquatic ecosystems: a global assessment. *Environment International*, 32(6), 831-849.
- Campbell, T. H. ve Kay, A. C. (2014). Solution and denial: On the relation between ideology and motivated disbelief. *Journal of Personality And Social Psychology*, 107(5), 809.
- Caricati, L. (2017). Testing the status-legitimacy hypothesis: A multilevel modeling approach to the perception of legitimacy in income distribution in 36 nations. *The Journal of Social Psychology*, 157(5), 532-540.
- Carlsson-Kanyama, A., Lindén, A. L. ve Eriksson, B. (2005). Residential energy behaviour: does generation matter? *International Journal of Consumer Studies*, 29(3), 239-253.
- Caricati, L. (2007). The relationship between social dominance orientation and gender: The mediating role of social values. *Sex Roles*, 57, 159-171.

- Casaló, L. V. ve Escario, J. J. (2018). Heterogeneity in the association between environmental attitudes and pro-environmental behavior: A multilevel regression approach. *Journal of Cleaner Production*, 175, 155-163.
- Chen, C. (2011). Morocco votes in first election since protests; Islamist party eyes victory. *Tayvan news*.
- Cheng, S. (2003). Heavy metal pollution in China: origin, pattern and control. *Environmental science and pollution research*, 10, 192-198.
- Chin, J., Jiang, B. C., Mufidah, I., Persada, S. F., and Noer, B. A. (2018). The investigation of consumers' behavior intention in using green skincare products: a pro-environmental behavior model approach. *Sustainability*, 10(11), 3922.
- Cho, C. H., Senn, J. ve Sobkowiak, M. (2022). Sustainability at stake during COVID-19: Exploring the role of accounting in addressing environmental crises. (82), 1-8.
- Christov-Moore, L., Simpson, E. A., Coudé, G., Grigaityte, K., Iacoboni, M. ve Ferrari, P. F. (2014). Empathy: Gender effects in brain and behavior. *Neuroscience and biobehavioral reviews*, 46, 604-627.
- Clarke, E. J., Ling, M., Kothe, E. J., Klas, A. ve Richardson, B. (2019). Mitigation system threat partially mediates the effects of right-wing ideologies on climate change beliefs. *Journal of Applied Social Psychology*, 49(6), 349-360.
- Clayton, S. ve Myers, G. (2009). Promoting sustainable behavior. *Conservation psychology: Understanding and Promoting Human Care for Nature*, 143-161.
- Coleman, L. J., Bahnan, N., Kelkar, M. ve Curry, N. (2011). Walking the walk: How the theory of reasoned action explains adult and student intentions to go green. *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 27(3), 107-116.
- Crowley, T. J. (2000). Causes of climate change over the past 1000 years. *Science*, 289(5477), 270-277.
- Cutler, D. ve Miller, G. (2005). The role of public health improvements in health advances: the twentieth-century United States. *Demography*, 42(1), 1-22.
- Çabuk, S. ve Keleş, C. (2008). Tüketicilerin yeşil ürün satın alma davranışlarının sosyo demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 85-102.
- Çaparlar, C. Ö. ve Dönmez, A. (2016). Bilimsel araştırma nedir, nasıl yapılır. *Türk J Anaesthesiol Reanim*, 44(4), 212-218.
- Dambrun, M., Kamiejski, R., Haddadi, N. ve Duarte, S. (2009). Why does social dominance orientation decrease with university exposure to the social sciences? The impact of institutional socialization and the mediating role of "geneticism". *European Journal of Social Psychology*, 39(1), 88-100.
- Davis, E., Greenberger, E., Charles, S., Chen, C., Zhao, L. ve Dong, Q. (2012). Emotion experience and regulation in China and the United States: how do culture and gender shape emotion responding? *International Journal of Psychology*, 47(3), 230-239.
- De Groot, J. I. ve Steg, L. (2008). Value orientations to explain beliefs related to environmental significant behavior: How to measure egoistic, altruistic, and biospheric value orientations. *Environment and Behavior*, 40(3), 330-354.
- Deniz, M., Yusuf, İnel ve Sezer, A. (2020). Üniversite öğrencilerinin küresel iklim değişikliğine yönelik farkındalık ölçeği. *Uluslararası Coğrafya ve Coğrafya Eğitimi Dergisi*, (43), 252-264.

- Dhont, K., Hodson, G., Costello, K. ve MacInnis, C. C. (2014). Social dominance orientation connects prejudicial human–human and human–animal relations. *Personality and Individual Differences*, 61, 105-108.
- Diethelm, P. ve McKee, M. (2009). Denialism: what is it and how should scientists respond? *The European Journal of Public Health*, 19(1), 2-4.
- Digby, C. L. (2013). The Influences of Socio-demographic Factors, and Non-formal and Informal Learning Participation on Adult Environmental Behaviors. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 3(1), 37-55.
- Doğan, S. ve Tüzer, M. (2011). Küresel iklim değişikliği ve potansiyel etkileri. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 21-34.
- Duckitt, J. (2001). A dual-process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. In *Advances in Experimental Social Psychology* (33), 41-113.
- Dunlap RE, McCright AM (2008) A widening gap: republican and democratic views on climate change. *Environment* 50(5):26–35
- Duriez, B. ve Van Hiel, A. (2002). The march of modern fascism. A comparison of social dominance orientation and authoritarianism. *Personality and Individual Differences*, 32(7), 1199-1213.
- Eagly, A. H., Diekmann, A. B., Johannesen-Schmidt, M. C. ve Koenig, A. M. (2004). Gender gaps in sociopolitical attitudes: a social psychological analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(6), 796.
- Eckersley, R. (2016). National identities, international roles, and the legitimization of climate leadership: Germany and Norway compared. *Environmental Politics*, 25(1), 180-201.
- Eom, K., Kim, H. S. ve Sherman, D. K. (2018). Social class, control, and action: Socioeconomic status differences in antecedents of support for pro-environmental action. *Journal of Experimental Social Psychology*, 77, 60-75.
- Erbasan, Ö. ve Erkol, M. (2020). Sınıf öğretmenlerinin çevreye yönelik bilgi, tutum ve davranış düzeylerinin incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(24), 2443-2471.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği (Malatya örneği).
- Evans, G. W., Juen, B., Corral-Andrugo, V., Corraliza, J. A. ve Kaiser, F. G. (2007). Children's cross-cultural environmental attitudes and self-reported behaviors. *Children Youth and Environments*, 17(4), 128-143.
- Evans, W. J., Paolisso, G., Abbatecola, A. M., Corsonello, A., Bustacchini, S., Strollo, F., ve Lattanzio, F. (2010). Frailty and muscle metabolism dysregulation in the elderly. *Biogerontology*, 11, 527-536.
- Feinberg, M. ve Willer, R. (2011). Apocalypse soon? Dire messages reduce belief in global warming by contradicting just-world beliefs. *Psychological Science*, 22(1), 34-38.
- Feygina I, Jost JT, Goldsmith RE (2010) System justification, the denial of global warming, and the possibility of 'system-sanctioned change'. *Pers Soc Psychol Bull* 36, 326–338
- Feygina, I. ve Tyler, T. R. (2009). Procedural justice and system-justifying motivations. *Social and psychological bases of ideology and system justification*, 351-370.

- Fındık, M. S. (2007). *Türkiye’De çevre kirliliğine Yol açan unsurların önlenmesi çerçevesinde yeşil Andrgi* (Doctoral dissertation, Marmara Uniandsitesi (Turkey)).
- Fielding, K. S. ve Hornsey, M. J. (2016). A social identity analysis of climate change and environmental attitudes and behaviors: Insights and opportunities. *Frontiers in Psychology*, 7, 121.
- Franzen, A. ve Meyer, R. (2010). Environmental attitudes in cross-national perspectiand: A multileandl analysis of the ISSP 1993 and 2000. *European Sociological Review*, 26(2), 219-234.
- Frick, J., Kaiser, F. G. ve Wilson, M. (2004). Environmental knowledge and conservation behavior: Exploring prevalence and structure in a representatiand sample. *Personality and Individual differences*, 37(8), 1597-1613.
- Gatersleben, B., Murtagh, N. ve Abrahamse, W. (2012). Values, identity and proenvironmental behavior. *Contemporary Social Science: Journal of the Academy of Social Sciences*, 9, 1-19. doi:10.1080/21582041.2012.682086
- Gifford, R. (2014). Environmental psychology matters. *Annual review of psychology*, 65, 541-579.
- Graham, J., Haidt, J. ve Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatiands rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(5), 1029.
- Gross, J. J. ve John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 348.
- Gül, T. O. K., Cebesoy, Ü. B. ve Bilican, K. (2017). Sınıf öğretmeni adaylarının iklim değişikliği farkındalıklarının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 23-36.
- Güler, M. P. D. (2013). Akademik personelin sürdürülebilir çevre eğitime yönelik davranış düzeyi. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 2013(13), 67-82.
- Gürbüz, S. ve Şahin F. (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Güneş, F. (2011). Köylülerin çölleşmeye yönelik bilgi, tutum ve davranışları: Konya/Karapınar ile Eskişehir/Keskin örneği.
- Gürbüz, H. C. (2019). Sosyal baskınlık yönelimi, otoriteryanizm ve değerlerin savaşa yönelik tutumlarla ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniandsitesi, Mersin.
- Häkkinen, K. ve Akrami, N. (2014). Ideology and climate change denial. *Personality and Individual Differences*, 70, 62-65.
- Hamarat, B., Gümüş, O. G. E. D. M. ve Tufan, E. (2014). Çevresel tehdit, çevresel bilinç ve çevresel tutum, çevre odaklı davranışı etkiler mi? Çanakkale sivil toplum kuruluşları örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 26-56.
- Hamilton, L. C. (2011). Education, politics and opinions about climate change evidence for interaction effects. *Climatic Change*, 104(2), 231-242.
- Hao, F., Liu, X. ve Michaels, J. L. (2020). Social Capital, carbon dependency, and public response to climate change in 22 European countries. *Environmental Science and Policy*, 114, 64-72.

- Haseena, M., Malik, M. F., Javed, A., Arshad, S., Asif, N., Zulfiqar, S., ve Hanif, J. (2017). Water pollution and human health. *Environmental Risk Assessment and Remediation*, 1(3).
- Haq, G., Whitelegg, J. ve Kohler, M. (2008). Growing old in a changing climate: Meeting the challenges of an ageing population and climate change.
- Heimlich, J. E. ve Ardoin, N. M. (2008). Understanding behavior to understand behavior change: A literature review. *Environmental Education Research*, 14(3), 215-237.
- Hinds, J. ve Sparks, P. (2008). Engaging with the natural environment: The role of affect and connection and identity. *Journal of Environmental Psychology*, 28(2), 109-120.
- Hines, M. (2010). Sex-related variation in human behavior and the brain. *Trends in Cognitive Sciences*, 14(10), 448-456.
- Ho, A. K., Sidanius, J., Kteily, N., Sheehy-Skeffington, J., Pratto, F., Henkel, K. E., ... ve Stewart, A. L. (2015). The nature of social dominance orientation: Theorizing and measuring preferences for intergroup inequality using the new SDO scale. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(6), 1003.
- Hoffarth, M. R. ve Hodson, G. (2016). Green on the outside, red on the inside: Perceived environmental threat as a factor explaining political polarization of climate change. *Journal of Environmental Psychology*, 45, 40-49.
- Hoffman, A. J. (2011). Talking past each other? Cultural framing of skeptical and convinced logics in the climate change debate. *Organization and Environment*, 24(1), 3-33.
- Hornsey, M. J., Harris, E. A., Bain, P. G. ve Fielding, K. S. (2016). Meta-analyses of the determinants and outcomes of belief in climate change. *Nature Climate Change*, 6(6), 622-626.
- Hsu, S. J. ve Roth, R. E. (1998). An assessment of environmental literacy and analysis of predictors of responsible environmental behaviour held by secondary teachers in the Hualien area of Taiwan. *Environmental Education Research*, 4(3), 229-249.
- Hu, S., Jia, X., Zhang, X., Zheng, X. ve Zhu, J. (2017). How political ideology affects climate perception: Moderation effects of time orientation and knowledge. *Resources, Conservation and Recycling*, 127, 124-131.
- Hughes, L. (2003). Climate change and Australia: trends, projections and impacts. *Austral Ecology*, 28(4), 423-443.
- IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) (2007), "Climate Change 2007 Synthesis Report: Summary for Policymakers", http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr_spm.pdf, 12.05.2009.
- IPCC Raporu, (2018). <https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/chapter-1-pdf/> (Erişim Tarihi: 25.07.2019).
- IPCC. (2022). Summary for Policymakers. In: Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Hans-O. Pörtner, vd., (Drafting Authors:)]. Cambridge University Press. In Press.
- Jackson, L. M., Bitacola, L. M., Janes, L. M. ve Esses, V. M. (2013). Intergroup ideology and environmental inequality. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 13(1), 327-346.

- Jost, J. T., Banaji, M. R. ve Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, 25(6), 881-919.
- Jost, J. T., Pelham, B. W., Sheldon, O. ve Ni Sullivan, B. (2003). Social inequality and the reduction of ideological dissonance on behalf of the system: Evidence of enhanced system justification among the disadvantaged. *European Journal of Social Psychology*, 33(1), 13-36.
- Jylhä, K. M. (2016). *Ideological roots of climate change denial: Resistance to change, acceptance of inequality, or both?* (Doctoral dissertation, Acta Uniandrsitatis Upsaliensis).
- Jylhä, K. M. ve Akrami, N. (2015). Social dominance orientation and climate change denial: The role of dominance and system justification. *Personality and Individual Differences*, 86, 108-111.
- Jylhä, K. M. ve Hellmer, K. (2020). Right-wing populism and climate change denial: The roles of exclusionary and anti-egalitarian preferences, conservatiand ideology, and antiestablishment attitudes. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 20(1), 315-335.
- Jylhä, K. M., Cantal, C., Akrami, N. ve Milfont, T. L. (2016). Denial of anthropogenic climate change: Social dominance orientation helps explain the conservatiand male effect in Brazil and Sweden. *Personality and Individual Differences*, 98, 184-187.
- Jylhä, K. M., Strimling, P. ve Rydgren, J. (2020). Climate change denial among radical right-wing supporters. *Sustainability*, 12(23), 10226.
- Jylhä, K. M., Tam, K. P. ve Milfont, T. L. (2021). Acceptance of group-based dominance and climate change denial: A cross-cultural study in Hong Kong, New Zealand, and Sweden. *Asian Journal of Social Psychology*, 24(2), 198-207.
- Kaiser, H. M. (1999). Assessing Research on the impacts of Climate Change on Agriculture. In *Global Environmental Change and Agriculture* (221-238). Edward Elgar Publishing.
- Kalaycı, Ş. (2010). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kampa, M. ve Castanas, E. (2008). Human health effects of air pollution. *Environmental Pollution*, 151(2), 362-367.
- Kapeller, M. L. ve Jäger, G. (2020). Threat and anxiety in the climate debate—An agent-based model to inandstigate climate scepticism and pro-environmental behaviour. *Sustainability*, 12(5), 1823.
- Karasar, N. (2012). Bilimsel araştırma yöntemi (24. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karayeğen, G. (2015). 'Çevreci Tutum ve Davranışlar: Sosyal Baskınlık Yönelimi, Yetkecilik ve Ahlak Açısından Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi, Ankara*.
- Kaynak, B. D., Malatyali, M. K. ve Hasta, D. (2021). Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nin (sosyal baskınlık yönelimi) Türkçe'ye uyarlanması. *Psikoloji Çalışmaları*, 41(1), 301-330.
- Keeling, C. D. ve Whorf, T. P. (2005). Atmospheric carbon dioxide record from Mauna Loa. *Carbon Dioxide Research Group, Scripps Institution of Oceanography, Uniandrsity of California La Jolla, California*, 92093, 0444.
- Kegley, C. W. ve Blanton, S. L. (2014). *World Politics: Trend and Transformation, 2014-2015 (Book Only)*. Cengage Learning.

- Kılıç, M. (2022). *Yerel yönetim çalışanlarının çevresel davranış ve duyarlılıklarının değerlendirilmesi: İzmir ili örneği* (Master's thesis, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Kıral Uçar, G. (2020). Değer yönelimleri ve çevre yanlısı davranışlar. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(39), 801-822.
- Kıral Uçar, G., Yalçın, M. G. ve Özdemir, G. (2019). İklim değişikliği inkârının sosyal baskınlık yönelimi ve ekolojik adil dünya inancı ile ilişkisi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(37), 739-764.
- Knight, K. W. (2018). Does fossil fuel dependence influence public awareness and perception of climate change? A cross-national inandstigation. *International Journal of Sociology*, 48(4), 295-313.
- Kollmuss, A. ve Agyeman, J. (2002). Mind the gap: why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental Education Research*, 8(3), 239-260.
- Koul, B. ve Taak, P. (2018). Soil pollution: causes and consequences. In *Biotechnological Strategies for Effectiand Remediation of Polluted Soils* (1-37). Springer, Singapore.
- Kruse, A. ve Schmitt, E. (2012). Aktif yaşlanmaya giden bir yol olarak üretkenlik. *Güncel Gerontoloji and Geriatri Araştırması*, 2012.
- Kteily, N., Ho, A. K. ve Sidanius, J. (2012). Hierarchy in the mind: The predictiand power of social dominance orientation across social contexts and domains. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(2), 543-549.
- Kükre, O. (2012). Tüketicilerin çevresel sorumluluklarının yeşil reklamlara yönelik tutumlarına etkisi: Eskişehir örneği. *Yaşar Üniandrsitesi E-Dergisi*, 7 (26), 4505-4525. Retrieannd from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19138/203095>
- Küpper, B. ve Zick, A. (2011). Inandrse gender gap in Germany: Social dominance orientation among men and women. *International Journal of Psychology*, 46(1), 33-45.
- Kvaløy, B., Finseraas, H. ve Listhaug, O. (2012). Halkın küresel ısınma endişesi: 47 ülke üzerinde uluslararası bir çalışma. *Barış Araştırmaları Dergisi*, 49 (1), 11-22.
- Lange, F. ve Dewitte, S. (2019). Measuring pro-environmental behavior: Review and recommendations. *Journal of Environmental Psychology*, 63, 92-100.
- Lee, I. C., Pratto, F. ve Johnson, B. T. (2011). Intergroup consensus/disagreement in support of group-based hierarchy: an examination of socio-structural and psycho-cultural factors. *Psychological Bulletin*, 137(6), 1029.
- Leiserowitz A. (2006). Climate change risk perception and policy preferences: The role of affect, imagery, and values. *Climatic Change*, 77, 45-72.
- Leiserowitz, A., Roser-Renouf, C., Marlon, J. ve Maibach, E. (2021). Global Warming's Six Americas: a review and recommendations for climate change communication. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 42, 97-103.
- Lewis, B. (2018). *Environmental Human Rights and Climate Change*. Springer.
- Liobikienė, G. ve Poškus, M. S. (2019). The importance of environmental knowledge for private and public sphere pro-environmental behavior: modifying the value-belief-norm theory. *Sustainability*, 11(12), 3324.
- Liu, Z., Yang, J., Chang, Y., Weisberg, P. J. ve He, H. S. (2012). Spatial patterns and driandrs of fire occurrence and its future trend under climate change in a boreal forest of Northeast China. *Global Change Biology*, 18(6), 2041-2056.

- Loandtt, G. M., Tear, T. H., Eandrs, D. C., Findlay, S. E., B. J., Dunscomb, J. K., ... ve Weathers, K. C. (2009). Effects of air pollution on ecosystems and biological diandrsity in the eastern United States. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1162(1), 99-135.
- Lübke, C. (2022). Socioeconomic roots of climate change denial and uncertainty among the European population. *European Sociological Review*, 38(1), 153-168.
- Maartensson, H. ve Loi, N. M. (2022). Exploring the relationships between risk perception, behavioural willingness, and constructiand hope in pro-environmental behaviour. *Environmental Education Research*, 28(4), 600-613.
- Mahmoud, S. H. ve Gan, T. Y. (2018). Urbanization and climate change implications in flood risk management: Deandloping an efficient decision support system for flood susceptibility mapping. *Science of the Total Environment*, 636, 152-167.
- Makonese, T., Ifegbesan, A. P. ve Rampedi, I. T. (2018). Household cooking fuel use patterns and determinants across southern Africa: Evidence from the demographic and health surandy data. *Energy and Environment*, 29(1), 29-48.
- Malka, A., Krosnick, J. A. veLanger, G. (2009). The association of knowledge with concern about global warming: Trusted information sources shape public thinking. *Risk Analysis: An International Journal*, 29(5), 633-647.
- Marjainé Szerényi, Z., Zsóka, Á. ve Széchy, A. (2012). Environmental Education and Pro-environmental Consumer Behaviour–results of a uniandrsity surandy.
- McCright, A. M. ve Dunlap, R. E. (2011). Cool dudes: The denial of climate change among conservatiand white males in the United States. *Global Environmental Change*, 21(4), 1163-1172.
- McCright, A. M. ve Dunlap, R. E. (2011). The politicization of climate change and polarization in the American public's views of global warming, 2001–2010. *The Sociological Quarterly*, 52(2), 155-194.
- McCright, A. M. Charters, M., Dentzman, K. ve Dietz, T. (2016). Examining the effectiandness of climate change frames in the face of a climate change denial counter-frame. *Topics in Cognitiand Science*, 8(1), 76-97.
- Meinhold JI, Malkus AJ. Adolescent environmental behaviors. Can knowledge, attitudes, and self-efficacy make a difference? *Environment and Behavior*2005;37: 511-532.
- Meyer, A. (2015). Does education increase pro-environmental behavior? Evidence from Europe. *Ecological Economics*, 116, 108-121.
- Milfont, T. L. ve Duckitt, J. (2010). The environmental attitudes inandntory: A valid and reliable measure to assess the structure of environmental attitudes. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 80-94.
- Milfont, T. L. ve Sibley, C. G. (2014). The hierarchy enforcement hypothesis of environmental exploitation: A social dominance perspectiand. *Journal of Experimental Social Psychology*, 55, 188-193.
- Milfont, T. L. ve Sibley, C. G. (2016). Empathic and social dominance orientations help explain gender differences in environmentalism: A one-year Bayesian mediation analysis. *Personality and Individual Differences*, 90, 85-88.
- Milfont, T. L., Abrahamse, W. ve MacDonald, E. A. (2021). Scepticism of anthropogenic climate change: Additional evidence for the role of system-justifying ideologies. *Personality and Individual Differences*, 168, 110237.
- Milfont, T. L., Bain, P. G., Kashima, Y., Corral-Andrdugo, V., Pasquali, C., Johansson, L. O., ... ve Einarsdóttir, G. (2018). On the relation between social dominance

- orientation and environmentalism: A 25-nation study. *Social Psychological and Personality Science*, 9(7), 802-814.
- Milfont, T. L., Richter, I., Sibley, C. G., Wilson, M. S. ve Fischer, R. (2013). Environmental consequences of the desire to dominate and be superior. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(9), 1127-1138.
- Milfont, T. L., Wilson, M. S. ve Sibley, C. G. (2017). The public's belief in climate change and its human cause are increasing oandr time. *Plos One*, 12(3), e0174246.
- Mishra, D., Akman, I. ve Mishra, A. (2014). Theory of reasoned action application for green information technology acceptance. *Computers in Human Behavior*, 36, 29-40.
- Moody, R. (2017). Elders and climate change: no excuses. *Public Policy and Aging Report*, 27(1), 22-26.
- Mundaca, L., Neij, L., Worrell, E. ve McNeil, M. (2010). Evaluating energy efficiency policies with energy-economy models. *Annual Review of Environment and Resources*, 35, 305-344.
- Myhre, G., Myhre, C. E. L., Samset, B. H. ve Storelvmo, T. (2013). Aerosols and their relation to global climate and climate sensitivity. *Nature Education Knowledge*, 4(5), 7.
- Nadlifatin, R., Lin, SC, Rachmaniati, YP, Persada, SF. ve Razif, M. (2016). Vatandaşların eko etiketli ürün kullanımına ilişkin niyetlerini ölçmek için çevre yanlısı gerekçeli bir eylem modeli. *Sürdürülebilirlik*, 8 (11), 1165.
- Nicol, A. A., De France, K. ve Mayrand Nicol, A. (2022). The relation of climate change denial with benevolent and hostile sexism. *Journal of Applied Social Psychology*, 52(9), 823-836.
- O'Connor RE, Bord RJ, Fisher A. Risk perceptions, general environmental beliefs, and willingness to address climate change. *Risk Anal*, 19.
- Okumuşoğlu, S. (2017). Sosyal baskınlık yöneliminin kişilik özellikleriyle ilişkisi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(12), 881-895.
- Oreskes, N. (2004). The scientific consensus on climate change. *Science*, 306(5702), 1686-1686.
- Özdamar, K. (2002). Paket Programları İle İstatistiksel Andri Analizi-2. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özgün Başıbüyük, G., Ay, F. ve Acar, S. (2017). Küresel Isınma ve Küresel ısınmanın Yaşlılar Üstünde Etkisi, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21 (1), 203-218. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/31708/347491>
- Öztürk, T. ve Gürsoy, F. (2022). Küresel İklim Değişikliğinin Arktik Okyanusu'na Jeopolitik Etkisi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 22(1), 117-131.
- Panno, A., Giacomantonio, M., Carrus, G., Maricchiolo, F., Pirchio, S. ve Mannetti, L. (2018). Mindfulness, pro-environmental behavior, and belief in climate change: the mediating role of social dominance. *Environment and Behavior*, 50(8), 864-888.
- Partigöç, N. S. ve Soğancı, S. (2019). Küresel iklim değişikliğinin kaçınılmaz sonucu: kuraklık. *Resilience*, 3 (2), 287-299.
- Patel, J., Modi, A. ve Paul, J. (2017). Pro-environmental behavior and socio-demographic factors in an emerging market. *Asian Journal of Business Ethics*, 6, 189-214.

- Poortinga, W., Fisher, S., Bohm, G., Steg, L., Whitmarsh, L. ve Ogunbode, C. (2018). European attitudes to climate change and energy. Topline results from Round 8 of the European Social Survey.
- Pratto, F. ve Stewart, A. L. (2011). Social dominance theory. *The encyclopedia of peace psychology*.
- Pratto, F., Liu, J. H., Levin, S., Sidanius, J., Shih, M., Bachrach, H. ve Hegarty, P. (2000). Social dominance orientation and the legitimization of inequality across cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 31(3), 369-409.
- Pratto, F., Sidanius, J. ve Levin, S. (2006). Social dominance theory and the dynamics of intergroup relations: Taking stock and looking forward. *European Review of Social Psychology*, 17(1), 271-320.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M. ve Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 741.
- Quist R.M. ve Resendez M.G. (2010) Social dominance threat: Examining social dominance theory's explanation of prejudice as legitimizing myths. *Basic and Applied Social Psychology*, 24, 287–293.
- Rahmstorf, S. (2004) The climate skeptics *Weather Catastrophes and Climate Change—Is There Still Hope for Us?* ed Re Munich (Munich: Munich Re), 76–83.
- Rand, D. G., Brescoll, V. L., Eandrett, J. A., Capraro, V. ve Barcelo, H. (2016). Social heuristics and social roles: Intuition favors altruism for women but not for men. *Journal of Experimental Psychology: General*, 145(4), 389.
- Reichstein, M., Bahn, M., Ciais, P., Frank, D., Mahecha, MD, Seneviratne, SI, ...ve Wattenbach, M. (2013). İklim aşırılıkları and karbon döngüsü. *Doğa*, 500 (7462), 287-295.
- Rice, G. (2006). Pro-environmental behavior in Egypt: Is there a role for Islamic environmental ethics? *Journal of Business Ethics*, 65, 373-390.
- Ritter, Á. M., Borchardt, M., Vaccaro, G. L., Pereira, G. M. ve Almeida, F. (2015). Motivations for promoting the consumption of green products in an emerging country: exploring attitudes of Brazilian consumers. *Journal of Cleaner Production*, 106, 507-520.
- Robinson, D. L. (2005). Air pollution in Australia: Review of costs, sources and potential solutions. *Health Promotion Journal of Australia*, 16(3), 213-220.
- Roessig, J. M., Woodley, C. M., Cech, J. J. ve Hansen, L. J. (2004). Effects of global climate change on marine and estuarine fishes and fisheries. *Reviews in Fish Biology and Fisheries*, 14, 251-275.
- Rogers, R. W. ve Prentice-Dunn, S. (1997). Protection motivation theory.
- Rosenblatt, A. E. ve Schmitz, O. J. (2014). Interacting effects of multiple climate change variables on trophic interactions: a meta-analysis. *Climate Change Responses*, 1, 1-10.
- Santos, J. ve Feygina, I. (2017). Responding to climate change skepticism and the ideological divide. *Michigan Journal of Sustainability*, 5(1).
- Santrock, J. W. (2012). Yaşam boyu gelişim. *Ankara: Nobel Yayıncılık (Türkçe Çeviri: Ed.: Galip Yüksel)*. Ankara.
- Schultz, H. R. ve Jones, G. V. (2010). Climate induced historic and future changes in viticulture. *Journal of Wine Research*, 21(2-3), 137-145.

- Schultz, P. ve Kaiser, F. G. (2012). Promoting pro-environmental behavior.
- Schwartz, S. H. (1977). Normative influences on altruism. In *Advances in experimental social psychology* (10), 221-279, Academic Press.
- Searle, K. ve Gow, K. (2010), "Do concerns about climate change lead to distress?", *International Journal of Climate Change Strategies and Management*, 2, (4), 362-379.
- Semenderoğlu, A. ve Arslan, K. (2022). Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü öğrencilerinin çevre davranış düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (53), 667-684.
- Sevim, B. ve Zeydan, Ö. (2007). İklim değişikliğinin Türkiye turizmine etkileri. *Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu*, 21, 23.
- Shindell, D. T., Lamarque, J. F., Schulz, M., Flanner, M., Jiao, C., Chin, M., ... ve Lo, F. (2013). Radiative forcing in the ACCMIP historical and future climate simulations. *Atmospheric Chemistry and Physics*, 13(6), 2939-2974.
- Shwom, R., Dan, A. ve Dietz, T. (2008). The effects of information and state of residence on climate change policy preferences. *Climatic Change*, 90(4), 343-358.
- Sibley, C. G. ve Kurz, T. (2013). A model of climate belief profiles: How much does it matter if people question human causation? *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 13(1), 245-261.
- Sidanius, J., Davis, G. ve Ghani, A. (2020). The criminal justice system as an instrument of oppression. *Bias in the Law: A Definitive Look at Racial Prejudice in the US Criminal Justice System*, 1-22.
- Sidanius, J. ve Pratto, F. (1999). Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression. New York: Cambridge University Press.
- Sidanius, J., Levin, S., Rabinowitz, J. L. ve Frederico, C. M. (1999). *Peering into the jaws of the beast: The integrative dynamics of social identity, symbolic racism, and social dominance*. Russell Sage Foundation.
- Sidanius, J., Pratto, F. ve Bobo, L. (1994). Social dominance orientation and the political psychology of gender: A case of invariance? *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(6), 998.
- Sidanius, J., Pratto, F., Martin, M. ve Stallworth, L. M. (1991). Consensual racism and career track: Some implications of social dominance theory. *Political Psychology*, 691-721.
- Silvi, M. ve Padilla, E. (2021). Pro-environmental behavior: Social norms, intrinsic motivation and external conditions. *Environmental Policy and Governance*, 31(6), 619-632.
- Stanley, S. K., Milfont, T. L., Wilson, M. S. ve Sibley, C. G. (2019). The influence of social dominance orientation and right-wing authoritarianism on environmentalism: A five-year cross-lagged analysis. *Plos One*, 14(7), e0219067.
- Stanley, S. K., Wilson, M. S. ve Milfont, T. L. (2017). Exploring short-term longitudinal effects of right-wing authoritarianism and social dominance orientation on environmentalism. *Personality and Individual Differences*, 108, 174-177.
- Stern, D. I. ve Kaufmann, R. K. (2000). Detecting a global warming signal in hemispheric temperature series: A structural time series analysis. *Climatic Change*, 47(4), 411-438.

- Stern, D. I. ve Kaufmann, R. K. (2014). Anthropogenic and natural causes of climate change. *Climatic Change*, 122, 257-269.
- Stern, P. C., Dietz, T. ve Kalof, L. (1993). Value orientations, gender, and environmental concern. *Environment and Behavior*, 25(5), 322-348.
- Stern, P. C., Dietz, T., Abel, T., Guagnano, G. A. ve Kalof, L. (1999). A value-belief-norm theory of support for social moandments: The case of environmentalism. *Human Ecology Review*, 81-97.
- Steandnson, K. T., Peterson, M. N., Bondell, H. D., Moore, S. E. ve Carrier, S. J. (2014). Oandrcoming skepticism with education: interacting influences of worldview and climate change knowledge on perceiandd climate change risk among adolescents. *Climatic Change*, 126, 293-304
- Stern, P.C. (2000) Toward a coherent theory of environmentally significant behaviour. *J Soc Issues* 56, 407–424.
- Stoll-Kleemann, S., O’Riordan, T. ve Jaeger, C. C. (2001). The psychology of denial concerning climate mitigation measures: evidence from Swiss focus groups. *Global Environmental Change*, 11(2), 107-117.
- Sümer, V., “Çevre Sorunları ve Küresel İklim Değişikliği”, Uluslararası İlişkilere Giriş, Editörler: Şaban Kardaş-Ali Balcı, Küre Yayınları, İstanbul:2014.
- Şen, Ö. L., Bozkurt, D., Göktürk, O. M., Dünder, B., ve Altürk, B. (2013). Türkiye’de iklim değişikliği ve olası etkileri. *Taşkın Sempozyumu*, 29, 30.
- Takács-Sánta, A. (2007). Barriers to environmental concern. *Human Ecology Review*, 26-38.
- Thielking, M. ve Moore, S. (2001). Gençler and çevre: Ekolojik davranışı tahmin etmek. *Avustralya Çevre Eğitimi Dergisi*, 17, 63-70.
- Thøgersen, J. (2005). How may consumer policy empower consumers for sustainable lifestyles? *Journal of Consumer Policy*, 28(2), 143-177.
- Timur, S. ve Yılmaz, M. (2013). Çevre davranış ölçeğinin Türkçe’ye uyarlanması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 317-333.
- Tranter, B. ve Booth, K. (2015). Scepticism in a changing climate: A cross-national study. *Global Environmental Change*, 33, 154-164.
- Tuğaç, Ç. (2022). İklim Değişikliği Krizi ve Şehirler. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 1(1), 38-60.
- Turan, E. S. (2018). Türkiye'nin iklim değişikliğine bağlı kuraklık durumu.
- Türkeş, M. (2008). Küresel iklim değişikliği nedir? Temel kavramlar, nedenleri, gözlenen ve öngörülen değişiklikler. *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1(1), 26-37.
- Ukaogo, P. O., Ewuzie, U. ve Onwuka, C. V. (2020). Environmental pollution: causes, effects, and the remedies. In *Microorganisms for Sustainable Environment and Health* (419-429).
- UNFCCC. (1992). United Nations Framework Conandntion on Climate Change. Geliş tarihi 18.04.2022.
- Uslu, S. (2017). Sürdürülebilir turizm kapsamında Kapadokya’ya gelen yabancı turistlerin Türkiye’ye bakışı ve güvenlik algısı. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniandrsitesi, Konya.
- Uzun, N. (2007). Ortaöğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumları üzerine bir çalışma.

- Ünal, H. (2018). *Algılanan örgütsel desteğin, örgütsel bağlılığa etkisi: Bir kamu kurumunda araştırma* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Van der Werff, E. ve Steg, L. (2015). One model to predict them all: Predicting energy behaviours with the norm activation model. *Energy Research and Social Science*, 6, 8-14.
- Vicente-Molina, M. A., Fernández-Sainz, A. ve Izagirre-Olaizola, J. (2018). Does gender make a difference in pro-environmental behavior? The case of the Basque Country University students. *Journal of Cleaner Production*, 176, 89-98.
- Vörösmarty, C. J., McIntyre, P. B., Gessner, M. O., Dudgeon, D., Prusevich, A., Green, P., ... ve Davies, P. M. (2010). Rivers in crisis: Global water insecurity for humans and biodiversity. *Nature*, 467(7315), 555-561.
- Wakslak, C. J., Jost, J. T., Tyler, T. R. ve Chen, E. S. (2007). Moral outrage mediates the dampening effect of system justification on support for redistributive social policies. *Psychological Science*, 18(3), 267-274.
- Wang, J., Liu-Lastres, B., Ritchie, B. W. ve Mills, D. J. (2019). Travelers' self-protections against health risks: An application of the full Protection Motivation Theory. *Annals of Tourism Research*, 78, 102743.
- Wanjala, G., Astuti, P. K., Bagi, Z., Kichamu, N., Strausz, P. ve Kusza, S. (2022). A review on the potential effects of environmental and economic factors on sheep genetic diversity: Consequences of climate change. *Saudi Journal of Biological Sciences*, 103505.
- Washington, H. (2013). *Climate change denial: Heads in the sand*. Routledge.
- Weerathunga, M. ve Rajapaksa, G. (2018). Impact of climate change on selected physiological parameters of polypedates cruciger (common hourglass tree frog). In *Proceedings of International Forestry and Environment Symposium* (23).
- Varne, A. (2015). *Ashok Varane* (Doktora tezi, Ulusal Teknoloji Enstitüsü).
- Van der Werff, E. ve Steg, L. (2015). One model to predict them all: Predicting energy behaviours with the norm activation model. *Energy Research and Social Science*, 6, 8-14.
- Whitmarsh, L. (2005). A study of public understanding of and response to climate change in the South of England (Doctoral dissertation, University of Bath).
- Whitmarsh, L. (2011). İklim değişikliği hakkında şüphecilik and belirsizlik: Boyutlar, belirleyiciler ve zaman içindeki değişim. *Küresel Çevresel Değişim*, 21 (2), 690-700.
- Wilson, M. S. ve Liu, J. H. (2003). Social dominance orientation and gender: The moderating role of gender identity. *British Journal of Social Psychology*, 42(2), 187-198.
- Wood, B.D., Anddlitz, A. (2007) Issue definition, information processing, and the politics of global warming. *Am J Polit Sci* 51, 552–568
- Wullenkord, M. C. ve Reese, G. (2021). Avoidance, rationalization, and denial: defensive self-protection in the face of climate change negatively predicts pro-environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 77, 101683.
- Yılmaz, V., Çelik, H. E. ve Yağizer, C. (2009). Çevresel duyarlılık ve çevresel davranışın ekolojik ürün satın alma davranışına etkilerinin yapısal eşitlik modeliyle araştırılması.

Yılmaz, V., Yasemin, C. A. N. ve Hülya, Ş. E. N. (2018). Küresel ısınma ve küresel iklim değişikliğine ilişkin bilginin kaygı ile farkındalık üzerine etkisi: Bir Yapısal Eşitlik Model önerisi. *Researcher*, 6(1), 434-450.

Zelezny, J. D. (2010). *Communications law: Liberties, restraints, and the modern media*. Cengage Learning.

EKLER

Ek 1. Etik Kurul Kararı

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
25.11.2022	10	2022-1018

KARAR NO: Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Rümeysa GÜNER' in Prof. Dr. Bozkurt KOÇ danışmanlığında “İklim Değişikliği İnkarı, Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Çevre Yanlısı Davranışlar Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezine ilişkin ölçek çalışmasını içeren 92266 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Rümeysa GÜNER' in Prof. Dr. Bozkurt KOÇ danışmanlığında “İklim Değişikliği İnkarı, Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Çevre Yanlısı Davranışlar Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezine ilişkin ölçek çalışmasının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

Ek 2. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Bu araştırma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yüksek Lisans Tezi kapsamında yürütülmektedir. Araştırmanın amacı iklim değişikliği inkârına yönelik bilgi toplamaktır. Sizi araştırmaya katılmaya daandı ediyoruz. Çalışmada andri toplama ölçekler yardımı ile yapılacak olup ölçeklere ayıracağınız sürenin tahminen 10 dakika sürmesi planlanmaktadır. Çalışmaya toplamda 400 civarı kişinin katılması planlanmaktadır. Araştırmaya katılım **gönüllük** esasına dayalı olarak yapılmakta olup bu formu onaylamanız araştırmaya katıldığınız anlamına gelmektedir. Araştırma başladıktan sonra istediğiniz bir an da araştırmadan çekilme hakkına sahipsiniz. Çalışmada kimlik bilgilerinizi andrmeniz **istenmemektedir**. Araştırmada andrdığınız bilgiler bilimsel yayın amacı ile kullanılabilir. Ölçekleri **eksiksiz ve gerçeğe uygun** bir şekilde doldurmanız araştırmanın amacına ulaşmasında çok önemlidir. Araştırma ile ilgili sormak istediğiniz sorular için araştırmacıya e-posta adresinden ulaşabilirsiniz.

Yukarıda araştırma ile ilgili yer alan bilgileri okudum ve anladım. Araştırmanın amacı, araştırmadaki haklarım ve sorumluluklarım hakkında bilgi sahibi oldum. Kişisel bilgilerimin korunacağına dair yeterli bilgi araştırmacı tarafından sağlandı.

Bu şartlar içerisinde kendi isteğimle, herhangi bir baskı olmaksızın araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

() Onaylıyorum.

Araştırmacının Adı-Soyadı :

Rümeysa Güner

Ek 3. Kişisel Bilgi Formu

Değerli katılımcılar

Bu araştırma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yüksek Lisans tezi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Anket formu bilgi toplamak amacıyla oluşturulmuş olup soruların doğru ya da yanlış cevabı bulunmamaktadır. Anket formunda kimliğinizi belirtmeniz istenmemektedir. Maddeleri eksiksiz bir şekilde doldurmanız ve sizin için en uygun seçeneği işaretlemeniz araştırmanın güandnilirliği açısından önemlidir.

Katılımınız için teşekkür ederim.

Rümeysa Güner

1. Araştırmaya gönüllülük esasına bağlı olarak katılmayı kabul ediyorum.

☐ Onaylıyorum.

2. Yaşınız :

3. Cinsiyetiniz :

1 ☐ Kadın 2 ☐ Erkek

4. Eğitim durumunuz

1 ☐ Okur-yazar değil 2 ☐ İlkokul 3 ☐ Ortaokul 4 ☐ Lise 5 ☐ Üniversite

ve üstü

5. Algıladığınız sosyoekonomik durumunuz

1 ☐ Düşük 2 ☐ Orta 3 ☐ Yüksek

6. Yaşamınızın büyük çoğunluğunu geçirdiğiniz yer

1 ☐ Köy/Kasaba 2 ☐ İlçe 3 ☐ İl 4 ☐ Büyükşehir

5. Herhangi bir psikiyatrik tanınız var mı?

1 ☐ Evet 2 ☐ Hayır

Ek 4. Ekolojik Pratikler Ölçeği

Aşağıdaki maddelerde yer alan eylemleri gerçekleştirmeye **ilkesel olarak ne düzeyde hazır hissettiğinizi** 6 yanıt seçeneğinden size en uygun olanını işaretleyerek belirtiniz. _____'ya **ilkesel olarak hazırım.**

	Hiç uygun değil	Uygun değil	Kısmen uygun değil	Kısmen uygun	Uygun	Tamamen uygun
Ev temizlik ürünlerini üreticinin önerdiğinden daha az miktarda kullanmaya (araba yıkamada, durulamada, temizlikte, vs.)...	1	2	3	4	5	6
Çevresel nedenlerden dolayı evde tükettiğim su miktarını azaltmaya (örn., banyoda uzun kalmak yerine hızlıca duş almak gibi)...	1	2	3	4	5	6
Çevresel nedenlerden dolayı enerji tasarrufu yapmak amacıyla kışın, pencere and kapıları kapalı tutmak için özen göstermeye...	1	2	3	4	5	6
Tehlikeli atıklardan uygun bir şekilde kurtulmaya (örn., kullanılmış yağ, boş piller, kullanım tarihi geçmiş ilaçlar gibi)...	1	2	3	4	5	6
Geri dönüştürülebilir atıkları (kâğıt, cam, alüminyum, vs.) düzenli olarak mevcut geri dönüşüm konteynerlerine götürmeye...	1	2	3	4	5	6
Çevresel nedenlerden dolayı toplu taşıma araçlarını tercih etmeye...	1	2	3	4	5	6
Çöpümü yere, denize, nehre vs. atmamak için özen göstermeye...	1	2	3	4	5	6

Ek 5. Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği

Aşağıda sosyal baskınlık yönelimine ilişkin ifadelere yer andırılmıştır. Her madde için size en çok uyan ifadeyi x ile işaretleyerek belirtiniz. Lütfen boş bırakmayınız and size en uygun seçeneği işaretleyiniz.

1=Kesinlikle katılmıyorum

7= Kesinlikle katılıyorum

	Kesinlikle katılmıyorum						Kesinlikle katılıyorum
Ne kadar çaba gerektirirse gerektirsin, tüm grupların hayatta eşit şansa sahip olmasını sağlamak için mücadele etmeliyiz.	1						7
Grupların eşitliği öncelikli hedefimiz olmamalıdır.	1						7
Bazı insan grupları elbette diğer gruplardan daha aşağı konumdadır.	1						7
En alttaki gruplar bulundukları yerde kalmak zorunda olmamalıdır.	1						7
Bazı insan grupları bulundukları yerde tutulmalıdır.	1						7
Toplumda hiçbir grup baskın olmamalıdır.	1						7
Bütün grupların eşit yaşam koşullarına sahip olmasını güvence altına almaya çabalamamalıyız.	1						7
İdeal bir toplum, bazı grupların en üstte diğer grupların ise en altta olmasını gerektirir.	1						7
Grupların eşitliği idealimiz olmalıdır.	1						7
Tüm gruplara başarılı olmaları konusunda eşit şans andrmek için çalışmalıyız.	1						7
Farklı grupların koşullarını eşitlemek için elimizden ne geliyorsa yapmalıyız.	1						7
Grupları eşit hale getirmeye çalışmak adaletli bir şey değildir.	1						7
Grup baskınlığı kötü bir şeydir.	1						7
En alttaki gruplar da tıpkı en üsttekiler kadar değerlidir.	1						7
Grupların eşit olması için uğraşmamalıyız.	1						7
Belirli grupların en üstte diğerlerinin en altta olması belki iyi bir şeydir.	1						7

Ek 6. İklim Değişikliği İnkârı Ölçeği

Aşağıda bazı ifadeler sunulmuştur bu ifadelere ne ölçüde katılıp katılmadığınızı belirtiniz. Uygun kutuya (X) işareti koyunuz.

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Dünyanın ikliminin son yüzyıl boyunca ısındığının kesin olmadığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
Dünya ikliminin gerçekten değişiyor olduğuna inanmak güç.	1	2	3	4	5	6
Bence, Dünyanın iklimi belirgin bir biçimde ısınıyor.	1	2	3	4	5	6
Bugün hakkında konuşulan iklim değişikliği doğal değişimden değil, insan aktivitelerinden kaynaklanmaktadır.	1	2	3	4	5	6
Dünya ikliminin ısınması doğaldır ve insan etkisine bağlı değildir.	1	2	3	4	5	6
Yeryüzündeki ısı doğal nedenlerden dolayı değişmektedir ve insan aktivitesinin bu değişimle ilgisi yoktur.	1	2	3	4	5	6
İklim değişikliği Dünyayı olumsuz bir şekilde etkileyecek.	1	2	3	4	5	6
İklim değişikliği Dünya üzerindeki yaşamı hiçbir şekilde anlamlı bir şekilde etkilemeyecek.	1	2	3	4	5	6
Bence iklim değişikliğinin etkilerinin farkına bile varmayacağız.	1	2	3	4	5	6
Sözde” İklim tehdidi” abartılmaktadır.	1	2	3	4	5	6
İklim değişikliğinin ciddiyeti medyada abartılmaktadır.	1	2	3	4	5	6
İklimin bazı yerlerde biraz değişmesi önemli bir şey değildir.	1	2	3	4	5	6
Pek çok insan iklim değişikliği ciddiyetini hafife almaktadır.	1	2	3	4	5	6
Bilim insanlarının iklim değişikliği konusunda hemfikir olduğunu düşünmüyorum.	1	2	3	4	5	6
Dünya ikliminde değişiklikler olduğunu teyit eden yeterli bilimsel kanıt bulunduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
İklim değişikliğine ilişkin kanıtların oldukça zayıf olacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6

ÖZ GEÇMİŞ

Rümeysa Güner, Sakarya Fatih Anadolu Lisesi'ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'nden 2017 yılında mezun oldu. Mezuniyetinden sonra Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde Genel Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı'na devam etti. 2018 yılı itibarıyla Sağlık Bakanlığı bünyesinde psikolog olarak görev yapmaktadır. Temel ilgi alanları sosyal psikolojidir.

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0009-0000-7803-0179

Yayınlar:

Ulusal Bilimsel Toplantılarda Sunulan and Bildiri Kitabında Basılan Bildiriler

Güner, R. ve Koç, B. (2021). İklim değişikliği inkârı ve sistemi meşrulaştırma kuramı arasındaki ilişki. Kardaşlar, A. ve Kıdıryüz, M. (Ed.), 2. Uluslararası Atlas Uygulamalı Bilimler Kongresi (s. 226) içinde. Konya, Türkiye: ATLAS